

Літаратура і Мастацтва

ВЫДАЕЦЦА
3 1932 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАУЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

№29 (2815)

Пятніца, 16 ліпеня 1976 г.

Цана 8 кап.

„Жыве мая ліза Лазарэвіч!“
Цётка.

Цётцы

У стогадовы юбілей

Ты не шукала
Ціхі спрат —
Хай голас чуюць зоры!
Радзілі гней —
Крывавы град
Крывавыя разоры.

Не дзядзькам добрым
Быў твой век,
Не цёткай згаднай
Доля.

Прайшла пад кніны
пратарэк,

Як кривіда,
Маладою.

Не бабін век,
Што сорак год,—
На цэлае стагоддзе
Табой прадоўжыўся народ
З нягодамі ў нягодзе.

З такіх нязломістых парод
Трымаюць неба
Кручы.

Так
Кожным мусіць жыць
Народ,
Тады ён —

неўміручы!

Рыгор БАРАДУЛІН.



Цётка (праца скульптара Б. Лазарэвіча).

Ёсць імёны, якія з гонарам вымаўляе нацыя, памятае і шануе чалавецтва на працягу вякоў. Да такіх людзей адносіцца беларуская паэтэса Алаіза Пашкевіч, што ўвайшла ў гісторыю пад прозвішчам Цётка.

Многае пазнаецца на адлегласці і ў параўнанні, і мы сёння з вышыні дваццатага стагоддзя смела можам засведчыць, што шмат у чым былі б бяднейшымі эмацыянальна і духоўна, калі б не мелі яе яркага, надзвычай чалавечнага ў сваёй сутнасці таленту.

Цётка для нас была, ёсць і заўсёды будзе ўвасабленнем грамадзянскай мужнасці, прынцыповасці. Яна жыла і тварыла ў імя народа, дзеля яго светлай будучыні.

Лёс не быў асабліва спагадлівым да яе, але чалавек сумленнага і адкрытага сэрца, яна здолела ўзняцца над абставінамі, у сваёй нястомнай энергіі, апантанай упэўненасці ў правядзенні справы, якую рабіла, вытрымала выпрабаванні, што наканавала ёй жыццё, і ўвайшла ў неўміручасць.

Цётка стала песняй у народзе. І сёння, калі споўнілася сто год з дня яе нараджэння, удзячныя нашчадкі кладуць кветкі да сціплага пастамента ў Старым Двары, дзе яна пахавана, да помнікаў у Астрына і Шастаках. Ружы, зоркаўкі і звычайныя палявыя васількі, якія некалі так вабілі яе сваёй сціплай прыгажосцю ў родных мясцінах.

І гучаць вершы паэтэсы, гучаць у клубах, у парках, а ў мінулую нядзелю вялікае паэтычнае свята адбылося ў Старым Двары, на Шчучыншчыне.

(Матэрыялы, прысвечаныя юбілею Цёткі, чытайце на старонках 3, 4, 5).



Святкаванне дня паэзіі, прысвечанага 100-годдзю з дня нараджэння. Цёткі, у вёсцы Стары Двор Шчучынскага раёна.

Фота Ул. КРУКА.

НАРАДА ІДЭАЛАГІЧНЫХ РАБОТНІКАЎ У ЦК КПСС

У Цэнтральным Камітэце партыі адбылася нарада загадчыкаў аддзелаў прапаганды і агітацыі ЦК Кампартыі саюзных рэспублік, крайкомаў і абкомаў партыі. У нарадзе прынялі ўдзел сакратары ЦК Кампартыі саюзных рэспублік, адказчыя работнікі ЦК КПСС, кіраўнікі цэнтральных ідэалагічных устаноў і друку.

З дакладам аб рабоце партыйных арганізацый па выкананню пастаноў Цэнтральнага Камітэта партыі «Аб задачах партыйнай вучобы ў святле рэзультатаў XXV з'езда КПСС» выступіў сакратар ЦК КПСС М. В. Зімянін.

У святле палажэнняў і выказаў даклада Генеральнага сакратара ЦК КПСС таварыша Л. І. Брэжнэва на XXV з'ездзе КПСС, у адпаведнасці з задачамі ўнутранай і знешняй палітыкі партыі, развіцця эканомікі, культуры, грамадскага жыцця,

барачы з буржуазнай ідэалогіяй на міжнароднай арэне нарада разгледзела пытанні ўдасканалення партыйнай вучобы, павышэння яе тэарэтычнага ўзроўню і ўмацавання сувязі з практыкай камуністычнага будаўніцтва. Былі таксама абмеркаваны шляхі далейшага развіцця эканамічнай адукацыі працоўных, паліпашэння палітычнай вучобы моладзі, падрыхтоўкі прапагандысцкіх кадраў, ўзмацнення ролі сродкаў масавай інфармацыі ў прапагандзе тэорыі і палітыкі партыі.

Удзельнікі нарады абмяняліся вопытам арганізацыі вывучэння матэрыялаў XXV з'езда КПСС і ідэйна-выхаваўчай работы, накіраванай на павышэнне працоўнай і грамадскай актыўнасці камуністаў, усіх працоўных, на паспяховае ажыццяўленне задач дзесяціпяцігодкі.

ТАСС.

АСАБІСТАЯ АДКАЗНАСЦЬ МАСТАКА

Крыніцай творчага натхнення для беларускіх кінематаграфістаў, невычарпальнай крыніцай новых захапляючых сюжэтаў і актуальных тэм было і застаецца наша жыццё, працоўныя будні сучасніка, яго вялікія справы і высокія думы. Аб гэтым гаварылі ўдзельнікі пленума праўлення Саюза кінематаграфістаў БССР, які адбыўся 12 ліпеня ў Доме кіно.

Першы сакратар праўлення, заслужаны дзеяч мастацтваў БССР Віктар Тураў у дакладзе «Задачы беларускіх кінематаграфістаў у святле рэзультатаў XXV з'езда КПСС», гаворачы аб асабістай адказнасці кожнага творчага работніка перад часам, перад народам, напамінуў, акая сур'ёзная ўвага пыта-

ням літаратуры і мастацтва была ўдзелена на партыйным з'ездзе. Дакладчык адзначыў, што, нягледзячы на некаторыя ўдалыя фільмы, беларускія кінематаграфісты робяць яшчэ далёка не ўсё для высокамастацкага адлюстравання героіні камуністычнага будаўніцтва, подзвігу савецкага народа ў гады Вялікай Айчыннай вайны.

Зацверджаныя на пленуме мерапрыемствы па выкананню і прапагандзе рашэнняў XXV з'езда КПСС і XXVIII з'езда КПБ накіраваны на тое, каб павысіць творчую актыўнасць усіх кінематаграфістаў у распрацоўцы вальнейшых тэм сучаснасці, у стварэнні яркіх вобразаў гэтага нашага часу.

БЕЛТА.

ІМЯ ВЫДАТНАЙ ПАЭТЭСЫ

Грамадскае рэспублікі шырока адзначае ў гэтыя дні 100-годдзе з дня нараджэння выдатнай беларускай паэтэсы — рэвалюцыянеркі А. Цёткі (А. С. Пашкевіч). З мэтай увекавечання яе памяці Савет Міністраў БССР прысвоіў імя паэтэсы бі-

бліятэцы № 15 г. Мінска і Шчыльскай раённай бібліятэцы Гродзенскай вобласці.

На доме № 1 па вуліцы А. Пашкевіч у Мінску будзе ўстаноўлена мемарыяльная дошка.

БЕЛТА.

ЛЮБЛЮ БУДЗЕННЫ ДЗЕНЬ...

Так называецца сваёасаблівая анталогія беларускай паэзіі аб працы — ад Кастрычніка да нашых дзён, — якую выйшла выдавецтва «Мастацтва» літаратура». Аўтарамі яе з'яўляюцца каля ста чалавек. Адкрываецца кніга шырокавядомымі творами народных песняроў Беларусі Янкі Купалы «Сяпы», «Лён», «Над ракой Арэсый» (урывак з паэмы), Якуба Коласа «Шчаслівая хві-

ліна», «Раскуты Праметэй», а завяршаецца вершамі самых маладых: Алеся Раманенкі, Галіны Каржавеўскай, Анатоля Шуніко.

Складальнік зборніка Уладзімір Васілевіч, аўтар прадмовы «І радасць, і гонар, і песня» Алесь Бачыла. Кніга выйшла ў належаўшым падарункавым афармленні (мастакі А. Шэвэрэў і М. Казлоў).

гаса «Рассвет» імя К. П. Арлоўскага) Кіраўскага раёна.

Арнестр народных інструментаў Стаўбцоўскага РДК створаны ў 1966 годзе. Зараз у калектыве — звыш 30 чалавек; служачых, рабочых прамысловых прадпрыемстваў горада, выкладчыкаў і на-

НАРОДНЫЯ КАЛЕКТЫВЫ

Пастановай — калектыву Міністэрства культуры БССР за шматгадовую плённую працу па прапагандзе сацыялістычнага ма-

тацтва і актыўны ўдзел у культурным абслугоўванні працоўных званне «народны» прысвоена калектыву аркестра народных інструментаў Стаўбцоўскага раённага Дома культуры і харавою калектыву Мышкавіцкага сельскага Палаца культуры (ордэн Леніна ка-

Як мы паведамылі ўжо, у Заводскім раёне горада-героя Мінска пад дэвізам «Кніга на службе пяцігодкі» праходзіла свята, прысвечанае прапагандзе і распаўсюджванню матэрыялаў XXV з'езда КПСС і іншай грамадска-палітычнай, навукова-тэхнічнай, сацыяльна-эканамічнай і вытворчай літаратуры.

Падвядзеннем вынікаў гэтага важнага мерапрыемства і з'явілася раённая навукова-практычная канферэнцыя, якая адбылася ў памяшканні Палаца культуры аўтамабільнага завода. На яе былі запрошаны перадавікі і наватары вытворчасці, інжынерна-тэхнічныя ра-

РАЯЦЦА ВЫДАЎЦЫ

ботнікі і служачыя прадпрыемстваў, работнікі бібліятэк, старшыні пераходных арганізацый таварыства кнігалюбаў, дырэктары народных кніжных магазінаў і кіёскаў, таваразнаўцы кнігагандлю, усяго больш за трыста чалавек.

З дакладам «Аб мерах па паліпашэнню выпуску навукова-тэхнічнай і вытворчай літаратуры ў рэспубліцы ў святле рашэнняў XXV з'езда КПСС» выступіў намеснік старшыні Дзяржкамвыда БССР А. Барушка.

Важныя пытанні, звязаныя з выпускам кніг, якія прапагандуюць перадавы вопыт, падручнікаў і дапаможнікаў, навукова-папулярнай літаратуры, сувязю выдавецтваў з вытворчасцю ўзніклі галоўны рэдактар выдавецтва «Беларусь» А. Дрозд, дырэктар «Вышэйшай школы» А. Жэдан, старшы рэдактар «Навукі і тэхнікі» Я. Прэсман, намеснік начальніка праблемнай ліцейнай лабараторыі Мінскага трактарнага завода, кандыдат тэхнічных навук В. Валасенкаў і іншыя.



ВІНШУЕМ!

Указам Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР за заслугі ў развіцці беларускага выяўленчага мастацтва мастаку Гугелю Адольфу Самуілавічу прысвоена ганаровае званне заслужанага дзеяча мастацтваў Беларускай ССР.

ТОЛЬКІ ШТО ВЫДАДЗЕНА

САМЫ ЖЫЦЦЁВЫ ВОБРАЗ

Віталій Озераў — адзін з найбольш актыўных і апэратыўных сучасных савецкіх крытыкаў. Яго рэцэнзіі, шматлікія літаратурна-крытычныя і публіцыстычныя артыкулы заўсёды вызначаюцца глыбінёй аналізу твораў, аўтарскай прычыповасцю, высокай ідэйнасцю і перакананасцю. Новая кніга крытыка «Камуніст нашых дзён у жыцці і літаратуры» (выдавецтва «Художественная литература») — імкненне аўтара надзяліцца з чытачамі сваім роздумам і меркаваннямі аб духоўным вобліку камуністаў, прасачыць, як гэты адзін з цэнтральных вобразаў савецкай літаратуры напавіўся мастацкай праўдай і жыццёвай сілай. «Камуністы, наперад!», «У атмасферы творчага ўздыму», «Сталь гартуецца на вялікім агні», «У барацьбе за шчаслівы лёс» — гэтыя і іншыя раз-

дзелы кнігі напоўнены адным сивярджэннем: «...Камуніст-ленінец для савецкіх людзей — увасабленне высокіх камуністычных якасцей, якія атрымліваюць усё больш шырокае распаўсюджванне ў народзе па меры нашага руху да камунізму».

У крызе аналізуюцца найбольш значныя творы шматназначальнай савецкай літаратуры апошніх гадоў. Звяртаецца В. Озераў і да творчасці беларускіх пісьмennisкаў: эповасцей В. Быкава «Трэцяя ракета», «Сотнік», «Дажыць да світанца», «Палескай хронікі» І. Мележа, раманаў І. Шамякіна «Снежныя зімы» і «Атланты і карыятыды». Кніга В. Озерава — звычайны ўклад крытыка і даследчыка ў асэнсаванне сучаснага літаратурнага працэсу.

А. БАДРОУ.

Ясенін гаворыць па-беларуску

Творы Сяргея Ясеніна неаднаразова гучалі на беларускай мове. Праўда, гэта былі асобныя публікацыі ў рэспубліканскіх газетах і часопісах, а таксама ў калектывных зборніках. І вось прыемная навіна: выдавецтва «Мастацтва літаратура» выпусіла кнігу «Выбранае» вялікага савецкага паэта. У зборніку змешчаны найбольш вядомыя вершы С. Ясеніна, паэмы «Анна Снегіна», «Песня аб вялікім походе», «Паэма пра Зб», «Чорны чалавек», «Балада пра дваццаць пэсць».

Аўтары перакладу — народны паэт Беларусі Аркадзь Куляшоў і лаўрэат прэміі Ленінскага камсамола рэспублікі Рыгор Барадулін. Пра С. Ясеніна, яго творчасць расказвае ў прадмове «Слова, прапятае пачотай» Рыгор Бярозкін.

Кніга «Выбранае» С. Ясеніна выйшла ў вядомай серыі «Паэзія народаў СССР». Сёлета яе напоўняць таксама зборнікі А. Пракоф'ева, Я. Шпонта, выбраныя пераклады А. Александровіча.

С. ВІРЗОУСКІ.

Новая серыя «Містецтва»

«Мастакі Беларусі» — так называецца альбом, што адкрыў серыю «Мастацтва братніх рэспублік», якую пачало выпускаць украінскае выдавецтва «Містецтва». У ім змешчана дзесяць творчых партрэтаў, тэкставы матэрыял якіх вельмі добра далаўняюцца

звыш ста каларовымі і чорна-белымі рэпрадукцыямі.

Украінскія чытачы маюць магчымасць пазнаёміцца з работамі З. Азгура, А. Бембеля, М. Данчына, М. Савіцкага, В. Цвіркы, А. Кашкурэвіча, Г. Паплаўскага, А. Паслядовіч, Ул. Стальманюка.

абласным аглядах Усесаюзнага фестывалю самадзейнай мастацкай творчасці працоўных.

Хор Мышнавіцкага сельскага Палаца культуры створаны ў 1971 годзе. Яго ўдзельнікі — вальоды, механізатары, жывёлаводы, інтэлігенцыя ардэнаноснага калгаса «Рассвет» імя К. П. Арлоўскага. Усёго 80 ча-

БУНТАРНАЯ І ГНЕЎНАЯ

Есць паэты, чые імёны ярка высвечваюцца пад палымнымі радкамі вершаў на старонках вечнасці. «Вытокі, як вусце, такой паэзіі — у народзе. Яна — кропля яго дыхання, крыві, веры, яго сілы. Такая паэзія і беларускай паэты-рэвалюцыянеркі Цёткі. Бунтарная і гнеўная, як мора, справядлівая і магучая, ласкавая і жаллівая да народа, яна трывожыла і хвалявала, заклікала і вяла на змаганне. Таму яна жыве сёння, будзе жыць заўтра, будзе жыць вечна».

Гэтыя ўзіслыя радкі ўзяты з плаката, прысвечанага 100-годдзю з дня нараджэння Цёткі (Алаізы Сяпянаўны Пашкевіч), які выдалены праўленнем Добраахвотнага таварыства аматараў кнігі БССР, цэнтральным саветам Таварыства аховы помнікаў гісторыі і культуры БССР разам з Гродзенскім абласным саветам таварыства аховы помнікаў гісторыі і культуры.

Плакат расказвае пра патрыятычную творчасць паэты-рэвалюцыянеркі, пра выданне яе твораў на беларускай і ў перакладзе на рускую, украінскую, польскую, нямецкую і іншыя мовы.

Плакат прыгожа аформлены. Змешчаны партрэт паэты, здымкі помніка Цёткі ў г.п. Астрына, будынка Львоўскага ўніверсітэта, дзе вучылася філасофскім факультэце Цёткі, рэпрадукцыі вокладак з яе твораў.

УСТАЛЁУВАЮЧЫ ВЫСОКІЯ ІДЭАЛЫ

У Беларускім драматычным тэатры імя Якуба Коласа адбылася прэм'ера камедыі А. Пятрашкевіча «Укралі кодэкс». Грамадзянскі пафас п'есы накіраваны на ўсталяванне высокіх маральных норм нашага жыцця.

Паставіў спектакль рэжысёр Б. Эрын, аформіў народны мастак БССР Я. Нікалаеў, музыка кампазітар С. Кертаса. У галоўных ролях заняты народныя артысты СССР Ф. Шмакаў, народныя артысты рэспублікі З. Канпелька і А. Трус.

БЕЛТА.



Помнік паэтэсе ля Шастакоўскай васьмігадовай школы.

«УСІХ ЗЛУЧЫЛА ЧАРОЎНА СЛОВА...»

На зямлі гэтай многае звязана з імем Цёткі. Яе памятаюць вёскі з ціхімі, непрыкметнымі назвамі—Хадзілоні, Шастані, Стары Двор, тут Ліза Пашкевіч слухала казкі і паданні, якія доўгімі зімовымі вечарамі любіла раскадваць ёй бабуля Югася, а ўлетку яна бегала басанож сярод зялёных пагоркаў і ўзлескаў. Паэзія жа, калі жыла ў

Львоўе, часта ўспамінала бацькоўскі кут, тады і нараджаліся працулькі радкі:
*Бягу думкай у край далёкі,
 У лес цёмны, у лес высокі...*
 А лясы тут сапраўды цёмныя, пагоркі аксамітавыя, а палі сваёй роўнадзю цягнуцца ажно да самага гарызонта. Гэта — Шчучыншчына, калыска паэтэсы, яе радасць і боль, яе трывогі і спадзяванні.

Саюза пісьменнікаў Беларусі, народны пісьменнік БССР І. Шамякін.

— Імя Цёткі з намі з самых малых гадоў. Яно прыходзіць з першымі чытанкамі, каб, усхваляваўшы аднойчы, застацца назаўсёды, — сказаў ён. — Цяжкім быў яе лёс, праз немяльня выпрабаванні прайшла паэтэса, і хоць яна па колькасці напі-



Выступае ансамбль «Раніца» Гродзенскага Палаца культуры тэкстыльшчыкаў. Фота Ул. КРУКА.

Тут, у Старым Дворы, і пяпер з нейкай асаблівай светласцю ўспрымаецца яе верш «Лета»:

*Ніва шуміць каласамі
 Жыта спелага, зуса;
 Уся прыбрана васількамі,
 Як дзючына да вянца.*

Як акінуць вокам, наўкол буюць летняя квеценню палеткі мясцовага калгаса імя Фрунзе, крыху далей ад Хадзілоняў—саўгас «Навадворскі» і калгас «Савецкая Беларусь». Палі тут шырокія, разложыстыя. Яны то выбягаюць на ўскрай лесу, то раздаюцца ўшыркі, захоплваючы сям-там кунчастыя грыўкі альшэўніку.

Прыгожыя, маляўнічыя мясціны. І рэспубліканскае свята паэзіі, прысвечанае 100-годдзю з дня нараджэння Цёткі, у мінулыя нядзелю адбылося тут, на шырокай паляне, непадалёку ад магільні паэтэсы.

Любяць тут творчасць сваёй слаўнай зямлячкі, шануюць памяць. Таму і сабралася так шмат народу, нягледзячы на тое, што з самай раніцы іміжэў дождж, часам пачынаў ліць бы з вядра, перапыняючы некаторыя выступленні. Толькі людзі не разыходзіліся. Іх—працаўнікоў палёў і ферм, вучняў, студэнтаў, што прыехалі на канікулы, і гасцей—пісьменнікаў, артыстаў, музыкантаў, мастакоў — аб'ядноўвала адно магутнае і ўладнае слова — ПАЭЗІЯ.

Паэзія гаспадарыла на свяце, яна збліжала людзей розных узростаў і прафесій, яна дарыла ім светлыя хвіліны сапраўднай прыгажосці і раласці.

На імправізаванай сцэне партрэт Цёткі — выразны, акрэслены рысы твару, на якім гарэне і неспакой. І хоць побач стаяць лічбы: «1876 — 1976», разумеш, што яна, Алаіза Пашкевіч, непадуладна часу. Яна застаўся маладой у памяці ўдзячных нашчадкаў, вечна маладой была, ёсць і будзе яе паэзія.

Адкрывае свята першы намеснік старшыні праўлення



Найлепшы ўспамін аб свяце — кніга.

сала менш чым Купала, Калас, але ўсё, створанае ёй, увайшло ў залаты фонд нашай беларускай літаратуры.

Пра жыццёвы і творчы шлях А. Пашкевіч раскадвае вядомы пісьменнік і літаратурнаўца С. Александровіч. Прывольным прасторам, што раскінуліся наўкола, радзіме Цёткі, прысвячае свой верш М. Аўрамчык.

Ля мікрафона заслужаная артыстка рэспублікі З. Бандарэнка, якая натхнёна чытае верш «Мае думкі»:

*Хацела б быць зярном пшаніцы,
 Упасць на ніўкі вёскі,
 Зазалаціцца, без мятліцы
 Даць хлеб смачнейшы трохні.*



Народны пісьменнік Беларусі І. Шамякін дае аўтографы. Фота А. ПЕРАХОДА. (БЕЛТА).

Пра гродзенскую зямлю, якая ўздавала паэтэсу, пра таленты, што красуюць тут сёння, гаворыць Я. Брыль. Свае вершы чытаюць Д. Вічэль-Загнетава, М. Ароўка, А. Вярцінскі, госці з братняй Літвы Р. Кетуракіс і П. Паліленіс.

Цётка заўсёды была з народам, многія творы яе пісаліся над непасрэдным уражаннем падзей, сведкай якіх з'яўлялася сама паэтэса. Яна імкнулася не ўзвысіцца над людзьмі, а хачела растварацца ў іх, клікала да светлай долі.

Лаўрэат Дзяржаўнай прэміі СССР В. Быкаў, пісьменніца Л. Арабей, паэт Н. Гілевіч падірэслівалі, што ўсё яе жыццё і творчасць — узор грамадзянскай мужнасці і самахвярнасці.

І зноў гучаць вершы. Выступаюць П. Макаль, В. Варба, Я. Сіпакоў, В. Зуёнак, Т. Бондар, К. Камейша, Ю. Голуб...

Песні і рамансы на словы паэтэсы выконваюць заслужаны артыст рэспублікі Ю. Смірноў, салістка опернага тэатра Л. Шамчук. А васьм кампазітар Л. Шлег напісала нядаўна новую песню

«Вера беларуса». У аўтарскім выкананні яна ўпершыню гучыць на свяце: «Веру, братцы: людзьмі станем...».

«Прысягу над крывавамі разорами» чытае артыст М. Казілін.

Беларусь, пра якую так дбала Цётка, сёння незнавальна змянілася. Як жа можна не любіць яе? Любоўю да Радзімы, вялікай, палкай, прасякнута песня Ю. Семянкі на вершы Ул. Карызны «Люблю цябе, Белая Русь!». Яе спявае заслужаная артыстка рэспублікі Т. Раеўская.

— Творчасць Цёткі — не толькі нацыянальная беларуская спадчына. Яна займае дастойнае месца ва ўсёй са-

вецкай літаратуры і нават у сусветнай культуры. Панясём жа слова аб гэтым вялікім чалавеку з пакалення ў пакаленне, — сказала, падводзячы вынікі літаратурнай часткі свята, сакратар Гродзенскага абкома партыі Е. Я. Емяльянава.

Праз некалькі хвілін зноў ажыла сцэна. Выконваюцца народныя песні і танцы, многія з якіх любіла некалі глядзець і слухаць у родных мясцінах А. Пашкевіч. А аматары літаратуры бяруць у любімых пісьменнікаў аўтографы...

У гэты дзень былі ўскладзены вянкы да помніка Цётцы ў Астрына, да яе бюста ля Шастакоўскай васьмігадовай школы, на магільні паэтэсы.

На ўрачыстасці вязалі таксама сакратары праўлення Саюза пісьменнікаў рэспублікі Б. Сачанка і І. Чыгрынаў, пісьменнікі А. Каршук, В. Нікіфаровіч, Я. Скрыган.

У свяце паэзіі прыняў удзел загадчык сектара мастацкай літаратуры ЦК КПБ А. П. Кудравец.

Алесь МАРЦІНОВІЧ, спецыяльны карэспандэнт «Літаратуры і мастацтва».

1876 І ВЕРШ ЯК



рацьбіта, як і Цёткі-паэтэсы, хоць яе вершы, што выйшлі пракламацыямі, друкаваліся ананімна.

Быў час, калі ў нашым літаратурна-навуковым асяродку даследчыкі лічылі, што ў час рэакцыі Цётка ледзь не здраціла рэвалюцыйным ідэалам 1905 г., што яна адышла ад іх як у паззі, упадаючы ў тон меланхалічна-песімістычны, так і ў іншай сваёй практычнай дзейнасці, становячыся проста асветнікам-выдаўцом часопіса для дзяцей і моладзі «Лучынка».

Апошнія дзесяць гадоў жыцця Цёткі прыпалі, праўда, на час, які не мог навава так узняць яе, як рэвалюцыя 1905 г. Да новых рэвалюцый, да Кастрычніка Цётка не дажыла. Але што яна хоць на

Такі бой вякамі ждзэцца, Такі бой гігантаў дасць, У такім бою толькі грэцца, У такім бою толькі пасць.

Першаю сярод першых была Цётка, якая пачала пісаць у 1902-1903 гг. Яна шмат у чым прадвычула ўсю нашу перадавую паззію пачатку XX ст., імат у чым папярэдзіла Куналу, Коласа, Багдановіча і інш.

І яшчэ аб адным: псеўданім Цётка не адразу з'явіўся ў адно з воблікам Алаізы Пашкевіч-паэтэсы. Ён напачатку быў ужыты ёю менавіта на вокладцы «Першага чытанья для дзетак беларусаў». І гэта было вельмі натуральна: да дзяцей звяртаўся іх старэйшы друг — Цётка, звяртаўся па-свойску,

роднай, ішла наперш да сялян як іх таварышка, памочнік, агітатар, абаронца, выказнік дум і настрояў.

Беларуская ж літаратура ў цэлым займела ў Цётцы пасля ўсіх «дзядзькоў», што яна ўжо мела — адну з самых першых вялікіх паэтэс. І мы можам сказаць, што як рэвалюцыйны пафас паззіі А. Пашкевіч нарадзіла рэвалюцыя 1905 г., так Беларусь мужыцкая, сялянская дала ёй яе каларыйны, красамоўны псеўданім — Цётка.

Паэтэса ж яна была выдатная, арыгінальная, як і выдатны, дасюль яшчэ не цалкам дачэнены ў нас прэзак і публіцыст.

Цётка была натура дзейная,

Алег ЛОЙКА

«СТАНУ ПЕСНЯЙ У НАРОДЗЕ!»

НАРАДЗІЛАСЯ яна ў заможнай сям'і, а стала адной з першых у перадагу пісьменнікаў і перадавых дзеячаў рэвалюцыйнага і нацыянальна-вызваленчага руху Беларусі пачатку XX ст. Нельга не сказаць, што яе выбар быў рання: у 26-27 год чалавек ужо не зусім малады, а якраз у гэтым узросце Цётка напісала першыя свае вядомыя нам вершы.

З каго яна брала прыклад? На каго раўнялася? Хто, як гаварылі тады, абудзіў яе?

У маленстве Цётка была кволым дзяўчом. Не магла яна пахваліцца здароўем і падросшы, бо нездарма ж вучобу ў Вільні не скончыла і здавала экзамены за гімназію ўжо ў Пецярбургу — экзэтрнам. Што перамагала яе фізічную немач? Прага барацьбы. Духовная моц, цяжкая праца, ідэяны акрыленасць, няўрымслівасць, тэмперамент байца, спагадлівасць людзям, падзесяціроная сіла перажыванняў за іх сацыяльную неўладкаванасць, за нацыянальную крыўду і той жа моцы сіла жаданняў вываваць прыгнечанам волью, роўнасць, братэрства, — вось што стала асноўнымі рысамі характару Цёткі. Яна проста выпраменьвала з сябе энэргію нечуванай сілы, захапляючы, запальваючы іншых, сваёй нястомнасцю робячы нястомлівымі іншых, сваёй таварыскасцю, усмешлівацю робячы таварыскімі, усмешлівымі іншых. Хоць менш за ўсё на вясеі лад мог настрайваць яе час — асабліва гады рэакцыі, што наступілі насяля паражэння рэвалюцыі 1905 г., гады вымушанай эміграцыі ў Аўстра-Венгрыю, абвастрэнне хвароб.

З 1902 г. Цётка жыла ў Пецярбургу, вучылася на агульнаадукацыйных курсах Лесгафта, атрымала сярэдняю медыцынскую адукацыю. Даследчыкі звычайна з пецярбургскімі гадамі жыцця звязваюць грамадзянскае сталенне Цёткі. Але ці не пачалося, ці не ішло яно ўжо ў 90-я гады? Ці не былі духоўнымі хроснымі Цёткі нарадавольны, Ф. Багушэвіч, рэвалюцыйная моладзь 90-х гадоў XIX ст., якая ўжо звязвала сваё жыццё з новым, пралетарскім этапам рэвалюцыйнага руху ў былой царскай Расіі?

Ва ўсякім выпадку, мы ведаем імя Каці Тацішчавай, якая адну зіму была настаўніцай маладзенькай Лізанькі, як называлі Цётку ў Старым Двары.

1905 год — год першай рускай рэвалюцыі — зорны год жыцця Цёткі. Ёй — дваццаць дзесяць. Яна — у самай гучнай надзеі: актыўны ўдзельнік рэвалюцыйных маніфестацый, мітынгаў, агітатар у горадзе і на сяле, аўтар трох вершаў, якія надрукаваны як рэвалюцыйныя лістоўкі. Адна з іх — першапублікацыя славацкага верша «Мора» («Рэвалюцыя народная»). Пад ім дата: кастрычнік 1905, як і пад пракламацыйнай «Пад штандарам». Верш «Мора» — як бы прадчуванне Чыронай Прэсні, снежаньскіх падзей 1905 г.

Рэвалюцыя пачалася вядомай Крывавай нядзельні. Цётка напісала ўжо «Хрест на свабоду». Ад лютага да кастрычніка, дакладней, да снежаньскіх падзей у Вільні, калі рабочыя выйшлі на рэвалюцыйную маніфестацыю, а сярод іх была і А. Пашкевіч, васьмь ён, зорны час Цёткі-ба-

хвілю саступіла з рэвалюцыйнага шляху, аднойчы абраныя ёю ў жыцці і ў паззіі, сёння ўжо ніхто не скажа.

Вядома, у гады рэакцыі Цётка не магла клікаць на барыкады, але які глыбокі грамадзянскі сум у сувязі з гэтым яна выяўляла, паказваюць і вершы «З чужыны», «Грайка» (1909), і аповяданні «Асеннія лісты» (1910—1912), «Лішняя» (1912), «Зялёнка» (1910—1912).

У 1911 г. Цётка, выйшаўшы замуж, вяртаецца з эміграцыі. За спinoй былі цяжкія гады жыцця ў Львове, у Кракаве. Але Цётка і там не забывалася, хто яна, што ёсць яе лёс, яе прызначэнне. Яна вучыцца. Зноў жа дзеля будучага. Вучыцца ў Львоўскім універсітэце, у Кракаўскім — Ягелонскім, ці не другая пасля Ф. Скарыны, каб ушаноўваць памяць выдатных прапачураў, было з чым, як і яны, ісці да нашчадкаў.

Перш за ўсё народная культура цікавіла яе як пачынаючага вучонага, што вядома на абранай ёю дзеля атрымання навуковай ступені тэме дысертацыі «Батлейкі на Беларусі і іх сувязь з польскай драматычнай літаратурай».

Раздзіма як бы прыдае новых сіл засяглым вуснам Цёткі. 1912-1914 — гады новага рэвалюцыйнага ўздыму ў краіне — становяцца часам новага набывання творчых сіл Цёткі. Асабліва год 1914 — на сутнасці, апошні творчы год... Яна выдае «Лучынку», іша мастацкую прозу, публіцыстыку, нарысы, аповяданні для дзяцей («Зваротлівы», «З дарогі», «Успаміны з паездкі ў Фінляндыю», «Гутаркі аб птушках», «Газы», «Наша народная беларуская песня», «Пералетныя птушкі», «Панарыц-кветка», «Міхаська»). Лебядзінаю песняю Цёткі стала яе публіцыстыка 1914 г. — артыкулы «Да вясковай моладзі беларускай», «Шануйце роднае слова!», «Аб душы маладзёжы», «Да дзяўчатак», «Да школьнай моладзі». Усё гэта — духоўны тэстамент запавет Цёткі. З рэвалюцыйнай публіцыстыкай Цётка ўваходзіла ў паззію, публіцыстыка і вячала сябой на сутнасці вельмі кароткі творчы шлях яе ў літаратуры.

Вітаючы рэвалюцыю 1905 года, Цётка пісала:

ла-сваяцку. Добрая, слаўная Цётка баяла тут казкі, наскладвала для любых дзетак вершыкаў, чытанкавых тэкстаў пра родны край, прыроду, надрукавала для іх і загадак, і прыказак, і прымавак.

А друкуючы рэвалюцыйныя вершы, звяртаючыся ў цэлым да народа? Вельмі сур'ёзная, вельмі «мужыцкая» была гэта справа. Вершы-пракламацыі, як мы ўжо ведаем, пайшлі ў свет ананімна. Ды вось справа дайшла да зборнікаў, і «Скрыпку беларускую» і «Хрест на свабоду» Алаізы Пашкевіч-чанка, як тады яе называлі і як называла сябе, выдае пад псеўданімам Гаўрылы з-пад Полацка. Псеўданім быў традыцыйны, ён становіўся ў адну шарыгу ўслед за псеўданімамі К. Каліноўскага, Ф. Багушэвіча. Але, відаць, час змяніўся, відаць, таксама ад таго, што многім было вядома, што за постань стаіць за вершамі зборнікаў «Скрыпка беларуская» і «Хрест на свабоду», псеўданіму «Гаўрылы з-пад Полацка» не выпала на долю тае ж папулярнасці, што Яську-гаспадару з-пад Вільні, Мацею Бурачку ці Сымону Рэчку з-пад Барысава. Не зліваўся гэты псеўданім з абліччам паэтэсы і ўсё!

А тым часам А. Пашкевіч, калі друкуе ў «Нашай ніве» верш «Вясковым кабетам», падпісвае яго «Ц-ка» (Цётка). Падпісвае так і тры іншыя вершы 1908—1909 гг., хоць большасць іх аж да 1914 г. друкуе за подпісамі Гаўрыла ці Мацей Крапіўка. І толькі проза ў альманахах «Маладая Беларусь» (1912—1913) падпісана ўжо выключна псеўданімам Цётка, як і большасць матэрыялаў «Лучынка». Толькі ўжо Цёткай называе сябе А. Пашкевіч і ў апошніх сваіх лістах...

З пары К. Каліноўскага «дзецюкі» стала словам-зваротам да сяброў, аднадумцаў, таварышаў-набратімаў на барацьбе. Пасля Цёткі слова «цётка» стала ў нас не толькі абазначэннем сваяцкіх сувязей, але грамадзянска-ўзвешлым словам. З ім, як паэтэса А. Пашкевіч паставіла сябе сярод тысяч цётак Беларусі пачатку XX ст., Цётка-грамадзянка, рэвалюцыйная, пісьменніца ішла з гэтым у народ, становячыся на-

і слова было яе найперш дзейным, побуджальным. Але яна — чалавек і глыбокай пачуццёваці, і па гэтым поруч з каванымі звенямі інтанацыі і рытмаў яе вершы «Вера беларуса», «Мора», «Бура ідзе» ў вершах «Грайка», «Сірацінка», у аповяданнях «Міхаська», «Зялёнка», «Лішняя» мы ўгадваем душу вельмі тонкую, уражлівую, як душа дзіцяці, — душу старадворскай Лізанькі.

У творах Цёткі ўвогуле вельмі шмат непасрэднага душэўнага шпіль, якое называюць матчыным. Цётка была ў сваёй рэвалюцыйнасці «з каменя... з жалеза... са сталі», Цётка была ў сваёй чалавечнасці, «як царэўна, як багіня, як нарцэса, як вярэгія, як лілія на Дунаю, як пралеска сярод гаю». Яна ўмела пісаць аб напараці-кветцы як «аб кветцы перунавай, што красуе крывава-вогністым колерам», і яна ж пісала проста пра кветнікі ў сялянскіх гародчыках, пра дрэўцы, запрашаючы суседскіх юлакоў і падлеткаў, вясковых дзяўчат і маладзін дбаць аб кожнай кветцы, аб кожным зялёным дрэўцы.

Цётка была ўся ў памкненнях да людзей. Але пры ўсёй сваёй, так сказаць, грамадзянскай натуре, колькі разоў Цётка заставалася ў жыцці ў сиратлівым адзіноцтве. І тады яна звярталася да сяброў:

Арлы-браці, дайце скрыдлы,
Бо між людзі жыць мне збрывла,
Кіньце кожны адно перка,
Бо ўнізе жыць мне горка!
Без крылаў, без вышні
Цётка жыць не магла, пісаць не магла, як не магла яна жыць без «арлоў-браціяў», жыць там, дзе гора людское. І яна рвалася ў бой, «Як згіну — не шкадуйце», — пісала Цётка. Але ці ж можна не шкадаваць такога чалавека нават праз гады, праз дзесяцігоддзі і стагоддзі, пасля той трагічнай ночы, калі яна, ратуючы ад тыфусу іншых, не ўспераглася ад яго сама, і сэрца яе біцца перастала так заўчасна?!

Цётка пісала:
На магіле ўзду дубам,
Пачуў шантань братнім губам
Аб іх долі, аб свабодзе,
Стану песняй у народзе!
«Песняй у народзе» яна сапраўды стала.



Экслібрсы мастака Рыгора Фралова, навеяныя матывам, творчасці Цёткі.



ЗАКЛІК ДА СВАБОДЫ 1976

МОЖНА смела сцвярджаць: першую сапраўдную рэвалюцыйную загартую Алаіза Пашкевіч атрымала ў Пецябургу, на курсах П. Ф. Лесгафта. Нішто — ні праслававанні паліцыі, ні глыбокае падполле, ні пазнейшая эміграцыя — яе ўжо не змогло сагнуць, не паставіла на колена.

Праўда, у нашым літаратурназнаўстве існуе досыць няўзрунае ўяўленне як пра гэтыя курсы, так і пра сам так званы пецябурскі перыяд жыцця паэтэсы. Ні ў адным з даследаванняў пра Цётку не гаворыцца пра характар і мэту курсаў, іх вучэбную праграму, склад студэнтаў і г. д.

Матэрыялы, якія знойдзены мною ў фондах Ленін-

градскага дзяржаўнага гістарычнага архіва (ЛДГА), а таксама некаторыя малавядомыя для шырокага чытача публікацыі, у значнай ступені пашыраюць гэтыя звесткі. Пра ўсе іх у невялікім допісе раскажаць немагчыма, та-

нічнай літаратуры». «Вышэйшыя адукацыйныя» (БелСЭ, т. 11), «агульнаадукацыйныя» (школьныя падручнікі па літаратуры). На самай справе, у час навучання Цёткі на курсах яны насілі наступную назву:

фізіка, матэматыка, усеагульная гісторыя, гісторыя літаратуры і інш.

Курсы Лесгафта, дзякуючы сваёй агульнаадукацыйнасці, сталі асяродкам рэвалюцыйна настроенай моладзі дэмакратычнага паходжання.

прыехала не ў 1902 г., як прынята лічыць біяграфамі паэтэсы, а ў 1903 г.

І, нарэшце, пытанне аб сканчэнні курсаў. У БелСЭ сказана пра Цётку: «Вучылася на вышэйшых адукацыйных курсах П. Ф. Лесгафта (1902-1904)». А ці скончыла? Невядома. Зусім паўна на гэтану пытанню вызваецца акадэмічнае «Гісторыя беларускай дакастрычнай літаратуры»: «Буржуазна-дэмакратычную рэвалюцыю Цётка сустрэла ў Вільні, куды яна пераехала адразу пасля заканчэння Лесгафтаўскіх курсаў у 1904 г.» (падкрэслена мною. — В. Р.). Але дакументальныя матэрыялы сведчаць якраз пра адваротнае: **А. Пашкевіч курсаў Лесгафта не скончыла.** Яе прозвішча пад № 414 значыцца ў спіску асоб, якія ў 1904 г. зноў павінны былі прыступіць да слухання лекцый — як першакурснікі (ЛДГА, ф. 139, воп. 1, спр. 8406а, л. 106). Толькі ж у гэтым годзе А. Пашкевіч, як вядома, пакідае і курсы, і Пецябургу, вяртаецца назад у Вільню.

Вяртаецца, каб уключыцца ў актыўную рэвалюцыйную дзейнасць вільenskіх сацыял-дэмакратаў. Каб ведаць рэвалюцыйны гарт, літаратурнае майстэрства — усё, што было атрымана падчас навучання на курсах Лесгафта, выкарыстаць у барацьбе з царскім самаўладствам.

Вячаслаў РАГОЙША.

На курсах Лесгафта

му хочацца звярнуць увагу хача б на два-тры моманты чыста біяграфічнага характару.

Па-першае, пра саму назву курсаў.

У розных публікацыях яны называюцца па-рознаму: «вышэйшыя педагагічныя» («Гісторыя беларускай дакастрыч-

Курсы выхавальцаў і кіраўніц фізічнай адукацыі. («Курсы воспитательниц и руководителей физическою образования»). Я падкрэсліваю: у час навучання Цёткі, бо і праграма, і нават назва курсаў з тады мяняліся. Але ні разу яны не гучалі так, як гучаць сёння на старонках літаратурназнаўчых прац.

Амаль усе выкладчыкі, у тым ліку сам Лесгафт, знаходзіліся пад наглядом паліцыі. Курсы не раз закрываліся, у іх памяшканні неаднойчы рабіліся вобыскі, падчас якіх знаходзілі цэлыя кіпы рэвалюцыйнай літаратуры. Многія курсісткі за рэвалюцыйную дзейнасць сядзелі ў турмах, былі высланы з Пецябурга.

Калі гутарка заходзіць пра дату паступлення Цёткі на курсы Лесгафта, то літаратурназнаўцы тут адзінадушыя: 1902 год. Аднак архіўныя матэрыялы ўдакладняюць гэтую дату. У спісах слухачак, прынятых на курсы ў 1902 г., прозвішча паэтэсы няма. Затое яна значыцца ў ліку асоб, прынятых на 1-ы курс у 1903 г. (гл. друкаваны «Спісок слухательниц курсов воспитательниц и руководителей физического образования», — ЛДГА, ф. 139, воп. 1, спр. 8406а, л. 40 адв). Зусім магчыма, што і ў Пецябургу А. Пашкевіч

фотатыпічнае ўзнаўленне лістоўкі з вершам «Хрест на свабоду». Такія лістоўкі, выданыя Літоўскай сацыял-дэмакратычнай партыяй у колькасці 3.000 экзэмпляраў, распаўсюджваліся ў Вільні і іншых гарадах і вёсках падчас рэвалюцыі 1905 года.

Сёлета выйшла кніга твораў Цёткі на Украіне. Пераклаў яе вядомы ўкраінскі паэт і перакладчык Р. Лубкіўскі. Ён ужо даўно перакладае беларускую паэзію, а таксама даследуе яе як літаратурназнаўца і крытык.

На гэты раз ён выступае адначасова ў ролі складальніка і адзінага перакладчыка, аўтара цікава напісанага ўступнага артыкула і дакладных тэксталагічных зауваг да твораў.

Апрача 39 вершаў, сярод якіх большасць упершыню і, трэба сказаць, даскарала ўзпоўнена па-ўкраінску, у выданням кіеўскім выдавецтвам «Дніпро» зборнік «Вибране» ўключаны і апавяданні Цёткі.

В. КАЧАНОВІЧ.

У Вянок Славы

Сёлета выйшла некалькі кніжак Цёткі.

Толькі што «Мастацкая літаратура» выпусціла падарунковае выданне «Твораў» пісьменніцы. Яно найбольш поўнае з усіх існуючых. У зборнік, які любодна і з веданнем справы склаў С. Александровіч, уключаны многія творы, што дагэтуль былі вядомы толькі вузкому колу спецыялістаў. Гэта — перш за ўсё вершы, публіцыстычныя і літаратурнакрытычныя артыкулы, нарысы, надрукаваныя ў свой час на старонках часопіса «Лучынка», газеты «Наша ніва», некаторых асобных выданняў.

Так, змешчаны нарысы «З дарогі», «Успаміны з паездкі ў Фінляндыю», артыкулы «Наша народная беларуская песня», «Аб душы маладзёжы», «Да вясковай моладзі беларускай» і іншыя. У кнігу ўвайшлі і некаторыя лісты аўтаркі «Скрыпкі беларускай». Усе творы звераны з першапублікацыямі, іх суправалжае навуковы каментарый. Чытача чакае прыемная нечаканасць: у зборнік уключена

Яе альма-матэр

Як вядома, паэтэса спачатку была вольнай слухачкай філасофскага факультэта Львоўскага ўніверсітэта, а ў 1912 годзе стала студэнткай стаяцянара. Праўда, ўніверсітэт яна не скончыла: як толькі з'явілася мажлівасць выехаць на Радзіму, Цётка пакідае вучобу (на пятым курсе) і ў 1913 г. пераляджае ў Беларусь.

Што ж уяўляў сабой універсітэт, у якім паэтэса-рэвалюцыянерка вучылася? Якім застала яго Цётка?

Яшчэ ў XIX ст. універсітэт (заснаваны ў 1661 годзе) становіцца арэнай вострай барацьбы паміж польскай шляхтай, што займала ў Галіцыі асноўныя палітычныя і эканамічны пазіцыі, і маладой украінскай інтэлігенцыяй. Польскія магнаты, прыхільныя «гістарычнай» Польшчы, захапілі ўсю адміністрацыйную ўладу ва ўніверсітэце. Асабліва інтэнсіўная паланізацыя пачынаецца з 1866 г., калі аўстрыйскі ўрад аддзячаючы палякам за дапамогу ў арганізацыі буржуазна-канстытуцыйнага праўлення, дазваляе адкрываць ва ўніверсітэце толькі польскія кафедры (да таго часу тут працавалі і чатыры украінскія кафедры).

У свой час аўстрыйскім царскім указам была даравана «роўнасць» у карыстанні краёвымі мовамі — польскай і украінскай, універсітэцкім прафесарам дазвалялася выбар мовы, на якой яны маглі чытаць свае лекцыі. Аднак гэтая роўнасць фактычна заставалася толькі на паперы, універсітэт амаль поўнасцю быў у руках польскай шавіністычнай прафесуры. Міні-

стэрскі дэкрэт 1882 года канчаткова выцягнуў украінскую мову з навуковага ўжытку ва ўніверсітэце.

Праўда, у 1894 г. тут адкрываецца кафедра ўкраінскай гісторыі, а ў 1899 г. — пасля пэўнага перапынку — кафедра ўкраінскай мовы і літаратуры. Абедзве кафедры распачалі працу насуперак пастанове ўніверсітэцкага сената. Гэты сенат катэгарычна не дапускаў украінцаў да выкладання ва ўніверсітэце. Яскравы прыклад — вядомая ганебная гісторыя з Іванам Фрэнком, якому было адмоўлена ў дацэнтуры. Мовай выкладання паранейшаму заставалася польскай. Па-ўкраінску выкладаць афіцыйна дазвалялася толькі на трох кафедрах філасофскага, двух юрыдычнага і трох тэалагічнага факультэтаў.

Студэнты-ўкраінцы (а іх у канцы першага семестра 1905/06 навуцальнага года было 856 з агульнай колькасці 3249 чалавек) змагаліся за свае правы. Часта іх пратэст выліваўся ў адкрытую барацьбу. Адно з такіх выступленняў адбылося яшчэ ў 1901 г. Украінскія студэнты вырашылі арганізаваць сход, на якім павінна была ісці размова пра развіццё ўкраінскай нацыянальнай культуры. Універсітэцкае начальства сход праводзіць не дазваляла, а калі студэнты ўсё-такі сабраліся — вырашыла разганяць іх сілай. Студэнты абараняліся, узброіўшыся крэсламі, лавамі, сталамі. У выніку гэтай сутычкі ўніверсітэт пэўны час не працаваў, а некалькі студэнтаў былі выключаны з

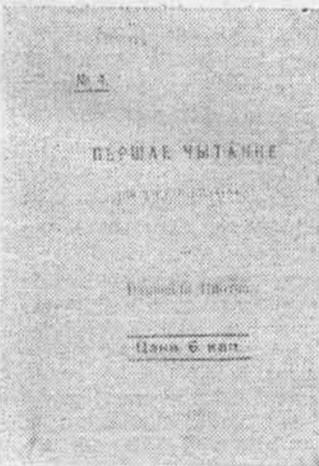
яго. Калі ж універсітэт зноў пачаў навучанне, сенат звярнуўся да студэнтаў-палякаў з заклікам бараніць сваю альма-матэр «перад дзікаснай Украінай». На гэтую правакацыю студэнты-ўкраінцы адказалі пасліўным пратэстам — выхадам з універсітэта.

Восенню 1903 г. рэктарам быў абраны прафесар тэалагічнага факультэта Фіалка, які славіўся правакаваннем украінскіх студэнтаў падчас кожнай сесіі. Гэта выклікала адпаведную рэакцыю: калі новы рэктар пачаў сваю першую лекцыю, украінцы наладзілі яму абструкцыю і вымусілі ўцячы з залы. Сем студэнтаў-ўкраінцаў былі паабыдлены за гэта правакацыя ва ўніверсітэце.

Канфлікт адбыўся і ў канцы лютага 1906 г. Рэктар заявіў студэнтам-украінцам, членам гуртка «Акадэмічнага горада», што забараняе звяртацца да яго па-ўкраінску. Шавіністычна настроеная група польскіх студэнтаў сустрэла заяву рэктара авацыяй, назвала яго «абаронцам польскіх правоў перад новай гайдамаччынай». У адказ на гэта прагрэсіўнае ўкраінскае студэнцтва арганізавала контрдеманстрацыю.

Такая атмасфера панавала ва ўніверсітэце напярэдадні паступлення туды Цёткі. Такай заставалася і ў гады навучання яе там, яшчэ больш акрэсліваючы сацыяльна-класавую і нацыянальную свядомасць Цёткі, узбагачаючы паэтэсу новымі сродкамі і метадамі барацьбы за лепшую долю роднага народа.

Таццяна КАБРЖЫЦКАЯ.



Вондрані кнігі Цёткі, якія выйшлі ў розныя гады: «Першае чытанне для дзетак беларусаў» (Пецябургу, 1906), «Вибране» (на ўкраінскай мове, «Дніпро», 1976, мастак А. Карабейнікаў), «Цётка» («Художественная литература», 1976, мастак А. Чарнышоў).





ЗАПАМІНАЮ КОЖНЫ ДЗЕНЬ...

РОДНАЯ ПЕСНЯ

А жніў ў полі пеставалі песню,
Таму нам песня — тое, што і хлеб.
Яна нясе на сонечным крыле
Добра і шчырасці людской прадвесне.

Да кропелькі яна ў сябе ўвабрала
І радасць, і маўкліваю тугу.
Без песні гэтай жыць я не змагу,
Яе няма — і сэрца замаўчала.

ДОМА

Не акінеш позіркам,
хоць і захочаш,
Зямлі запаветнай размаху, красы.
Прыветны прастор забягае у вочы,
Ад краю да краю — азёры, лясы.

І грэция сэра жаданым спакоем —
Жыццё без сьпянку вядзе баразну...
Палын асяпюжна пагляджу рукою,
Па-свойску ігрушы яшчэ падміргну.

Духмянае поле ў палон забірае,
Гляджу, як стаюць у свет жураўлі...
І нанаў народзіцца думка старая:
— Ну, хто ты,
ну, што ты без гэтай зямлі?

Запамінаю кожны дзень,
Якім ён ёсць запамінаю —
І сонца над зялёным гаем,
І пад старою вішняй цень,

І спевы жайгоўка ў гары,
І пах духмяны колкай пожні,
Нібыта гэты дзень апошні,
Апошні на календары.

Прашу яго: ты не мінай,
Яшчэ такім ці будзе, чозы...
І чую —
нехта шэпча словы:
— Запамінай, запамінай...

КУЛЯ

Калгасам галіні ёй хату —
Герояў маці і ўлаве.
На шчасце лёс быў небагаты,
А тут адчула, што жыць.
Дом, як зярычка,
зграбны, новы,
Вачамі шчыб на свет глядзеў,
Жытло стонзгелле —
ча дозвы
Нашто палюць ім людзей,
І талака, нібы муромік,
Вянцы раскідала в міг
Старое пілаваць мяцяжка,
Ды раптам сьмыгават.

Гоман сціх,
Глядзела на п'яч тоывожча,
Стаў твао бялей
ад палатна,
Калі мужчыны асяпюжна
Вымалі квілю з Гераяна
Дзень абячуйце

цёмнай ноччу,
Зноў, нібы ў пекле
пабыла.
— Ён ля сцяны стаяў Сыночак!
— Яна тады цябе зьяла...
Кавалак сплюшчаны металу

Ператрымала паўсяла.
А бабуля ўсё ў людзей
пытала:
— І як я побач з ёй жыла?

●
Душа чалавека, нібыта рака, —
Імклівая плынь
і устойлівы бераг.
Яе дабраты і любові не змерыш,
Душа чалавека,
нібыта рака.

●
Калі абмялее аднойчы рака,
То ёй чалавек —
дапамога спрадвеку.
А хто дапаможа душы чалавека,
Калі абмялее яна, як рака?

●
Сонная цягваецца рэчка,
Круцяцца стракозы ля кустоў.
Хлапчукоў галовы, як сланечнікі,
Свецяць з прыбярэжных чаратоў.

●
Бы антэны, пругка гнуцца вуды,
Ані шэпту, ніякой хады.
Завітаў за серабрыстым чудам —
Будзь ніжэй травы, цішэй вады.

●
Не засні ў той міг, калі імкліва
Дасць нурца ляныя паплавок,
Вочы зэсціць, шчыпле нецярпліваасць,
Уздрыгвае душа, што ні ківок.

●
А рачульцы ўсё яшчэ няцёпла
Між густых зялёных мурагоў,
Ад святлай свежасці пацёпвае
Плечукамі росных берагоў.

ЗАЛАМІЎ АСІНКУ ХЛОПЕЦ

Заламіў асінку хлопец,
Думаў — дзеўку прышушу.
А яна стаіць за плотам,
Точыць сэрца і душу.

●
Вусны спелыя, як вішні,
Бровы, нібы ўзмах крыла,
Усё аддаў бы, толькі б выйшла,
Толькі б голас падала.

●
Ах, як хлопец занядужаў,
Сеў на росную траву,
І ў цяжкай гаротнай думе
Звесіў сумна галаву.

●
Счыованела, як шыпшына,
(Добра, што не так відно!)
Падышла бліжэй дзяўчына,
Прашаптала педзь чутно:

●
«Пацалую цябе ўпотаў,
Толькі гэтак не глядзі,
І не стукай у вароты,
Маю мамку не будзі!»

●
Без стомы ўсё жыццё шукаць збаўлення
У тых радках, што сэрцам падсцярог...
Ты толькі не прыводзь мяне, натхненне,
Ніколі да няпраўды на парог.

●
Ёсць у жыцці цудоўная хвіліна,
Калі вастрэ слых, пільнее зрок,
І нібы гронку росную рабіна,
Раптоўна сэрца выпеліць радок.

ДЭБЮТ

Іван Канановіч нарадзіўся ў 1938 годзе ў вёсцы Кукавічы Капыльскага раёна Мінскай вобласці.
У 1956 годзе скончыў Вялікараўскаю сярэдняю школу, працаваў трактарыстам у МТС, слесарам на Мінскім аўтазаводзе. У 1968 годзе скончыў БДУ імя У. І. Леніна (факультэт журналістыкі).
Цяпер — супрацоўнік газеты «Аўтазаводзец».
Друкаваўся ў часопісе «Маладосць».



На скорую руку паснедаўшы, Радзевіч выйшаў на заледзянелы падворак, пакаўзнуўся і ледзь не ўпаў — паспеў ухачіцца за плот. «Сёння абавязкова пасыплю пяском сцезку», — даў ён сабе зарок. Вакол было ціха і цёмна, у рэдкіх вокнах відзелася святло. На вуліцы золка, туманна.

Да завода з пасёлка хады хвілін пятнаццаць — не больш. Пасёллак забудавалі пасля вайны цывільнімі драўлянымі катэджамі. Жывуць тут заводскія рабочыя. Нядаўна, як маладому спецыялісту, вылучылі яму ў катэджкі двухпакаёўку. Пасля вандравання па прыватніцкіх бакоўках свая кватэра здалася сапраўдным раем.

Усё было б добра, каб не Аленка. Затэмпэратурыла яна дні тры назад. А ўчора падхапілася такая гарачка, што дзіця траціла прытомнасць. Вярнуўся з работы, паглядзеў на дачку — і сэрца зайшлося ад болю: ляжыць, заллюшчыўшы вочкі, дыхае часта, ледзь прыкметна варушыць сасмаглымі вуснамі.

Вечарам Аленку завезлі ў бальніцу. Засталася там і Ніна.

Дамоў Радзевіч вярнуўся позна. Яго непакоіла: як яна там?..

На холадзе крыху развеўся благі настрой і Радзевіч прыгадаў размову з галоўным канструктарам, яго не надта прыязны загад:

«Абавязкова высветлі прычыну паломкі...»

Учора дзень прайшоў, як у ліхаманцы. З леспрангаса прыцягнулі на буксёры новы лесавоз — заклінавала рэдуктар. Пасля пазванілі, што яшчэ два спыніліся. Быў канец змены і прычыну паломкі высветліць не паспелі.

І цяпер, ідучы на завод, яго мучылі сумненні: «Дзесяці зроблена памылка, але дзе?» За канструкцыю вузла ён адзін у адказе, калі не мець на ўвазе Шурачка, якая разлічвала на шасцярнях модуль...

Месяцы два назад па загаду галоўнага ён павысіў трываласць рэдуктара. Спачатку ўсё ішло добра. І вось здарылася неспадзяванае — паломка.

«Адзін канструяваў, адзін і адказваць буду», — запавольваючы хаду, у нейкай бездапаможнасці падумаў сабе Радзевіч. І чамусьці неспадзявана выплыла ў памяці простае студэнцкае правіла: «Модуль зачэплення — даўжыня ў міліметрах, якая прыходзіцца на дыяметр дзяліцельнай акружнасці на адзін зуб каляса, колькасца роўная адносіне гэтага дыяметра да колькасці зубоў».

«Даўжыня ў міліметрах...» — усурывожаны паломкай, — услых разважаў Радзевіч. І хоць ён сам правяраў разлікі, неспадзявана варухнулася сумненне: «А мо Шурачка памылілася?»

Дробнатварая, з выбеленымі, як снег, валасамі, Шурачка прыйшла ў аддзел нядаўна і ў першы ж дзень зайвіла начальніку бюро Змітровічу: «Я жанчына — мяне цяжкай работай не накружаць!» Радзевіч стаяў непадалёк і бачыў, як Змітровіч з'едліва паглядзеў на яе і не надта прыязна сказаў, кінуўшы на рэдуктар, прывезены сюды яшчэ да мадэрнізацыі. «Усё, што маем, а лягчэйшай работы ў нас няма». На нейкае імгненне Радзевічу здалася, што Шураччын востранькі, як шылца, носік яшчэ больш завастрэўся. Яна, як капрызнае дзіця, надзьмула вусны, адказала: «Мне ў вас рабціў няма чаго». І ўсё ж грацаваць у бюро засталася.

Дзіўны ў Шурачкі характар: іншы раз прыйдзе вясёлая, за кульманам ціхенька напявае, то раптам спахмурнее, змоўкне — і слова не вымавіць. Работу сваю любіць — заўсёды ўважлівая, акуратная. «Не, Шурачка не магла памыліцца», — падумаў ён.

Ад пацунця хуткай сустрэчы з галоўным штосці нядобра заняла ў сярэдзіне. Высокі, сецтулены, заклаўшы за спіну рукі, ён штодзень з рабіцы абыходзіў аддзел, прыпыняўся ля яго кульмана, панура дытаў: «Ну, як, Радзевіч, справы з раздаткай?» Ён ніколі не завышаў голасу. Нават у самыя крытычныя моманты стараўся быць спакойным, стрыманым. І гэты знешні яго спакой яшчэ больш прыгнатаў. Радзевічу іншы раз хацелася, каб ён закрычаў, вылаўся, каб нарэшце ў гэтай нервовай напрузе наступіла нейкая разрадка. Але такога не было.

Учора ён, абыходзячы аддзел, запытаў: «А дзе ж Змітровіч?» «Хварэ!» — чамусьці вясёла адказала Шурачка. Галоўны, задумна апусціўшы сумныя вочы, цяжка ўздыхнуў — як праस्ताгнаў: «Разумею, разумею». Што ён меў на ўвазе, сказаўшы так, Радзевіч не мог усваяміць. Мо і сапраўды галоўны разумеў Змітровіча, калі той, як здаралася непадалкі, неспадзявана захворваў. І тады ўсе клопаты клаліся на яго, Радзевіча.

У лёгкай ранішняй смуге вузкая барвовай палоскай свяцілася неба. Пасля штодзённых густых туманаў, якія шэранню ахутвалі даяглед, ён абрадаваўся добраму надвор'ю, як нечаканай знаходцы. «Можна будзе правесці выпрабаванне машын», — думае ён. Непадалёк за заводскай агароджай шырыўся лугавы прасцяг — выпрабавальны палігон. Зямля здратавана, спярощана каляінамі. Сёння на гэтых каляінах пойдучь машыны з новымі раздаткамі. «Ці вытрымаюць яны накружку?» — зноў ахапіла яго трывога.

Радзевіч зайшоў у бюро, хуценька распрануўся і сеў за лічылую машыну.

«Пакуль нікога няма праверу разлік модуля», — выраныў ён. Зрабіў некалькі дзеянняў і на зялёным экране загарэліся светла-малінавыя лічбы. Акінуў позіркам экран і ўсёй сваёй сьведомасцю адчуў, што памыліўся. Са злосьцю снасаваў разлік, адкінуўся на спінку крэсла і некалькі хвілін сядзеў нерухома — стомлена глядзеў у затуманенае акно, дзе пачынаў сніць сакавіцкі ранак. «Прыйдзе Шурачка — даручу гэту работу ёй», — з надзеяй падумаў Радзевіч. Ад гэтай думкі нават павесялеў.

У пачатку змены да яго падшоў захутаны ў паўкажухок шафёр-выпрабавальнік Герасімовіч і, не прывітаўшыся, запытаў:

— Цяпер будзем выяжджаць, ці пасля? Учора галоўны загадаў выяжджаць з равіцы.

Радзевіч разгубіўся. Яму хацелася аглядзець і правярыць на машынах раздатачныя рэдуктары. Лепш бы адкласці выпрабаванні на якую гадзіну. Ды што зробіш, загад галоўнага адміністрацыі нельга. І ён не надта ўпэўнена адказаў:

— Уважліва праверце раздаткі.

Выпрабавальнік нічога не адказаў, быццам гэта яго не датычыла, вала павярнуўся і знік за перагародкай.

Трэба было дзейнічаць, а Радзевіч марудзіў, быццам баяўся зрабіць штосьці недазволенае.

Дробна завінелі ў вокнах шыбы, пасля пачуўся прыглушаны стог рухавікоў. «Машыны пайшлі на палігон», — нечакана абрадаваўся ён, падхапіўся з крэсла і падбег да акна.

Нагружаныя доўгімі, вышэй кабіны, бярвеннямі машыны выехалі за вароты і павольна спускаліся з невялікага ўзгорка на палігон.

Ён стаіў, моцна сціскаючы ў руках край падаконніка, і напружана ўглядаўся ў засмужаны туманам палігон, куды, злёгка пагойдваючыся на калёдах, выязджалі машыны. Яго свядомасцю авалодаў нейкі непераадольны страх. Два дні назад прыцягнулі з палігона машыну: выйшла са строю раздатка. З апошняй партыі толькі і ўпалелі гэтыя дзве машыны. Яшчэ ўчора была нейкая надзея на поспех, што сённяшнія выпрабаванні могуць усё перайначыць. Але чым далей ад'язджалі машыны, тым менш застава-

позірк на дзверы, відаць, некага чакаў.

Праз колькі хвілін увайшоў намеснік дырэктара завода — высокі мажыны мужчына. Ён уважліва паглядзеў на прысутных, павітаўся і звяртаючыся да галоўнага, запытаў патрабавальніка і груба:

— Сабраліся ўсе?

— Усе, — ціха адказаў галоўны.

І Радзевіч усёй сваёй істотай адчуў у голасе галоўнага ноткі няўпэўненасці і трывогі.

— Што з раздаткай, высветлілі прычыну паломкі? — з нескваным папрокам і злосцю пасядаў на галоўнага намеснік дырэктара.

— Змянілі модуль на шасцярнях, павысілі трываласць іншых дэталяў, — спакойна, хоць і не надта ўпэўнена, адказаў галоўны. Дрыжачымі доўгімі, як у музыканта, пальцамі ён нервова прыгладзіў вузелькі ўмежак сівых валасоў вакол лысыны, дадаў зусім разгублена: — Усё будзе залежыць ад сённяшніх выпрабаванняў.

— А ты яшчэ спадзяешся на іх? — здэкліва скрыўшышы твар, азваўся намеснік дырэктара.

Ён устаў і, абвёўшы позіркам залу,

празмернай узрушанасці Радзевіч яшчэ больш разгубіўся, начырванеў і з хвіліну моўчкі глядзеў на прысутных, быццам чакаў ад іх дапамогі, і адчуваў, як дрыжаць у калянах ногі і штосьці перашкаджае гаварыць.

У гэты момант працяжна зарыпелі і расчыніліся дзверы, і ў кабінет, захутаны ў паўкалах, увайшоў выпрабавальнік. Ён, скіраваўся да стала і паклаў перад галоўным зламаныя балты.

— Раздаткам — хана. Трэба пасылаць на дапамогу трактар, — звярнуўся да галоўнага выпрабавальнік.

Радзевіч не паспеў сесці. Яго абдало чымсьці гарачым. З хвіліну ён яшчэ стаіў, разгублена глядзеў на выпрабавальніка і адчуваў, як штосьці сціскае і душыць яго.

— Цяпер мне з вамі абмяркоўваць няма чаго, зразумела ўсё і так, — на здзіўленне спакойна і некакі ціха сказаў намеснік дырэктара і пайшоў да дзвярэй.

Радзевіч заўважыў, як галоўны таропка згарнуў паперы і следам за ім выбег у прыёмную.

Вярнуўся ён пануры і прыгнечаны. Пасядзеў колькі хвілін у задуменні, сціскаючы худымі, празмерна збялымі пальцамі скроні, параіў:

— Разбярыся дасканала, Радзевіч, што з раздаткай.

Ад галоўнага пайшоў у бюро.

— Нешта ж аператыўка хутка скончылася, — выгледзеўшы з-за кульмана запытала Шурачка. Пасля какетліва схіліўшы галаву, прызна ўсміхнулася: — Разлікі правярыла — усё зроблена правільна.

— Не да разлікаў — машыны на палігоне сталі, — на хаду апранаючыся, адказаў ён сваёй напарніцы.

У вялікіх блакітных вачах дзяўчыны Радзевіч заўважыў разгубленасць.

Акінуўшы позіркам яе дробны твар, ён моўчкі выйшаў у калідор да выхаду.

Веснавое сонца як не асляпіла яго. Ад зыркх праменьняў ён прыжмурчыўся, глыбей насунуў на лоб шапку і павольна пайшоў да машыны. Іх толькі што прыцягнулі з палігона.

Вакол густа пахла саларкай, салідолам, гумай і мноствам іншых аўтамабільных пахаў. З невялікага ўзгорка, пабліскаючы на сонцы, збягалі ручаі і тут, на пляцоўцы, расцякаючыся, утваралі шырокае азерца. Сярод мноства пахаў вылучаўся прарэзліва-хмельны водар чыстага, як крышталі, веснавога паветра і разарэлай ад сонца вільготнай зямлі. І гэты непаўторны водар вясны, і мноства навакольных пахаў абудзілі ў ім успаміны. Некалі вясной у дзяцінстве ён любіў хадзіць да каласнай майстэрні: адвінчваў і мыў у газе дэталі. За гэта, як узнагароду, дазвалялі праехаць колькі метраў за рулём. Маці іншы раз дакарала, людзі — у навуку, а ён, дурань, у трактары ўбіўся, лепш бы кнігу пачытаў.

Пасля школы паступіў у інстытут, стаў канструктарам. Першы год крыху надакучыла канструяваць прасценькія дэталі кузава. Здавалася, гэтай надакучлівай рабоце ніколі не будзе канца.

Жыццё яго некалі адразу змянілася, калі ў суседняе бюро прыйшла Ніна. Іх кульманы стаялі побач, адгароджаныя вузелькім, як праціснутца, праходам. У гэтым праходзе аднойчы сутыкнуліся яны лоб у лоб. І першае, што ён заўважыў у Ніны, гэта былі вочы, цёмна-шэрыя, на смуглым загаралым твары. Ніна азвалася першай, прыязна прапанаваўшы: «Праходзьце». З таго часу ён не мог праіцьці і дня, каб не сустрэцца з ёй, не пагаварыць, ці проста не паглядзець здалёк.

Праз год пасля першай сустрэчы яны перажыліся, прыждалі Аленку, атрымалі кватэру. І было ў іх сваё ішчасце, каб не Аленчына хвароба і гэтая няўдача з раздаткай. Успомніўшы хворую дачку, Радзевіч прыпыніўся і, забыўшыся на ўсё свае клопаты, на нейкае імгненне ў думках перанёсся ў балыніцу. І такі ахапіў яго смутак, што аж цяжка стала дыхаць. У яго свядомасці ўспынула жаданне перамяніць работу, перайсці на якую іншую. Пасля схамянуўся, з папрокам падумаў: «Не, трэба справу даводзіць да канца, — яму нейкі сапраўды стала ад сваіх ваганняў. — Га-

лоўнае — не падаць духам». Прыгледзіўся першыя дні работы ў бюро раздатка. Тады новыя вузлы і на стэндах, і на машынах часта лямаліся. Ён прапанаваў другую канструкцыю. Галоўны прыняў прапанову. Паломак больш не стаў. У аддзеле нейкі адразу аб ім загаварылі: хто ўстаў, а хто свадцішка: «Глядзіце, які таленавіты і ўпарты — дабіўся свайго». Іншы раз чуў за спіной і такое: «Малады, а ў начальнікі лезе». Нікуды ён не лез, не выбіваўся — толькі стараўся крыху больш, чым іншыя.

Мо працаваў і з раздаткай, каб не змянілі модуль. Ён зрабіў усё, што ад яго залежала. Але была яшчэ невядомая заганя, пэўна, нейкая дробязь. І калі не знайшці і не ліквідаваць яе — усё гэта будзе дорага каштаваць заводу...

— Во, Пятровіч, паглядзіце, — пакрыўкі вырвала жўццом, — перабіў яго думкі выпрабавальнік.

— Добра, здымай раздатку — будзем глядзець якога ты вінегрэту нарабіў.

— Маёй тут віны няма.

— А чыя? — запытаў Радзевіч.

— Не ведаю — ёсць нешта ж: нагадзе паставілі вузел і на табе, — азваўся шафёр.

Раздатку завезлі ў цэх. Радзевіч стаяў ля варштата, назіраў за слесарамі і пакутліва чакаў. Яму карцела зазірнуць у сярэдзіну. Ад нецярпення здавалася, што слесары дзейнічаюць надта марудна.

Нарэшце вузел развінцілі. Запахла і расцяклася цёмнай тлушчай плямай па варштаце масла. І Радзевіч на нейкае імгненне сцяўся, як узведзеная спружына, і не ўбачыў, а кутчэй адчуў у сваёй свядомасці тое, чаго ён не чакаў і баяўся. Зубы на шасцярнях, як згала, на свежых серабрыстых зломках жаўцела масла.

На момант ля варштата ўсталявалася цішыня. Усе са здзіўленнем і зацікаўленасцю глядзелі на зламаныя дэталі. Парушыў цішыню шафёр:

— Нешта ж такое ёсць, што зубы так скрышыла.

Яму ніхто не адказаў.

Канчалася змена. З аддзела спыталіся дамоў канструктары. А Радзевіч, адчуваючы сябе няёмка, са звязанымі дэталімі бег ім насустрэч.

— Што, трафік нясець? — пачуў ён за спіной жарт.

Ад гэтых слоў непрыемна скраблянула ў сярэдзіне.

Ён мінуў апусцелы калідор, кінуў з грукатом на падлогу шасцярні і пачаў таропка распранацца.

Радзевіч здавіўся: ля кульмана стаяла Шурачка, скручвала чарчэж, пэўна, чакала. Заўважыўшы яго, яна спуджана акінула позіркам дэталі, спытала:

— Што з імі?

— Тое, чаго мы не чакалі — зрэзала зубы, — адказаў Радзевіч.

Яна моўчкі паклала дэталі на стол і адвярнулася. Вузелькая, шчыльна абцягнутая світарам спіна час ад часу ўздрыгвала. Радзевічу здалося, што яна плача.

Прыгнечаны няўдачай, ён нерухома сядзеў, не знаходзячы выйсця. Канчаткова сапсаваўся настрой.

— Станіслаў Пятровіч, падыдзіце на хвіліну, — нарэшце падала голас Шурачка.

Ён нехаця ўстаў і стомлена падышоў да стала. Шурачка ва ўпор паглядзела на яго. Вочы яе ўзбуджана гарэлі.

— Глядзіце, — сур'ёзна сказала яна, трымаючы ў тоненькіх пальцах шасцярню — аднаго зуба не хапае, значыць, няправільны модуль.

— Выходзіць, мы памыліліся?

— Не, у нас усё правільна — памылка зроблена пры нарэзцы зубоў. — Шурачка асцярожна паклала дэталі, старанна выцерла кавалкам старычын маленькія тоненькія пальцы, атрапулася. — Жонка вам перад канцом змены званіла, сказала, каб вы не турбаваліся, тэмпература ў Аленкі спала.

— Дзякуй, Аляксандра Іванаўна, — адказаў ён ласкава і з павагай.

У твар хлынула і раптоўна расцяклася па ўсёй істоты нейкай гарачай хваля, адлягло ад сэрца, быццам хтосьці зніў з плячэй цяжкі непасільны груз, які некалькі дзён запар душыў і прыгнятаў яго.

Іван КАНАНОВІЧ

Цяжкі моўчы

АПАВЯДАННЕ

лася надзея на поспех. Ён ведаў, што на гэтых машынах, як і на тых, якія прыцягнулі ўчора з леспрамгаса, рэдуктары былі аднолькавыя.

Радзевіч адвёў позірк ад палігона.

— Добрай раніцы, Станіслаў Пятровіч, — прыязна ўсміхнуўшыся, прывіталася Шурачка і, павесіўшы паліто, сур'ёзна дадала: — Вас галоўны выклікае на нараду.

«Якая можа быць нарада ў такую рань?», — пасцярожыўся Радзевіч. Галоўны праводзіў нарады па строгаму графіку — у дзесяць гадзін. «Пэўна, штосьці здарылася», — губляўся ён у дагадках. І, збіраючыся да галоўнага, параіў Шурачку:

— Праверце яшчэ раз разлікі модуля.

Шурачка, быццам звярталіся не да яе, моўчкі глядзела ў люстэрка і не спынаючыся падмалёўвала вусны. Пасля здзіўлена адказала:

— А я ўсё правярыла яшчэ ўчора. — І, зашчоўкнуўшы сумачку, згадзілася: — Калі так трэба — я правяру яшчэ раз.

Апошніх яе слоў Радзевіч не чуў. З суседніх бюро выходзілі канструктары, гучна размаўлялі, смяяліся. Хтосьці пакартаваў:

— Варушыся, Радзевіч, хопіць з Шурачкай шаптацца.

Калідор апусцеў. І Радзевіч, азірнуўшыся наўкола, як не бег да галоўнага.

Нарада яшчэ не пачалася. У невялікім цесным кабінете было тлумна. Галоўны — гэта асабліва ўразліва — чамусьці сядзеў не за сваім сталом, а збоку. Ён разглядаў чарчэж раздаткі, штосьці памячаў чырвоным алоўкам і зродку кідаў насцярожаны

быццам кагосьці шукаў, сказаў больш спакойна:

— З дня на дзень завод павінен пачынаць вытворчасць новых машын, а вы тут аднаму вузлу рады не можаце даць.

Галоўны яшчэ больш ссутуліўся, некакі увабраў у плечы галаву, здавалася, хацеў схвацца ад гэтай непрыемнай размовы.

Радзевіч сядзеў непадалёк і добра бачыў яго збялы твар і ліхаманкавы бляк вачэй. Такім галоўны выгледзеў у хвіліны вялікай узрушанасці. І ў тым, што здарылася, ён, Радзевіч, адчуваў сваю віну не ў меншай ступені, чым галоўны — бо ён непасрэдна адказаў за канструкцыю вузла. Адчуванне віны перад галоўным у ім яшчэ больш узмацнілася, калі зноў устаў з-за стала намеснік дырэктара і патрабавальна запытаў:

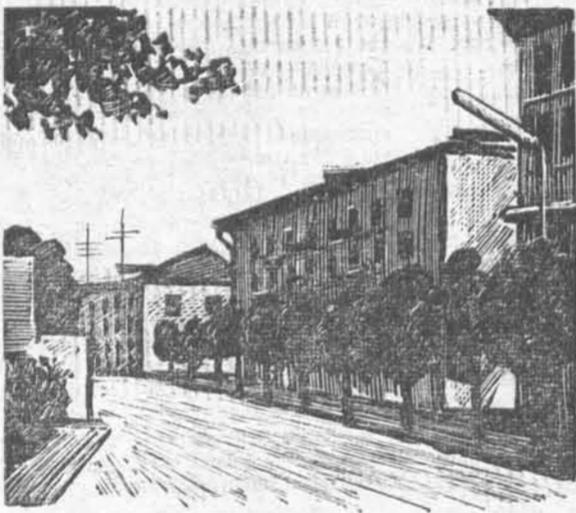
— Хто ўдасканальвае раздатку?

— Станіслаў Пятровіч Радзевіч, — некакі паснешліва адказаў галоўны.

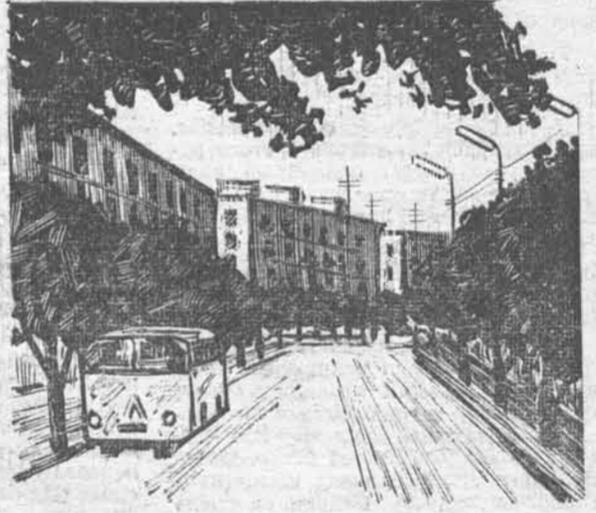
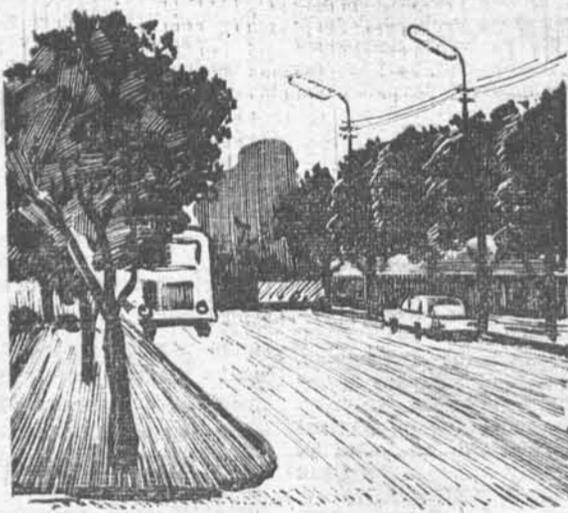
Радзевіч на імгненне адчуў на сабе яго позірк і з надзеяй паглядзеў на галоўнага, спадзеючыся, што ён павінен сказаць штосьці такое, ад чаго залежыць лёс гэтага праклятага вузла. Але той, як і раней, паклаўшы на разгорнуты чарчэж далоні, з доўгімі худымі пальцамі, глядзеў кудысьці ўдалечынь, быццам прыслухоўваўся да рову машын.

Наступіла яго чарга. Трэба было апраўдвацца за няўдалую канструкцыю раздаткі, якая папсавала нямала крывы галоўнаму, яму самому і, пэўна, Змітровічу, які ў гэты крытычны момант неспадзявана захварэў. Ад

ВУЛІЦЫ ДАРАГІХ ІМЁН



Мінск, вуліца імя А. Пашкевіч (Цёткі).



Малюні Ул. СІВІРАКОВА.

СЯРОД мастакоў жывапісцаў, якія прысвяцілі ўсё сваё творчае жыццё адлюстраванню прыроды, вылучаецца пейзажыст Іван Васільевіч Карасёў. Бяскрайнія прасторы роднай беларускай зямлі з яе задуменымі пералескамі, блакітнымі азёрамі, палямі, лясамі знайшлі паэтычнае адлюстраванне ў яго творчасці.

Спецыяльную адукацыю І. Карасёў атрымаў у Ленінградзе ў інстытуце жывапісу, скульптуры і архітэктуры імя І. Я. Рэпіна. Яго настаўнікамі былі вядомыя мастакі К. Пятроў-Водкін, В. Аршвінаў.

Творчы шлях І. Карасёў пачынаў тэатральным мастаком у Рускай драматычным тэатры БССР, у Магілёўскім драматычным тэатры.

Але сапраўднае яго прызначэнне праявілася ў пейзажным жывапісе. З 1947 года карціны І. Карасёва экспануюцца на рэспубліканскіх, усесаюзных і замежных мастацкіх выстаўках — у Англіі, Румыніі, Польшчы, Італіі. Некалькі яго пейзажаў урад БССР перадаў у дар урадам Польскай Народнай Рэспублікі і Фінляндыі.

І. Карасёў мае асаблівы талент лірыка-каларыста. Ён можа перадаць адвечную прыгажосць прыроды ў яе розным стане, у змене часоў года, дня і ночы. Яго пейзажы мяккія, спакойныя па колеру, у іх шмат святла, паветра, прасторы.

Асабліва любіць мастак пісаць вясну: «Пралескі», «Сакавіцкі вечар», «Вярба цвіце». З вялікім шчырым пачуццём, з амаль інтымным лірызмам выканана палатно «Блакітная вясна», поўнае ўрачыстай цішыні і трыумфу прыроды пасля зімовага сну. Мяккія серабрыста-блакітныя колеры перадаюць бачанне дня. Бярозка стаіць у чыстым полі, удалечыні, са схілаў пагорка спаўзае апошні снег, зямля пачынае дыхаць. Блакітныя далечыні, блакітны снег, блакітнае неба, усё ў розных тавах, як тонка, з вялікай рэалістычнай сілай улавіў мастак непаўторны каларыт вясны.

Цудоўны пейзаж «Пачатак мая». Першыя лісічкі на дрэвах абвешваюць аб нады-

ходзе вясны. Фарбы вясны прытушаныя, яны яшчэ не могуць быць яркімі, яны пачынаюцца разам з прыродай, радуецца першым усмешкам сонца. Абрывы хат, дрэў, лясоў удалечыні ледзь намачаюцца, растуць у наветры, яны ў смуге, у паўснё. Падобныя ж карціны «Сакавіцкі вечар» і «Заспявалі жаваранкі».

Тонка адчувае І. Карасёў і прыгажосць асенняга пейзажу, умее перадаць сум-

вобразнае перакладанне чароўнай салаўінай песні, асацыяруючы яе з музыкай, напеўнасцю вершаў паэта.

Прырода запоўнена гукамі, чуваць шамацэнне лісця ў ветраным надвор'е, шорах елак, соснаў, таямнічае рыпенне дрэў, рознагалосы птушыны гоман. Усё гэта нараджае ва ўяўленні мастака яркі зрокавы вобраз ад слышавых адчуванняў у сінтэзе са зрокавымі ўражаннямі. Да такіх «агучаных» срод-

рыць аб багатай палітры ўтвара.

Карасёў пераймае лепшыя традыцыі рускага і беларускага рэалістычнага пейзажнага мастацтва. Кожны творца шукае пункт апоры ў тых мастакоў, чыя творчасць яму сугучна, хваляе сваім настроем, пакарае майстэрствам, каларытам, так і І. Карасёў. Ён любіць, сур'езна вывучае творчую спадчыну І. Левітана, М. Несцерава, М. Рамадзіна, С. Герасімава; хаця яны былі розныя па почырку, па творчай наіраванасці, але іх творы блізкія яму па духу, па сваіх мэтах. Але больш за ўсё ён аддае перавагу творчасці народнага мастака БССР В. Бяльніцкага-Вірулі, які захапляюцца дзейнічае на яго ўяўленне, служыць І. Карасёву тым пунктам апоры, які пашырае творчы далагляд.

Нягледзячы на занятасць, частыя выезды з горада на пленэр, І. Карасёў знаходзіць час для грамадскай работы, будучы членам праўлення Саюза мастакоў БССР і членам бюро секцыі жывапісу, актыўна ўдзельнічае ў арганізацыі і ажыццяўленні шэрагу творчых пытанняў Саюза мастакоў. Даламагае ў арганізацыі групавых выставак жывапісцаў, выступае на абмеркаванні іх, дае кансультацыі маладым мастакам.

І. Карасёў надзелены адкрытай душой, светлай добрай усмешкай, яго вочы засяроджаныя, яны пільна вылучаюць навакольны свет, які тоіць у сабе столькі яшчэ нераскрытай, неспазнанай прыгажосці. На прыродзе ціхі, сціплы, маўклівы, а на палатнах — у маляўнічых музичных сюітах праяўляе хваляючую красамоўнасць. Перад намі прадстае мастак-грамадзянін са шчодрой душой, гарачым сэрцам.

Пейзажы Івана Васільевіча Карасёва — гімі цудоўнай беларускай прыродзе, яе родным бяскрайнім прасторам, так добра абжытым савецкім чалавекам, які наступна мяняе яе прывычнае аблічча. У наш бурны, дынамічны час лірычныя пейзажы прыносяць людзям радасць, эстэтычную асалоду.

Ул. САКАЛОЎ,
мастак.

ФАРБЫ ЗЯМЛІ РОДНАЙ

прыроды: «Асенняя раніца», «Развітанне», «Стажкі». Цішыню зімовага марознага дня: «Зіма. Іней», «Зімка», «Зімяная раніца». Для кожнага матыву мастак знаходзіць свае фарбы, колеры адценні.

Адзін з цікавейшых пейзажаў І. Карасёва «Маладое жыта». У мяккіх пяшчотных паўтонах жыта, неба, далечынь. Усё дышае свежым чыстым паветрам паляў, у светла-зялёных пералівах жыта нібы калышанца і свеціцца знутры чарадзейным святлом. Здаецца, што мастак купаецца ў моры паўтонаў і зменнага паўсвятла, а ўвесь водар паляў, квяцістасць роднай зямлі ў гэтым свеце фарбаў прыносіць замішанне і спакой.

Мастак шмат ездзіць па Беларусі, часта бываў у месцах, дзе правёў дзіцячыя гады народны паэт Янка Купала. Тут напісаны пейзажы «Асеннія мелодыі», «Саўгас імя Янкі Купалы», «Салаўіная пара». У апошнім з іх І. Карасёў пяшчотным высякародным каларытам імкнецца выказаць каларыстычныя анансамі пачуццё «чуласці» —

каў і жывапісу пейзажа можна аднесці «Адзінока блукае гармонь», «Поезд прайшоў».

Нягледзячы на працяглы час работ над некаторымі пейзажамі, яго жывапіс застаецца свежым.

Нешта па-асенніску паэтычнае адчуваецца ў вобразным ладзе палатнаў І. Карасёва. Таму глядачы, падоўгу затрымліваючыся ля яго пейзажаў, не без падстаў называюць мастака «Наш беларускі Ясенін у жывапісе».

Пейзажы І. Карасёва ясныя ў сабе жывое адчуванне нашай сучаснасці, патрыятычнае пачуццё любові да сваёй Радзімы, да яе прастораў, да сваіх родных мясцін.

У большасці пейзажаў І. Карасёва амаль няма людзей, але прысутнасць іх адгадваецца ва ўсім. Мы бачым пратантанна дарожкі ў полі, вуліцы ў вёсцы, стары сена на балоцістым лузе, маладое жыта, баркы на рацэ. У іх нібы тоіцца энергія людзей, усё адухоўлена працай савецкага чалавека, адчуваецца яго дачыненне да ўсяго таго, што паказвае мастак у высякародных колеравых спалучэннях і гаво-

віч і іншыя стварылі ці працуюць пад экслібрывамі так або інакш звязанымі з жыццём і творчасцю Цёткі.

Вось экслібрывы, створаны мінскім мастаком Рыгорам Фраловым. Уладальніца гэтага экслібрыва нарадзілася, як і Цётка, на Гродзеншчыне. Таму ў сюжэт уведзена адлюстраванне помніка паэтэсе, які ўстаноўлены ў г. п. Астрына. Г. С. Фралова скончыла Львоўскі медыцынскі інстытут. У гэтым жа горадзе Цётка вучылася ва ўніверсітэце, адлюстраванне

якога мы і бачым на экслібрыве.

За больш складаную задачу ўзяўся самадзейны мастак з Віцебска Юрый Баранаў. На мову графікі ён паспрабаваў перакласці палымны артыкул Цёткі «Шануйце роднае слова», з якім паэтэса звярнула да беларускай моладзі.

М. МІНКЕВІЧ.



Беларускае тэлебачанне прапануе для аматараў літаратуры і мастацтва перадачы на наступным тыдні.

У панядзелак, 19 ліпеня, у 15.20 па першай праграме пакажамся з драматычнай 20-х гадоў у перадачы «Староні геральдычнай драмы». У 17.20 запрашаем на 1-ю серыю прэм'еры тэлевізійнага шматсерыйнага спектакля «Хлопчык са шпагай». Аўтар В. Крапіўнін. У 19.45 І. С. Тургенеў «Вяртанне». Тэлевізійны спектакль. У ролях: Я. Я. СССР А. Папоў, заслужаныя артысты РСФСР А. Міронаў, А. Патапаў, А. Дамітрыева, заслужаны артыст БССР В. Кудраўцаў і іншыя.

У аўторак, 20 ліпеня, у 16.45 па першай праграме запрашаем на фестываль народнай творчасці. Перад вамі выступіць народны хор Гомельскага аблукі, а таксама аб'яднанні «Праца». У 17.20 глядзіце 2-ю серыю прэм'еры тэлевізійнага шматсерыйнага спектакля «Хлопчык са шпагай». У 19.55 пачнецца тэлевізійны мастацкі фільм «Старыя сыны», удастоены прызам Інтэрбачання, на XIII Міжнародным фестывалі тэлевізійных фільмаў у Празе. Аўтар сцэнарыя і рэжысёр В. Мельнікаў. У ролях: Я. Яноў, Н. Ягорая, В. Ізотаў, К. Карачыцаў, М. Вайскі і іншыя.

У сераду, 21 ліпеня, у 17.25 3-я серыя прэм'еры тэлевізійнага шматсерыйнага спектакля «Хлопчык са шпагай». У 18.30 глядзіце прэм'еру дакументальнага фільма Беларускага тэлебачання «Дзесяты брыгадзір». У 19.50 запрашаем на 2-ю серыю тэлевізійнага мастацкага фільма «Старыя сыны».

Па другой праграме ў 19.00 — «Спявае народная артыстка РСФСР З. Далуханава».

У чацвер, 22 ліпеня, у 16.00 па першай праграме адбудзецца музычная праграма двіх п'есмаў тэлебачання «Рэзанаў». У 17.30 глядзіце 4-ю серыю прэм'еры тэлевізійнага шматсерыйнага спектакля «Хлопчык са шпагай». У 18.30 праграма тэлебачання Польскай Народнай Рэспублікі, прысвечаная нацыянальнаму святу польскага народа — Дню нараджэння Польшчы.

23 ліпеня, у пятніцу, у 16.50 па першай праграме паглядзіце фільм-канцэрт «Спявае Павел Лісіцын». У 17.35 — 5-я серыя прэм'еры тэлевізійнага шматсерыйнага спектакля «Хлопчык са шпагай». У 18.30 — рэпартаж пра рэспубліканскае свята ваўкі, прысвечанае 100-годдзю з дня нараджэння Цёткі (А. Пашкевіч). Гэтая перадача ідзе пад назвай «Народу — змаганне і песні».

У суботу, 24 ліпеня, па першай праграме ў 21.30 народны артыст СССР І. Ільінін выконвае апаваданні А. Чэхава. Уступнае слова народнага артыста СССР Ю. Завадскага. У 22.45 запрашаем на канцэрт артыстаў Валгарскай эстрады.

У нядзелю, 25 ліпеня, па першай праграме ў 16.00 — перадача «Памяць». У ёй пойдзе гаворка пра пісьму А. Адамовіча, Я. Врылі, У. Калесіна «Я з вогненнай вёскі...» Вядзе перадачу крытык Г. Колас. У 21.30 запрашаем на канцэрт прысвечаны Дню Ваенна-Марскага Флоту СССР, які будзе транслявацца з Канцэртнай студыі ў Астаніне.

Экслібрывы да 100-годдзя Цёткі

У мастацтве беларускага кніжнага знака жыццё і творчасць Цёткі яшчэ не знайшлі належнага адлюстравання. Але з прыемнасцю трэба адзначыць, што ў сёлета, юбілейны год беларускага мастака Ю. Баранаў, Г. Грак, Я. Кулік, Р. Фралов, Г. Ціхановіч, Я. Ціхановіч



Я. Кузняцоў. Дыпломная работа «Паўстанне Кастуса Каліноўскага».

30 ГАДОУ назад быў арганізаваны Беларускі тэатральны інстытут, а ў 1953 годзе — мастацкі факультэт. Падзея гэтая з'явілася важнай вехой у гісторыі мастацкага навучання ў рэспубліцы, стымулявала далейшае развіццё нацыянальнага рэалістычнага мастацтва. Сёнь-

працы студэнтаў усіх выпускаў. Па сутнасці, узнікла рэдкая магчымасць пазнаёміцца з самай гісторыяй зараджэння першых творчых крокаў цяпер шырока вядомых мастакоў і зусім маладых людзей, якія толькі ўступаюць у вялікае мастацтва. Безумоўна, не ўсе творы студэнтаў змаглі змясціцца нават

сінальнымі і тэхналагічнымі навыкі і развіць яго творчую асобу, выхаваць у ім грамадзяніна. Дасягненню першай мэты садзейнічаюць сістэматычна ўскладняемыя вучэбныя настановаўкі, штурхны з натуры, а таксама шэраг тэхналагічных даследаў на прыкладных аддзяленнях і на аддзяленні манументальнага жывапісу, другой — заданні па кампазіцыі, якія патрабуюць ад студэнта ведаў марксісцка-ленінскай эстэтыкі, знаёмства з сакрэтамі мастацкага мыслення, ідэалагічнай арыентацыі. Натуральна, абодва гэтыя бакі вучэбнага працэсу знаходзяцца ў цеснай узаемазвязі і дыялектычным адзінстве.

Працуючы з натуршчыкам, студэнты вучацца перадаваць не толькі анатамічную будову, прапорцыі і рухі, але таксама імкнучы да эстэтычнага ўсваднення, пластычнай выразнасці, абагульнення форм, экспрэсіі ліній. Гэтыя асаблівасці характэрны лепшымі работамі, якія выкананы на аддзяленнях станковага мастацтва (кіраўнікі — А. Бембель, А. Анікейчык, А. Казлоўскі, Н. Воранаў, П. Крахалёў).

— Творчы падыход да вучэбнага задання і да выканання дыпломных работ вызначаюць творы, выкананыя студэнтамі пад кіраўніцтвам В. Шаранговіча і П. Любамудрава. У гэтым сэнсе ў экзпазіцыі вылучаюцца сталыя графічныя серыі У. Савіча, М. Селяшчука, В. Слаўка, А. Лапіцкай, С. Халамава, П. Свірыдава, В. Александровіча і інш. Трэба сказаць, што раздзел станковай і кніжнай графікі — адзін з лепшых на выстаўцы.

Творчасць студэнтаў аддзялення манументальнага мастацтва сведчыць аб правільным разуменні задач, якія ставіць перад гэтай важнейшай галіной выяўленчай творчасці. Асабліва каштоўным з'яўляецца тое, што амаль усе творы студэнтаў ствараюцца для канкрэтных аб'ектаў. Звяртаюць на сябе ўвагу дыпломныя праекты розных гадоў, сярод якіх — роспісы «Прырода і музыка» Ю. Гаўрына, «Паўстанне Каліноўскага» Я. Кузняцова, «За зямлю» М. Латушкі, «Барцьба за мір» А. Яскіна, «Медыцына» В. Сямашкі, вітраж «Святая» В. Нямецова (кіраўнік Г. Вашчанка), роспісы «Песня» Г. Жарына, «Слова пра родны край» А. Жгуна (кіраўнік У. Стальмашонак).

Для ўпрыгожання грамадскіх будынкаў і збудаванняў ёсць і цікавыя праекты роспісаў студэнтаў К. Аўтухова, Э. Белуга-

рава, Т. Жыткоўскай, Ю. Багушэвіча, У. Ткачова, якія выкананы на прафесіянальным узроўні, з добрым веданнем спецыфікі гэтага віду мастацтва і разуменнем яго вялікага грамадскага прызначэння. Хацелася б, каб гэты раздзел экзпазіцыі заахваціў заказчыкаў да яшчэ больш інтэнсіўнага выкарыстання ў будучым твораў дыпламантаў для комплексных вырашэнняў афармлення аб'ектаў. У гарадскіх скверах, парках, на стадыёнах і плошчах маглі б быць выкарыстаны таксама скульптурныя творы, як «Юнацтва» Л. Зільбера (кіраўнік А. Глебаў), «Сяля Міная» Г. Гаравой, «Аляксандр Мядзведзь» Ю. Палякова, «Паэтэса Цётка» В. Лазарэвіча, «Робачая змена» А. Андрэйчыкавай, «Якуб Колас» К. Аляксеева (кіраўнік А. Бембель), шэраг работ, выкананых пад кіраўніцтвам А. Анікейчыка. У гэтым

стацкага факультэта, заслужаны дзеяч мастацтваў БССР В. А. Грамыка: — Многія творы, якія сёння бачыць глядач, экспанаваліся на ўсесаюзных і міжнародных выстаўках, адзначаны дыпламамі, медалямі ВДНГ СССР і БССР, увайшлі ў фонд розных музеяў рэспублікі, абаронены аўтарскімі пасведчаннямі і ўкаранены ў вытворчасць. Тая, практы абсталявання інтэр'ераў, прамысловага абсталявання, сродкаў транспарту, вырабаў быту, створаныя студэнтамі, выкарыстаны пры афармленні прадпрыемстваў і грамадскіх будынкаў, у серыйным выпуску рознай прадукцыі. Імёны многіх мастакоў, выпускнікоў нашага інстытута, такіх, як Г. Паплаўскі, А. Анікейчык, Л. Шчамялёў, Л. Гумілеўскі, А. Кашкурэвіч, Н. Паплаўская, В. Шаранговіч, С. Вакар, З. Літвінава, Л. Дударэнка і

НА ШЛЯХУ ДА ВЯЛІКАГА МАЙСТЭРСТВА

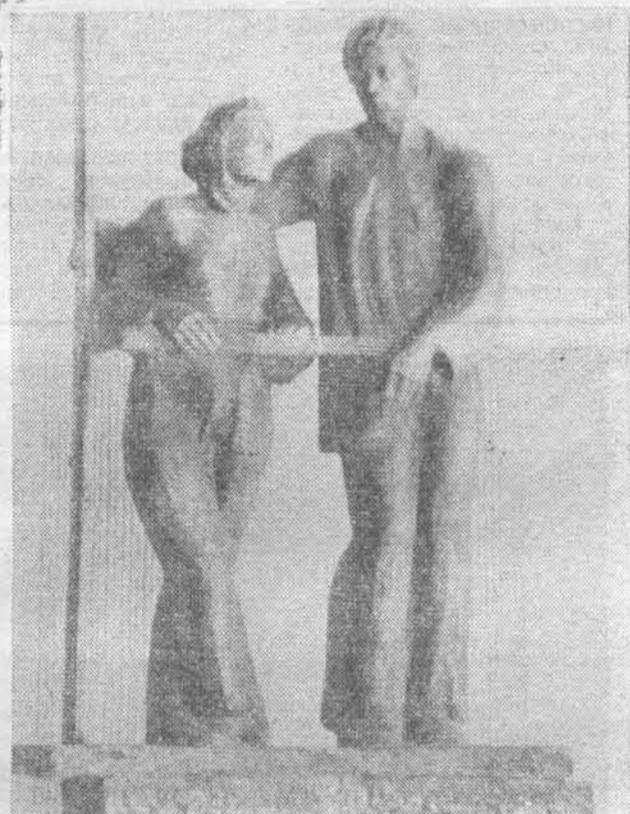
няшні Беларускі дзяржаўны тэатральна-мастацкі інстытут валодае сучаснай метадыкай, мае трывалую матэрыяльную базу, цудоўныя магчымасці для падрыхтоўкі мастацкіх кадраў. Гэта пацвярджае і вялікая рэтраспектыўная выстаўка студэнцкіх работ, прысвечаная 30-годдзю інстытута.

Выстаўка ўпершыню дала магчымасць убачыць і ацаніць сабраныя разам творы — плен-

у прасторных залах Палаца мастацтваў. Пра некаторыя з іх апавядаюць фатаграфіі, эскізы, эцюды, фрагменты. Шэраг дыпломных работ — Л. Шчамялёва, Л. Дударэнка, М. Залознага, М. Казакевіча, А. Семілетава, І. Ціханова і іншых зусім адсутнічаюць на незалежных ад арганізатараў выстаўкі прычынах.

Упершыню мастацкі факультэт тут прадстаўлены як вялікі і цэльны арганізм, унікальны па сваёй шматпрофільнасці. На выстаўцы мы бачым работы, створаныя студэнтамі аддзяленняў станковага жывапісу, графікі, скульптуры, манументальна-дэкаратыўнага мастацтва, інтэр'ера і абсталявання, мастацкага афармлення тканін і мадэлявання, вырабаў тэкстыльнай і лёгкай прамысловасці, прамграфікі, дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва. Сёння на факультэце працуюць дзевяць кафедраў, якія рыхтуюць мастакоў 18 спецыяльнасцей! Гэты аб'ём станковых і прыкладных форм творчасці ярка характарызуе складаная тэндэнцыя сучаснага беларускага мастацтва, вызначаюць перспектывы яго далейшага развіцця.

Вучэбны працэс на мастацкім факультэце, мяркуючы па экзпазіцыі, прадагледжае, на наш погляд, дзве мэты: пры-
віль будучаму мастаку прафе-



В. Слабодчынаў. Дыпломная работа «На рыштваннях».

сэнсе ёсць выдатны прыклад, калі дыпломная работа У. Церабуна — мемарыяльны комплекс ахвярам фашызму ў вёсцы Дальва — ажыццявілася, за што малады мастак нядаўна быў удастоены прэміі Ленінскага камсамола Беларусі.

Радуючыся таму, што студэнты-жывапісцы бяруцца за актуальныя, значныя тэмы сучаснасці і мінулага Радзімы — мы маем на ўвазе карціны апошніх гадоў, — нельга не адзначыць і тое, што ў выніку прафесіянальнай незавершанасці, эскізнасці, схематычнасці малюнка, некаторыя выстаўачныя работы наўрад ці можна лічыць удалымі. На выстаўцы амаль адсутнічаюць яркія, эмацыянальна-паглыбленыя кампазіцыі, за выключэннем, мажліва, работ С. Шафрановіча, А. Марачкіна, Г. Лойкі, І. Власава і некаторых іншых. Між тым, кідаючы рэтраспектыўны позірк у недалёкае мінулае, мы бачым, тут жа, у экзпазіцыі, шэраг проста таленавітых дыпламаў Б. Арачэва, П. Свентахоўскага, Я. Куліка, Я. Явіна, В. Сумарава, А. Валатовіча.

Не ўнікаючы ў разбор раздзелаў дызайна, мадэлявання вонравкі, прамграфікі, хочацца звярнуць увагу на тыя формы, якія звязаны з архітэктурным сінтэзам. Прыкладныя магчымасці і выяўленчыя функцыі за апошні час значна пашырыў беларускі газетні, за якім вялікая будучыня (кіраўнікі — П. Масленікаў, А. Бельцокова, І. Втарушын).

Вось што раскажаў дэкан мя-

іншыя, вядомыя сёння далёка за межамі рэспублікі.

Учарашнія выпускнікі сёння працуюць у майстэрнях і на вытворчасці, у канструктарскіх бюро і выдавецтвах, уваходзяць у выстаўачныя камітэты і мастацкія саветы. 140 былых студэнтаў сталі членамі Саюза мастакоў БССР. Шэраг мастакоў займаюцца актыўнай педагогічнай дзейнасцю ў нашым інстытуце, працягваючы высакародныя традыцыі сваіх настаўнікаў — А. Бембеля, А. Глебава, В. Цвіркі, В. Волкава, А. Марыкса, І. Ахрэмчыка, А. Мазалёва, А. Шаўчэнка.

— Цяпер на дзевяці кафедрах факультэта навучаецца больш за 400 чалавек! — працягвае В. Грамыка. — Таму наспела пільная патрэба аддзяліць мастацкі факультэт ад факультэта майстэрства акцёра і ператварыць яго ў асобны, самастойны мастацкі інстытут. А гэтага выйграюць і мастакі, і акцёры, ад гэтага выйграе ўсё заўтрашняе наша мастацтва...

Заканчваючы гэтыя пататкі, і думкаў мы пераносімся на рэспубліканскую маладзёжную выстаўку, якая адкрыецца ў канцы гэтага месяца. Выстаўка прадоўжыць зямства, якое сёння адбылося тут, у Палацы мастацтваў, бо там мы сустрэнемся з многімі аўтарамі, пра якіх пагадвалі ў гэтых пататках. Атрымаем магчымасць прасачыць далейшыя крокі маладых прадстаўнікоў беларускага выяўленчага і прыкладнага мастацтва.

К. БАРЫСАЎ.



А. Жгун. Дыпломная работа «Слова аб родным краі».



артыстка рэспублікі Ларыса Кадырава, вельмі шчырая і таленавітая актрыса, якой удаецца трапіць перадаць нацыянальны характар сваёй гераіні, то лепшага, мабыць, і жадаць немагчыма, каб уявіць сабе львоўскі тэатр з усёй яго своеасаблівасцю. Часам выкананне Л. Кадыравай нагадвае нам почырк лепшых сучасных беларускіх актрыс — Л. Давідовіч, Г. Талкачовай — у натуральным спалучэнні простага і высякароднага, наўнага і

раўвасабляецца яна ў старую прасіцельку, каб давесці евайму бацьку, што ў ё ёсць талент, і дабіцца дазволу на наступленне ў кансерваторыю.

Гэта наша першая сустрэча ў пачатку спектакля з будучай артысткай Занькавецкай пераконвае ў вялікіх здольнасцях маладой дзяўчыны. Але бацька (дарэчы, ролю Канстанціна Адасоўскага выдатна выконвае народны артыст СССР В. Раманічкі, колішні партнёр самой

нарадзілася ў сяле Занькі. Ёй даручаюцца выдатныя ролі, у тым ліку Наталя Палтаўні ў аднайменным спектаклі на п'есе І. Катлярэўскага.

Поўны драматызму лёс маладой жанчыны, першай актрысы Украіны цесна пераплятаецца з шматпакутным лёсам тагачаснага «маларасійскага» тэатра, наогул якому царскія ўлады не дазваляюць іграць на радзіме для свайго народа. І Марыя Занькавецкая разам са сваімі сябрамі па мастацтву Міко-

дзь свайм мастацтвам роднаму народу, працоўнаму люду.

Украінскі народ высока ацаніў талент і заслугі перад тэатральным мастацтвам сваёй выдатнай дачкі. У 1922 годзе Марыя Канстанцінаўна Занькавецкая — першай — нададзена званне народнай артысткі УССР.

Трэба адзначыць зладжаны ансамбль выканаўцаў, у якім, побач з Л. Кадыравай і В. Раманічкім, вылучаюцца шчырацю паводзін і арганічнасцю свайго жыцця на сцэне В. Максіменка (Марк Лукіч Крапіўніцкі), Ф. Стрыгун (Мікола Садоўскі), Б. Анкіў (Міхаіл Пятровіч Старыцкі) — гэтым артыстам удалося стварыць жывыя партрэты сваіх герояў. Неабходна назваць і работы В. Палінскай, Н. Дацэнкі, Г. Шайда. Добрая зайздасць апааноўвае, калі глядзіш гэты спектакль, пастаўлены А. Рышко з любоўю да выдатнай дачкі народа, пра якую і праз дзесяцігоддзі памятаюць на Украіне і шануюць яе імя. І думецца, а ці не час нам успомніць нашых карыфеяў — Е. Міровіча, Ф. Іздановіча, Ул. Крыловіча, Г. Грыгоніса, Б. Платонава, Ул. Уладзімірскага, К. Міронава, — заснавальнікаў нашага беларускага професійнага тэатра. І не толькі ў тэатраўчых работах, артыкулах, кніжках, мо варта ўзняць іх імя на сцэне? Справа за драматургамі. Няхай данамога ім сваім прыкладам удалы вольны нашых украінскіх сяброў.

Тамара БУШКО.

ЯЕ ВЯЛІКАСЦЬ — ТАЛЕНТ

П'ЕСА «МАРЫЯ ЗАНЬКАВЕЦКАЯ» І РАБАКЛЯЧА У ЛЬВОВСКИМ АКАДЕМІЧНЫМ УКРАЇНСКИМ ТЭАТРЫ ІМЯ М. ЗАНЬКАВЕЦКАЙ.

ГЭТА вельмі паказальна і добра: гастролі тэатра імя выдатнай украінскай артысткі — першай народнай артысткі УССР — пачаліся ў Мінску са спектакля, прысвечанага жыццю і дзейнасці славагі Марыі Занькавецкай. Можна было думаць рознае: аўтар п'есы І. Рабакляча выразіў аддаць даніну павагі выдатнай актрысе, тэатр захапіўся мажлівасцю яшчэ раз прыкаваць увагу да свайго імя... Але, відаць, не адно толькі жаданне папулярнасці тэатра, які з гонарам носіць імя цудоўнай украінскай артысткі, кіравала ім.

Марыя Занькавецкая — настолькі яркая і своеасаблівая, непаўторная індывідуальнасць, а лёс яе так арганічна звязаны з лёсам украінскага тэатра, культуры народа ўвогуле, што яны данаўняюць адзін аднаго, і больш таго, найглыбей раскрываюцца ва ўзаемазвязі.

Калі дадаць яшчэ, што ролю Марыі Занькавецкай прайгравала і з сапраўдным захапленнем іграе заслужаная

глыбока інтэлектуальная. Мабыць, гэта наогул рысы почырку, уласцівага лепшым прадстаўнікам нашай сучаснай таленавітай артыстычнай моладзі, якая расце і выходзіць у амаль аднолькавых, вельмі спрыяльных для свайго росквіту ўмовах. Радасна было адчуць гэта падабенства — магчыма, вынік даўніх сувязей нашых братніх народаў, аднасці іх культуры.

...Яшчэ маладзенькай дзяўчынай Марыя Адасоўская (дзявочае прозвішча будучай актрысы), дачка дробнага памешчына, з уласцівай ёй палымнасцю імкнулася да сцэны. Па-майстэрску пе-

Марыя Занькавецкай) не згаджаецца даць дазвол дачцы з высякароднай шляхецкай сям'і стаць «камедыянткай». Застаецца адно — выйсці з-пад бацькавай апекі, згadzіцца на шлюб з афіцэрам Хлыстовым (ролю яго вельмі дакладна і тактоўна выконвае В. Казак), які дае... распіску, што не будзе забараджаць Марыі выступаць на сцэне ўкраінскага тэатра.

На жаль, мінаюць гады, а тэатр застаецца недасяжнай марай маладой жанчыны. Нарэшце, удаецца ўсё ж атрымаць дазвол на кароткі час, каб паехаць да Марка Крапіўніцкага паспрабаваць свае сілы ў яго трупі.

Першыя крокі ў трупе Крапіўніцкага вырашаюць лёс маладой «палкоўніцы» Хлыстовай. Яна становіцца актрысай Занькавецкай, бо

лам Садоўскім (артыст Ф. Стрыгун), Панасам Сакагонскім (В. Каваленка) і Міхаілам Старычкім (Б. Анкіў) перажывае ўсе цяжкасці працы ў загнанай і скаванай рознымі абмежаваннямі трупе ўкраінскага тэатра, які дасягае вышэйшага майстэрства і велзарнага поспеху ў гледзючы сваімі глыбока народнымі спектаклямі.

У час трыумфальных гастролёў у Пецярбургу Марыя Канстанцінаўна Занькавецкая пакарае сваім мастацтвам сталіцу. Яе запрашаюць на працу ў Александрыйскі тэатр — у трупу імператарскага тэатра! Але сапраўдная патрыётка і дэмакратка Занькавецкая застаецца вернай справе ўсяго свайго жыцця. Яна адмаўляецца ад слакусцівай прапановы і вяртаецца на Украіну, каб слу-



У ролях лэдзі Анны і герцага Глостэра (будучага Рычарда III) заслужаныя артысты Украінскай ССР Ларыса Кадырава і Фёдар Стрыгун.

Фота Ул. КРУКА.

ГЭТЫ тэатр не мае патрэбы, каб яго прадстаўлялі аматарам сцэнічнага мастацтва. Адзін з лепшых на Украіне, ён праславіўся і па усёй краіне лепшымі сваімі работамі. Цяпер сярэд такіх работ — трагедыя «Рычард III» Ульям Шэкспіра (пераклад на ўкраінскую мову Б. Тэна).

Калі я не памыляюся, гэты твор мы ў Мінску апошні раз бачылі дванаццаць гадоў назад, калі тут гастралюваў Горкаўскі акадэмічны тэатр імя Максіма Горкага. Галоўную ролю тады выконваў вядомы артыст драмы і кіно, які неўзабаве пасля тых гастролёў перайшоў на маскоўскую сцэну, Уладзімір Самойлаў. Яго Рычард III быў натуральна моцнай ад слабасці: прырода так «задумала» гэту асэбу, што ні фігурай, ні тварам, ні манерай гаварыць ён зусім не прыдатны да становішча караля, а розум яму дала такі відущы, аналітычны, прадбачлівы, што толькі яму аднаму і быць бы каралём сярод усіх астатніх прэтэндэнтаў на трон. Помню, мы тады гарача віталі тэмпераментнае і завершанае па-

пластычнаму малюнку выкананне ролі Уладзімірам Самойлавым, параўноўвалі яго з нашымі артыстамі такога ж магутнага таленту — з Уладзімірам Крыловічам, Паўлам Малчанавым, Аляксандрам Кіставым.

Але гады мінаюць, мастацтва абнаўляецца, і, магчыма, нават тая пастаноўка сёння здалася б нам празмерна грубасткай па ўсім агулаважы, а тэмперамент У. Самойлава — залішне агністым. Не ведаю, Мушу толькі заўважыць наступную акалічнасць: занькаўчане сёлета прывезлі да нас свядома па-сучаснаму вырашаны спектакль. Галоўны рэжысёр тэатра, заслужаны дзеяч мастацтваў Украінскай ССР С. Данчанка, канечне, і не збіраўся прытрымлівацца «табу» адносна тэксту Шэкспіра, бо па сённяшніх мерках сыграць цалкам п'есу, без якіх скарачэнняў, немагчыма, — гледачы не будуць чакаць загадзя ім вядомага фіналу трагедыі. Мне здаецца, што дынамізм, які нададзены занькаўчанамі спектаклю, апраўданы. Аддзінута ўсё тое, што можа быць зразумета толькі з данамогай гіста-

ПАЭТЫЧНАЯ БЯЗЛІТАСНАСЦЬ

НАТАТКІ ПРА ШЭКСПІРАўСКИ СПЕКТАКЛЬ ЗАНЬКАЎЧАН.

рычных каментарыяў, першыно аддадзена інтэлектуальнаму пайдьку, які Рычард III (а перад тым яшчэ толькі герцаг Глостэр) вядзе з канкурэнтамі і праціўнікамі.

Як вядома, «Рычард III» лічыцца творам з шэрагу так званых «крывавых трагедый», напісаных Шэкспірам. Добра, што рэжысёр — і мастак М. Кіпрыян, зразумела, — не дэманструе на сцэне крывавыя падзеі, што нават забойства Кларэнса адбываецца без натуралістычных падрабязнасцей.

Знешне Рычард III (артыст Ф. Стрыгун) менш пачварны фізічна, чым у спектаклі, аб якім я гаварыў. Тэатр як бы настойвае на іншай трактоўцы — у гэтага герцага пачварны розум. Чаму ён такі, калі яму ўласцівы і дыпламатычная гнуткасць, і філасофскі цынзізм, і смеласць амаль неверагодных рашэнняў? Сочыць за няспынай працай інтэлекту герцага Глостэра і пачынаеш здагадвацца: ён пачвара, бо не мае сумлення — парушана гармонія чалавечай асобы. Гэта адчуваеш ужо ў вядомай сцэне з лэдзі Аннай, дзе так дзіўна і так пераканаўча адбываецца «перацэнка каштоўнасцей» у сэрцы жанчыны-пакутніцы. Інтэлектуальны імпульс Рычарда — Стрыгуна такіх мэтанакіраваных, ён такі абьякавы да перажыванняў і слёз, што да лэдзі Анны даходзіць адна толькі «праграма» яго разважанняў, падмацаваная да таго ж па-акцёрску эфектна перададзенай страцю закаханага ў яе чалавека. Ён «спакушае» яе розумам.

У асобных эпізодах я заўважыў, што Ф. Стрыгун у згодзе з рэжысёрам паказвае рэфлексійны рух думкі свайго героя. Сумненні, якія ён хавае ад усіх іншых, усё ж трывожаць яго: а раптам хтосьці з «прынцаў крыві»

анажацца не менш мужным, чым ён... Забіць і — яшчэ адна галава падае з плеч. Мужчыны, жанчыны, старыя, дзеці — любы можа стаць ахвярай Рычарда III, калі толькі ён насцярожыцца ў адрас гэтага чалавека. Такая трактоўка ролі мае пад сабой трывалы літаратурны грунт: так напісана п'еса.

Да гонару тэатра трэба адвесці арганічнае разуменне Шэкспіра, што і спрыяе сцэнічнаму паказу трагедыі выдатнай асобы, пазбаўленай «толькі» сумлення. Асабіста трагедыя Рычарда III зразумета і прадстаўлена як з'ява дзяржаўная, як грамадскае «зла», як гістарычны ўрок і нават папярэджанне вялікага паэта Праўды — бязлітаснага Шэкспіра — чалавецтву.

Не буду вылучаць выканаўцаў роляў, бо яны склалі добры ансамбль — тут побач з Ф. Стрыгуном цікава і паметнаму іграюць Б. Анкіў, В. Глухый, У. Растальнай, Л. Кадырава, А. Грынько, Н. Дацэнка, Б. Ступка, Б. Козак, В. Палінская... Як мастак, зрабіў заклад пастаноўшчыкам. Напрыклад, сцэна, дзе Рычард III адчувае сябе абкружаным прывідамі сваіх ахвяр, вырашана гукавым і механічным прыёмам, а ці не лепш было б (з цяперашнімі тэхнічнымі магчымасцямі) паставацца даць выяўленчы вобраз? Варта больш уважліва паглядзець на акцёраў і дэталі касцюмаў дзейных асоб. Скажам, якую свяшчэнную кнігу трымае ў руках герцаг Глостэр у сцэне каракацы? Выканаўцы ролі лэдзі Анны Л. Кадыравай перааказвае глыбей раскрыць гаму перажыванняў прапанаваны мастаком жалобны касцюм, які хавае ад усіх твар актрысы, пакінушы адкрытымі толькі вочы і рот. Больш дыферэнцыраваны моцны быць прадстаўнікі розных сацыяльных

груп. Наогул, аднойчы я прачытаў у К. С. Станіслаўскага такую заўвагу: маўляў, самае пакутлівае для рэжысёра — натоўп — арганізацыя, нарэшце, у нешта маляўнічае. У спектаклі занькаўчан натоўп мог бы выяўлена выгладзіць больш маляўніча, каб гледачы адрознівалі ў ім, хто ёсць хто...

Рабло заўвагі, бо спектакль хвалюе яснай ідэяна-мастацкай задумай і яркім выкананнем галоўнай ролі. У такім відовішчы, як гэта ні дзіўна, больш прыкметнымі бываюць нават дробныя агрэхі. Хоць спектакль часам гучыць зацягнута, такі эпізод, як першая сустрэча герцага Глостэра з лэдзі Аннай, трэба стрымліваць, каб зала больш выразна адчула, што адбываецца ў душы жанчыны. У фінальным эпізодзе не хацелася б бачыць мітусню, хадзя бой ёсць бой... Але пры ўсім такіх творчых пажаданнях асноўнае ўражанне, аб якім трэба сказаць тэатру, такое: занькаўчане па-мастакоўску стала зразумелі сэнс п'есы і пераканаўча паказалі трагічную заканамернасць гібель розуму, даведзенага да абсурду, бесчалавечнага, пазбаўленага сумлення. Як вядома, выводзячы на падмошкі такога героя, Шэкспір выказваў свой пратэст існуючаму ў свеце ладу, прымушаў гінучы тое, што перашкаджала і перашкаджае перамозе сумленнага розуму і чалавечнага ідэалаў. Занькаўчане горака перадаюць іменна гэты гуманістычны тэмперамент аднаго з найвялікшых сыноў чалавецтва.

«Рычард III» цяпер застаецца з намі такім, якім яго зразумелі і сыгралі госці з Украіны. Ён не перакрэслівае ранейшыя ўражанні, але і не робіцца менш яркім ад параўнання. Ён — самабытны. І гэта радуе.

Заір АЗГУР,
народны мастак СССР.



На здымку — заслужная артыстка РСФСР Л. Колікава і артыст С. Гардзеў у ролях Глафіры і Кірылы Кісельнікава.

ГЭТЫ твор рускай класічнай драматургіі патрабуе ад тэатра, які бярэцца яго асэнсавач, пільнасці. Бо сюжэтныя абставіны такія, што рэжысура і выканаўцы могуць спакусіцца меладраматызмам і сентыментальнасцю, празмерна ўзвышаным тонам дыялогаў... Праўда, як бы ні тлумачыў тэатр п'есу, у ёй застаецца амаль прастайшая сацыяльна-вугварызацыйная схема. Што ж мінчана пабачылі на сцэне, калі «Багню» прапанавалі ім госці з Ноўгарада?

Рэжысёр Ул. Вараб'ёў даволі смела перамандраваў тэкст першай паловы п'есы. Ён на самым пачатку спектакля робіць купца Бараўцова нечакана амаль роўным па

Інтэлекту суб'ядзікам студэнта Кісельнікава, хаця драматург, наадварот, настойвае на тым, што стыхійная сіла характару купца Бараўцова і яго акружэння зацягвае ў багню злучэння цяжківа Кірылу Кісельнікава. Гэтым тэатр як бы абстрае канфлікт, робіць прадстаўнікоў рознага светапогляду амаль што роўнымі па сваіх перакананнях. І першы сур'ёзны сямейны скандал паміж Кірылам і яго маладой жонкай Глафірай Бараўцовай таксама выглядае як спрэчка паміж аднолькава нервовымі ўдзельнікамі, па сутнасці, нічэмнага дыспута: як ім трэба жыць. Тэатр і выканаўца ролі Кісельнікава С. Гардзеў адрозна пазбаўляюць героя рысаў мяккіх, той выхаванасці, што ўласціва гэтаму персанажу паводле п'есы.

Магчыма, мы, ведаючы трактоўку «Багню» на сцэне Дзяржаўнага драматычнага тэатра

імя Якуба Коласа, якая больш адпавядае тэксту А. Астроўскага, і прымаем першую палову спектакля ноўгарадцаў са здзіўленнем. Рэжысура тут, як кажуць, упэўненая, акцёры ў межах яе заданняў іграюць тэмпераментна, але размеркаванне дзеючых у драме сіл адбываецца зноў абстрактна, але за кошт парушэння аўтарскай волі. Зразумела, цяпер без умшальніцтва ў тэкст вялікіх па памерах п'ес не абыходзіцца, здаецца, ні адзін тэатр. Скарачэнні бываюць неабходнымі. Але ж тут думкі і настроі аднаго персанажа набылі характар іншага персанажа, і «штось-

— Антона Антонавіча Пагуляева. Артыст В. Крывашэў адчуў надзвычайную ролю гэтага персанажа ў структуры п'есы. Ён ведае, хто такія Бараўцовы наогул, што яны нясуць з сабой у гэты свет, ваяўнічыя абывацель-мяшчане па сваёй духоўнай сутнасці. Таму так прадбачліва гэты Пагуляеў папярэджвае Кісельнікава аб пагрозах лёсу, калі той звяжа сваё жыццё з «лагерам Бараўцовых». У фігуры, створанай В. Крыва-

Кірыла Кісельнікаў сыходзіць у пекла

«БАГНЯ» А. АСТРОЎСКАГА У НОЎГАРАДСКІМ
АБЛАСНЫМ ТЭАТРЫ ДРАМЫ

ці» на пачатку «Багню» ў ноўгарадцаў гучыць не так, як трэба. Затое рэжысура і выканаўцы праявілі сябе ўдумлівымі і ўважлівымі «чытачамі» Астроўскага ў другой палове спектакля. Мабыць, і сам ход сюжэтнага развіцця драмы садзейнічаў гэтаму. Кірыла Кісельнікаў сыходзіць усё ніжэй і ніжэй па прыступках чыноўніцкай лесвіцы. І вось ён на парозе, за якім — злучэнства. І туды, у пекла, дзе катуюць тваю душу, падтурхоўваюць яго родзічы — бацька Бараўцоў (артыст А. Балканскі), жонка Глафіра (Л. Колікава), дардчык з чыноўнікаў Пераяркаў (М. Разгуляеў) і нават маці (М. Квашына). Кожны з іх кіруецца сваім інтарэсамі, а маці, напрыклад, шукае самага лёгкага, як ёй здаецца, і самага правільнага выйсня з трагічнага становішча. Але ўсе яны — супроць сумлення Кірылы Кісельнікава. Такое жыццё, такая праўда тагачаснай расійскай рэчаіснасці. І тут сацыяльны аспект духоўнай драмы Кісельнікава раскрываецца тэатрам вельмі маляўніча і напружана, праз сапраўды жудасную трагедыю простага чалавека.

Цікава і па творчы самабытна паказвае тэатр вобраз шчырага сябра Кісельнікава

п'евым, угадваеш аднаго з перадавых людзей свайго часу, дасведчанага гуманіста.

У фінале акцёр дарэмна паказвае Пагуляева нарочыта рэспектабельным, падкрэслена паважным і самаўпэўненым, бо тут ён супярэчыць самому сабе. Але агульнае ўражанне ад гэтай акцёрскай работы застаецца вельмі прыемнае.

Тонна паказана нечаканае абуджэнне сумлення чалавека ў Бараўцове артыстам А. Балканскім, дзе яго персанаж сам пачынае крочыць на тых прыступках, што вядуць у пекла, амаль разам з Кісельнікавым. Тэатр як бы пазбаўляе тып купца ад той маскі, якая была на ім у першай палове спектакля. І гэта ў духу драмы А. Астроўскага. Шмат акцёрскіх знаходак у С. Гардзева ў Кісельнікаве-жабраку. Чалавек страціў адчуванне рэальнага жыцця, але пэўныя «прыкметы» рэчаіснасці, «сігналы» (грошы, голае дачкі, імя даўняга знаёмага) вяртаюць яго ў рэальнасць, і перад намі — трагічная фігура, жывая і непасрэдная. Як і беларускі артыст Г. Дубаў у коласаўцаў, С. Гардзеў арганічна адчуў пераломны момант існавання свайго героя (з воклічу: «Матухна, я ж злучыцца, крмінальны злучыцца!»), пасля якога той зусім губляе жонцёвую пазіцыю, застаючыся жывым чалавекам...

Па-свойму трапяткім промнем у «цёмным царстве» ззяе

ў спектаклі Лізаўка, дачка Кісельнікава, ролю якой выконвае актрыса В. Крукава. Зразумела, Лізаўка — гэта не Кацярына і не Ларыса Агудалара, але ўжо самімі сваім існаваннем побач з хворым і загнаным Кісельнікавым такая чужая і відучая натура ўносіць у партытуру спектакля надзвычай патрэбную інтанацыю. Артыстка паслядоўна прасочвае за тым, як сэрца дачкі радуецца прасвятленню бацькі, чалавека, што заслугоўвае лепшага лёсу. Не па гадах сталая, яна застаецца надзіячы адкрытай, даверлівай, здатнай зразумець чужое сэрца. Па-акцёрску ўсё гэта сыграны В. Крукавай з лірычнымі адценнямі, эмацыянальна насычана і вельмі праўдзіва.

З іншых удач назавём яшчэ і амаль эпизадычную фігуру Невядомага. Разам з рэжысёрам артыст Б. Барысаў зразумеў, што пры ўсёй абмежаванасці ў гэтым гэтаму персанажу дадзена вялікае значэнне ў сюжэтным руху драмы. Невядомы ў ноўгарадцаў тайноўна, калі толькі тое слова можа быць дарэчным у адносінах да прайдзенага, дасягае свайго мэты. Ён літаральна бярэ ў палон розум Кісельнікава, прапануючы яму вельмі пераканаўчую логіку ўчынкаў. Такую візію сумлення Кісельнікаў не мог не паверыць! Між тым, менавіта Невядомы і штурхае героя на самую ніжнюю прыступку той лесвіцы ганьбы і злучэнства, што вядзе, вобразна кажучы, у пекла.

Калі глядзіш п'есу А. Астроўскага, заўсёды чакаеш, што са сцэны прагучыць сакавітае і маляўнічае рускае слова. Большасць выканаўцаў роляў у гэтым спектаклі вымаўляе тэкст выразна, у духу сцэнічнага вобраза, з характэрнымі інтанацыямі, не злоўжывае наіскам і штучным падкрэсленнем «выгрышных» момантаў. З гэтага ансамбля выпадаюць толькі Т. Усачова (Аксінія) і А. Жураўлёва (жонка Бараўцова). Нельга назваць удалым і музычнае афармленне, якое засталася другарадным кампанентам відовішча і невыразна суправаджае дзею. Рыхтуючыся да гастрольных выступленняў у Мінску, тэатр мог бы больш старанна падбраць касцюмы для выканаўцаў і прыстасаваць дэкарацыі да сцэны ў будынку. Рускага тэатра БССР імя М. Горкага. На жаль, некаторыя аграхі ў гэтым заўважаеш. Кампенсуюцца ж яны тымі рэжысёрскімі і акцёрскімі ўдачамі, аб якіх мы гаварылі ў нашых нататках вышэй.

Іван ЛІСНЕЎСКІ.

ПА ЗНАЁМЫХ І НОВЫХ АДРАСАХ

Што характэрна для «Гастрольнага лета-76», калі гаварыць пра тэатры рэспублікі? Куды б яны, ні паехалі, на афішы пазначаны назвы арыгінальных твораў, часта тых п'ес, якія наогул рэдка ставяцца або маюць пакуль адзінае вырашэнне ў гэтым калектыве і толькі. Прыклад — Гродзенскі абласны драматычны тэатр. У Чарнаўцах і Луцку ён іграе камедыю

«Мілы чалавек» К. Крапівы (рэжысёр Ул. Караткевіч). Толькі паставілі купалаўцы дома «Святую прастату» А. Макаёнка, а спектакль ужо прыцягвае ўвагу адэстаў і льявоян, да якіх завітаў сёлета наш акадэмічны тэатр. Адным з першых у краіне паставіў востра-публіцыстычную п'есу журналіста-міжнародніка Г. Баравіка «Інтэрв'ю ў Буэнас-Айрэсе», змест

якой падказаны падзеямі ў Чылі, калектыву абласнога тэатра ў Магілёве (рэжысёр Ю. Міроненка); цяпер і яна ў гастрольным рэпертуары — паказваецца жыхарам горада Хмяльніцкага на Украіне.

Таксама шмат новага адкрывае для сябе грамадскасць гарадоў Керч і Феадосія, знаёмчыся з творчым абліччам Гомельскага абласнога драматычнага тэатра. Ён прывёз вельмі разнастайны рэпертуар — сучасная камедыя «Украі кодэкс» А. Петрашкевіча і класічныя «Віндзорскія свавольніцы» У. Шэкспіра, праблемная п'еса аб выхаванні моладзі «Беражыце белую птушку» М. Мірашнічэнікі і драмы вялікага знаўцы чалавечых страстей А. Астроўскага... Куйбышаў і Казань — маршрут гастрольнай паездкі Рускага тэатра БССР імя Максіма Горкага. Зноў першае, на што звяртаюць увагу дзеячы сцэны і глядачы названых буйных прамысловых і культурных цэнтраў РСФСР і Татарскай АССР, — гэта багацце рэпертуару. «Макбет» У. Шэкспіра і «Трохграфавая опера» Б. Брэхта, «З жыцця дзелавай жанчыны» А. Грэбнева і «Апошняя Інстанцыя» М. Матукоўскага, «Дом Бернарды

Альбы» Ф. Г. Лоркі і «Гадзіна пік» наводзе аповесці сучаснага польскага празаіка Е. Ставінскага... Глядачы Павольска цёпла сустракаюць вядомы майстроў трупы і артыстычную моладзь у гэтых спектаклях.

Беларусь сёлета ўпершыню наведвае калектыв аднаго са старэйшых у Расіі правінцыяльных тэатраў — Казанскі дзяржаўны ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга рускі Вялікі драматычны тэатр імя В. Качалава. Цікавая сустрэча яшчэ і таму, што не адзін сезон тут працаваў выдатны беларускі рэжысёр, заслужаны дзеяч мастацтваў БССР Л. Літвінаў; ён ставіў спектаклі, у якіх удзельнічаў самабытны акцёр Павел Кармунін. Калі «Беларусьфільм» шукаў выканаўцу галоўнай ролі для экраннага ўвасаблення камедыі А. Макаёнка «Лявоніха на арбіце» («Рагаты бастыён»), рэжысёр параіў запрасіць П. Кармуніна. З таго часу заслужаны артыст БССР П. Кармунін з'яўляецца адным з вядучых артыстаў купалаўскай трупы. Госці з Казані пачалі ўжо выступленні ў Гомелі. У час гастролі яны паказваюць сваю прэм'еру — п'есу «Быць альбо не быць» У. Гібсана (рэжысёр В. Парт-

ноў). На афішы таксама пазначаны творы А. Арбузова і І. Дварэцкага, інсцэніроўка казіі Р.-Х. Андэрсена «Оле-Лукойе», твор вядомага майстра сучаснага дэтэктыву А. Крысіні «Пастка», камедыя В. Мітарана «Вярніце бабулю» і іншыя п'есы.

Два тэатры прысвяцілі летні перыяд выступленням перад глядачамі свайі рэспублікі. Віцебшчыну абслугоўвае спектаклямі Беларуска-дзяржаўны драматычны тэатр імя Якуба Коласа: дзве групы яго ездзяць па раёнах і даюць прадстаўленні ў калгасных клубах і на палівах станах. Адначасова коласаўцы рыхтуюць і капітальна аднаўляюць пастаноўкі, што будуць увосень паказаны ў Маскве напярэдадні 50-гадовага юбілею тэатра. Опера знаёміць з музычнымі спектаклямі глядачоў Гродна і Пінска...

Напружаны ліней у творчых работнікаў нашых тэатраў. Дзе б яны ні выступалі, іх галоўны клопат мае высокі грамадзянскі пафас — неслі ў масы праўдзівае і захопляючае слова, раскрываць вобразы сучаснікаў, даваць сцэнічнае жыццё класічным героям.

Б. ГУК.



Сцэна са спектакля Магілёўскага абласнога драматычнага тэатра «Мінулым летам у Чулімску» паводле А. Вампілава (рэжысёр Л. Казлоўскі). У ролях Валянціны і Шаманова артысты Л. Міхалевіч і Ю. Труханаў.

Фота А. ГОЛЫЦА.



фесіянальную рухомасць акампанементу, беларускія кампазітары — яскравасць перакладу іх сімфанічных партытур. Пра Лісіцына гавораць як пра музыканта вялікай культуры, чужага выхаванца, натрабавальнага кіраўніка. Яго дзейнасць адзначана Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета БССР, граматай Саюза кампазітараў рэспублікі.

Мастацкі кіраўнік у аркестры, як рэжысёр у тэатры, — фігура галоўная. Але Міхаіл Аркадзевіч ніколі не адмяжоўвае асабістыя заслугі ад заслуг усяго калектыву. Яно і зразумела: дырыжор без аркестра — што палкаводзец без арміі. Энтузіязму, захопленасці, працавітасці ўсіх удзельнікаў трэба аддаць належнае.

Дарэчы, першыя крокі аркестр рабіў выключна на энтузіязме. У 1947 годзе невялікая група моладзі па ініцыятыве студэнта філфака Рамана Ярохіна была арганізавана ў аркестр. Кіраваў ім Мікалай

боту над нюансамі твора. І тут у першую чаргу патрэбны вопыт педагога.

Нарэшце, вось ён — плён, вось яны — красамоўныя вынікі працы кіраўніка.

Год 1957. За ўдзел ва Усебеларускім фестывалі студэнтаў і моладзі аркестр атрымаў дыплом I ступені. Журы ацэньвае выканаўчае майстэрства калектыву як прафесіянальнае, адзначае складанасць і разнастайнасць праграмы.

Гады 1965—1967. Пераможцам гарадскога, абласнога і рэспубліканскага артыстаў, прывесчаных 50-годдзю Кастрычніка, становіцца універсітэцкі аркестр, які неўзабаве дабіваецца звання лаўрэата Усеваенскага агляду мастацкай самадзейнасці.

З канцэртнымі праграмамі калектыву выязджаў у розныя гарады рэспублікі і краіны. У яго суправаджэнні выступалі вядучыя беларускія спевакі: М. Дзянісаў і Т. Ніжнікава, А. Саўчанка і С. Данілюк.

Мінула вясенню самадзей-

рускай і заходняй класіцы, сучаснай кампазіцыі. Ганаровае месца адводзіцца ў канцэртах нацыянальнай музыцы — арыгінальным сачыненням беларускіх аўтараў, апрацоўкам народных песень і танцаў...

...Вучэбны дзень у педінстытуце скончыўся. Калі Міхаіл Аркадзевіч праводзіў сёння заняткі, ён пачуў як з фартэп'янага класа данеслася музыка Чайкоўскага. «Поры года»... Але што гэта? У асноўнай тэме п'есы «Красавік» ён быццам пачуў перазвон цымбалаў. Вось яе падхліпаюць баяны... А ці не сыграць нам гэтую п'есу?.. Ён гартэ зборнік фартэп'янных твораў, уважліва прачытаў ноты. Успамінае састаў аркестра, прыкідвае магчымасці кожнага выканаўцы — і на адной з чарговых рэпетыцый на люпітрах з'яўляюцца новыя нотныя партыі.

Спачатку трэба зацікавіць п'есай: некалькі слоў пра кампазітара, пра характар музыкі. «Паспрабуем іграць. Тэмп павольны». Слых ловіць гучанне

ваёцца адзін пехарактэрны для жыцця аркестра, але навучальны выпадак.

...Рыхтаваліся да першай замежнай паездкі — у Польскую Народную Рэспубліку. Камп'ютэртная камісія павінна была зацвердзіць канцэртную праграму, і напярэдадні праслухоўвання прызначылі адказную рэпетыцыю. Аднак сабралася толькі трэцяя частка саставу. Ігралі нядбайна, размаўлялі, няўважліва сачылі за дырыжорам. Ён жа імкнуўся не выдаць сваёй заклапочанасці, спыняў аркестр, чакаў, пакуль супакояцца «гаваруны». Аркестранты панілі ягонаму вытраву, усведамлялі адказнасць сітуацыі, спрабавалі настроіцца на рабочы лад — але пешта не клеілася. Па інерцыі паніскалі на клавiшы, ударалі па струнах. Раптам — паўза. Толькі хруснула топкая дырыжорская палачка ў руках Міхаіла Аркадзевіча і перадамалася напалам. Ён развітаўся і выйшаў з залы. Аркестранты яшчэ некалькі хвілін заставаліся на месцах, потым моўчкі пачалі складваць ноты.

Не мог кіраўнік прадбачыць, што заўтра ўсё будзе, як належыць і ўсё ж такі недзе глыбей, чым трывожная пераваасць, жыло пачуццё ўзвешанасці ў студэнтах, разуменне і апраўданне іх несабранасці як выпадковага зрыву.

Перад выступленнем Міхаіл Аркадзевіч, нягледзячы на вялікі вопыт музыканта, адчуваў хваляванне. Да канцэрта яшчэ колькі гадзін, а ён ужо прадумвае кожны пумар, успамінае танальнасць і тэмпы, аднаўляе ў памяці ўсю партытуру да дробязей, бо дырыжыруе праграму амаль палкам без нот.

Пакуль не паднята заслона, дапамагае настроіць інструменты, прыгладвае заўвагі, зробленыя на генеральнай рэпетыцыі, падбадзёрвае.

...Наступае верасень. Пасталелыя, збіраюцца ўдзельнікі аркестра ва ўніверсітэце. Адрыву ж песна робіцца ў пакойчыку, дзе на паліках раскладзены інструменты, ноты, стаяць тульты.

«Як адначывалі? Ці ўсе ўладкаваліся ў інтэрнат? Чаму няма Олі і Людзі? — Міхаіл Аркадзевіч жыва цікавіцца студэнцкімі справамі. — Ну, калі ўсё ў парадку, — дзяўчаты, хлопцы — за інструментамі і па сізну. Будзем рэпетыцца».

С. БЕРАСЦЕНЬ.

МУЗЫКА НА УСЁ ЖЫЦЦЁ

Корсак, які сумяшчаў вучобу ва ўніверсітэце і ў кансерваторыі. Большасць удзельнікаў не ведала потнай граматы; не хапала інструментаў. Справа надлажвалася марудна. І хаця кожны год быў адзначаны для маладых энтузіястаў пэўнымі дасягненнямі, сапраўды росквіт калектыву пачаўся з прыходам у 1953 годзе пастаяннага кіраўніка. Ім стаў Міхаіл Лісіцын, удзельнік вядомага секста домраў Беларускага радыё і ўжо тады — вопытны педагог.

Для прафесіянальнага музыканта, да таго ж музыканта здольнага, кіраўніцтва самадзейным калектывам, у пэўным сэнсе, сур'ёзнае выпрабаванне. Існуе думка, што работа з самадзейнымі выканаўцамі — п'ятворчая, няўдзячная, вядзе да страты кваліфікацыі, марнавання часу і нерваў. Як няпроста было, адкінуўшы хістанні і сумненні, пераканаць некаторых калег, а перш за ўсё — сябе самога ў тым, што самадзейны калектыв — плённае поле дзейнасці для кіраўніка.

Дырыжор, які прыходзіць да высокападрахтованых майстроў-выканаўцаў, амаль не адчувае перашкод ва ўвасабленні творчай задумкі. Са сталага, зладжанага калектыву, як з падатлівага воску, можна, што называецца, «ляпіць» любы характар музыкі. Іншая справа, калі перад табой — маладыя хлопцы і дзяўчаты, для якіх ты дарадчык, настаўнік. Няма ўвагі лаводзіцца ўдзяляць пераадоленню чыста тэхнічных цяжкасцей выканання, выхаванню артыстычнай раскаянасці, больш менш свабоднага валодання інструментам, без чаго немагчыма пачынаць ра-

наць артысты ў другі раз былі гасцямі горада-героя Адэсы. «Вы перавярнулі мае ранейшыя ўяўленні. Цяпер буду інакш адносіцца да народных аркестраў». Гэтыя словы ўкраінскай студэнткі Наталлі Бойка сведчаць, што калектыву заваўвае сімпаты нават у тых, хто прывык скептычна адносіцца да самадзейнага мастацтва. І не дзіўна, бо ў добрасумленным падыходзе кіраўніка да выбару рэпертуару, яго інтэрпрэтацыі няма ні ценю спрошчвання, папулярнічання. Значыць, варта траціць час, энергію, веда, каб даказаць, што і аматарам даступна вялікая музыка.

З бляскам гучыць у іх выкананні шосты «Венгерскі танец» Брамса. Новыя грані раскрываюцца ў жартаўлівай «Гумарэцы» Яўгена Глебава, расквітае каларытнымі тэмбрамі народных інструментаў. Высокага драматызму, былінай моцы ўдаецца дасягнуць аркестру ў п'есе Барадзіна «У манастыры». Каля сотні партытур налічвае аркестровая бібліятэка. У рэпертуары — п'есы і акампанементы вакальных твораў

кожнай групы. «Баяны, не спяшайцеся. Балалаечнікі, дакладнейшы рытм». Асабліва ўважліва Міхаіл Аркадзевіч да першакурснікаў. «Іграчка, цяжка? Нічога, у наступны раз прыйдзеш раней, павучыш партыю — усё атрымаецца». Здзіўляецца дзяўчына: калі паспеў яе запомніць, як не пераблытаў імя? Так яшчэ адно сэрца зачароўваецца чужасцю гэтага сівога, але па-юнацку энергічнага чалавека.

Без педагагічнага такту, тонкага ведання псіхалогіі моладзі, арганізатарскіх здольнасцей не захавань аркестр, не абараніць стабільны выканаўчы ўзровень ад уплыву непазбежнай штогадовай «цяжучкі». Як музыкант — Лісіцын ацэньвае падрыхтаванасць навічка, вызначае, якім інструментам яму будзе лягчэй авалодаць. Арганізуе, калі трэба перападрахтоўку. Як педагог — імкнецца, каб навічок паверыў у свае сілы, адчуў сябе патрэбным аркестру, не застаўся «чужынкам» у вялікай, дружнай музычнай сям'і.

Плётна, ладзелаваму праходзіць рэпетыцыя, і прыглад-

З ДЫПЛОМАМ АБО З ДАВЕДКАЙ

Працэсы развіцця народнай самадзейнай творчасці патрабуюць настойлівай работы. Зразумела, як і ва ўсякай справе бываюць уздымы, часам і засмучэнні. Але важней за ўсё грамадскае прызначэнне мастацтва: выхаванне прыроды чалавека, фарміраванне эстэтычных густаў. Спевы, танец, спектакль, музыка, карціна, помнік — не толькі крыніца асабістай мастацкай асалоды. Гэта, безумоўна, важна. Але галоўнае ў іншым. Пранікаючы ў таямніцы мастацтва, пацаўняючы свае пазнанні, удасканальваючы задаткі, выканаўцы набываюць другую, грамадскую прафесію. З поўным правам можна сказаць, што пераважная большасць моладзі, якая займаецца ў навучальных установах культуры і мастацтва, свой шлях у выбары прафесіі пачынала ў народным самадзейным мастацтве.

Лепшыя ўзоры мастацтва цяпер не штосьці далёкае, даступнае толькі выбраным. Наадварот, мастацтва стала, дзякуючы тэлебачанню і развіццю прафесійных калек-

тываў, блізім усім пластам насельніцтва горада і вёскі.

Гэта не азначае, што кожны працоўны можа ў любы час па свайму жаданню пабываць на кожнай прэм'еры, паслухаць толькі сталічныя ансамблі. Рана гаварыць і пра тое, што ўжо ў кожным калгасе і саўгасе працуюць высокамастацкія, паўнаценныя па складу творчыя калектывы. З-за адсутнасці належнай колькасці падрыхтаваных спецыялістаў асобныя групы насельніцтва не толькі рэдка бываюць у тэатры, але наогул не ўцягнуты ў мастацкую творча-выхаваўчую дзейнасць. Падобныя недахопы сустракаюцца не толькі ў сельскай мясцовасці, дзе яшчэ вельмі мала асядае спецыялістаў мастацтва, але і ў гарадах, асабліва на невялікіх прадпрыемствах, якія не маюць сваіх клубаў.

Крытычныя заўвагі і практычныя парады з гэтай прычыны ў наш адрас не раз выказваліся і з боку партыйных органаў і Міністэрства культуры. Адначасова слабае развіццё сельскай хараграфіі, аркестраў духавых і

народных інструментаў, драматычных гурткоў, не вядзецца работа па перадачы моладзі вопыту старэйшых майстроў у выяўленчым і дэкаратыўна-прыкладным мастацтве. Гэтыя недахопы бачаць работнікі культуры і самадзейнай творчасці ў кожным раёне і горадзе. У адказ на заўвагі нязменная чуюцца: «Дайце кадры. І самадзейнае мастацтва загаворыць аб сабе». Бадай, няма больш вострай праблемы, чым падбор кадраў і забеспячэнне культасвету спецыялістамі. Толькі ў мінулым годзе ў нашай вобласці змянілася 656 работнікаў устаноў культуры (пераважна на вёсцы і ў асноўным гэта клубныя кіраўнікі). З 594 загадчыкаў сельскімі клубамі спецыяльную падрыхтоўку ў аб'ёме культасветвучылішча маюць толькі 33 работнікі.

Упраўленне культуры абласнага ўрада з дапамогай абласных метадычных і навучальных устаноў пастаянна робіць запытанні на патрэбныя кадры. Склалася і пэўная сістэма павышэння ква-

ЗМОУКЛІ гаманкія цымбала, заключным акордам уздыхнулі баяны, кошык дырыжорскай палачкі ставіць у паветры ўяўную фінальную кропку, і над шчырыя апладысменты Міхаіл Аркадзевіч паварочваецца тварам да залы.

Расчудлена прымае дырыжор кветкі ад сваіх былых выхаванцаў — выпускнікоў БДУ імя У. І. Леніна, колішніх удзельнікаў універсітэцкага на-



роднага аркестра. Міхаілу Аркадзевічу Лісіцыну, заслужанаму работніку культуры БССР, вядомаму ў рэспубліцы педагогу, выканаўцу, дырыжору ўвага гэтых маладых людзей асабліва дарагая. Іх прыход — гэта своеасаблівы індикатар кар'ернасці той справы, якую Міхаіл Аркадзевіч амаль чвэрць веку сумяшчае з асноўнай сваёй работай.

Якімі ж сапраўды высакароднымі былі прычыны, што клікалі яго, прафесіянальнага музыканта з кансерваторскай адуканай, класіцыста не толькі аб тым, каб будучыя культурна-работнікі атрымалі належную кваліфікацыю, але і дбаць аб прапагандзе музыкі сярод шырокага кола непрафесіяналаў, аб выхаванні музычнага густу ў самадзейных выканаўцаў! І як прыемна цяпер усведамляць, што, дзякуючы яму, да музыкі далучаецца моладзь.

У 1966 годзе аркестру было прысвоена ганаровае званне «народны». За ім трывала замацавалася слава аднаго з лепніх самадзейных калектываў рэспублікі. Знаўцы музыкі адзначаюць эфектнае выкарыстанне кіраўніком аркестравых груп, спевакі-салісты — пра-



З вялікай радасцю і жаданнем наведваюць дзеці шматлікія гурткі, што працуюць пры Палацы культуры Магілёўскага завода штучнага валокна імя Куйбышава. Наш здымак зроблены на рэпетыцыі ў падрыхтоўчай групе народнага ансамбля танца Палаца. Іруе гуртком балетмайстар Э. Кіранозава.

Фота В. ДУБІНІ,

А КАХАННЕ ЗАСТАЕЦА

Сюжэт п'есы М. Рощына «Валянцін і Валянціна» на першы погляд не багаты на глыбокія драматычныя падзеі. На самай справе: двое васемнаццацігадовых — Валянцін і Валянціна — пакахаі адзін аднаго. Абодва студэнты. Будавец сям'ю? Але жыць ім разам няма дзе і няма на што. І самае галоўнае, што на шляху да іх шчасна ўстае маці Валянціны, якая не верыць у каханне...

Гэтая нескладаная канва п'есы ў пастаноўцы Рагачоўскага народнага тэатра ажывае яркімі і глыбокімі характарамі. Рэжысёр спектакля А. Сількевіч змог надаць яму мажорнасьць гучання, непрыкметна і пераканаўча падвёў глядачоў да думкі: а каханне ёсць, яно застаецца жыць, пераадоўляючы на сваім шляху ўсе перашкоды, бытавыя нягоды.

Прэм'ера спектакля засведчыла яго поспех у глядача. Гэта тым больш прыемна, калі ўлічыць, што на долю выканаўцаў выпала шмат непрадугледжаных цяжкасцей. Змяніліся тры Валі і толькі чацвёртая ўдзельніца І. Марчанка давала сваю гераіню да прэм'еры. Не прасцей было і з Валянцінам. Ролю яго выконвае В. Барскоў. Абодва выканаўцы Валянціны і Валянціна — дэбютанты ў тэатры. Але кожны з іх уклаў у сваю ролю столькі запалу, унутранага гарэня і жывога трапятка пачуцця, што можна спадзявацца — яны яшчэ не раз парадуюць глядачоў сваім майстэрствам і яркімі сцэнічнымі вобразамі. Каханне Валі і Валянціна ўспрымаюць па рознаму: адны ім спагваюць, іншыя дапамагаюць, а маці, бабуля і сястра Валі шукаюць любыя сродкі, каб толькі настаяць на сваім і пазбавіць яе нічэснага любіць і быць любімай. Вельмі цяжка ў такіх абставінах нявольным маладым людзям, у якіх яшчэ няма цвёрдых жыццёвых правілаў, супрацьстаяць сваю волю, сваё жаданне быць назаўсёды разам тым, хто гэтак перашкаджае.

Маці Валянціны ў выкананні таленавітай артысткі народнага тэатра М. Чарняўскай не мяшчанка і не чэрства жанчына, але, перажывыўшы асабістую драму — муж пакінуў яе з дзвюма дзецьмі, яна не верыць

у шчасце сваёй малодшай дачкі. Яе пахопае, што Валянціну чакае адно: «Пакалечыць сабе жыццё, пакіне інстытут, будзе галадаць, раджаць жабракоў». М. Чарняўская настолькі арганічна жыве жыццём сваёй гераіні, што ёй верыш, спачуваш, хаця і нельга пагадзіцца з яе дрэнна замаскіраванымі выказваннямі: «Няхай увесь свет разваліцца ад бруду, але мая дачка павінна быць чыстай як Афрыдыта. І калі кожная маці зробіць так — бруд адступіць!» Аднак, імяна такая адчайная спроба маці адстаяць чысціню сваёй дачкі прыводзіць да таго, што Валя збягае з дому і праводзіць з Валянцінам ноч у чужой кватэры...

Некалькі іншую пазіцыю ў адносінах да кахання Валі займае яе бабуля. Ролю яе выконвае з вялікім майстэрствам артыстка В. Сафонава. Яна хутчэй схільна дапамагчы ўнучцы, чым стаць на бок сваёй дачкі.

Новая творчая ўдача В. Дудзінай — роля Лізы, маці Валянціна. Абаяльнасьць, мяккая жаночасць, дабрата так і чуюцца ў яе п'ячым гаварку, сардэчнай усмешцы. Сваё вялікае каханне да мужа Ліза пранесла праз усе выпрабаванні і цяпер не могуць не знайсці водгук у яе сэрцы першыя пачуцці сына: «Ды калі б я магла! Я б ім усё аддала, няхай жывуць!». Так голасам Лізы вызначаецца канфлікт п'есы з пазіцыяй чалавечкалюбства.

Быццам для таго, каб правесці на трываласць сілу кахання Валянціны, аўтар п'есы сутыкае яе з вялікім, прыгожым капітан-лейтэнантам Сашам Гусевым (артыст А. Сількевіч). Роля эпизодычная, але яна надоўга запамінаецца глядачам як прыклад сур'ёзных адносін да любові, жыццяраласці і шырокай натуры, шчырасці. Нас пакараюць яго гуманнасць, рыцарскія адносіны да жанчыны: «Каханне — гэта калі хочацца ўсё аддаць...» Гусеву — Сількевічу ўсяляк імкнецца схаваць сваю горьч ад адказу Валянціны, якой ён прапануе выйсці за яго замуж, але бачна, як для яго гэта балюча.

Эмацыянальна, ярка-камедайная атрыманая ў спектаклі сцена сустрачэ здабытка



Ндаўна ў калгасе імя XXII з'езда КПСС Крычаўскага раёна адбылася ўрачыстая рэгістрацыя шлюбу камсамольцаў — механізатара Міналя Гаманкова і работніцы фермы Наталлі Сергіенна.

На здымку (злева направа): старшыня праўдзёна новых абрадаў Л. Новікава вясце Міналя і Наталлю Гаманковых.

Фота В. БЫСАВА.

сібірскай нафты Валодзі з сяброўкай Лізы Рытай. Так і дыхнула праўдай жыцця ад вобразаў, створаных В. Федчанка і В. Крэменем. Менавіта Валодзя прымушае Валянціна не адступацца ад кахання, а змагацца за яго.

Асобна хочацца сказаць аб сястры Валянціны — Жэні, ролю якой выконвае Г. Краўчанка. Ярка паказвае артыстка спустошанасць сваёй гераіні, якая ў 27 год згубіла веру ў каханне, стала раўнадушнай і беспрывічовай у адносінах да людзей. Асабліва ўдалася Краўчанка сцена, дзе яна непадобна хвалюючыся і пакутуючы, звяртаецца да Валі з палкімі словамі «ісі і радзіць, і любіць». Гэтыя словы як бы гавораць аб тым, што Жэня ў далейшым зробіць для сябе «сперааэнку каштоўнасцей».

У спектаклі «Валянцін і Валянціна» занята многа дэбютантаў: І. Казлова, Л. Сончанка, А. Фундзілер, І. Марчанка і іншыя, якія паспяхова справіліся са сваімі ролямі, сваёй іграй радуець глядачоў. Не абыйшлося без недахопаў. Не заўсёды было ўдалым музычнае суправаджэнне. Трэба падумаць і аб касцюмах для некаторых удзельнікаў спектакля.

Але галоўнае — спектакль хвалюе.

А. ДРУЖКОВА.

БОЛЬШ ЗА ТЫСЯЧУ СОНЦАЎ

Цэнтральная плошча Мінска нават у самыя сонечныя дні не была такой ззяючай і звонкай, як у тую суботу. Тут пасля ўкладання кветак да помніка Леніну і абеліска Перамогі, сабраліся 1.100 юных музыкантаў — пераможцаў і Рэспубліканскага агляду-конкурсу духавых аркестраў школ і дзіцячых пазашкольных устаноў. Яны ішлі сюды ўрачыстым марш-парадам з двух бакоў галоўнага праспекта, ведучы за сабой не толькі дзяды, але і дарослых. Усе з захапленнем глядзелі на маленькіх аркестрантаў, на іх прыгожую форму — у кожнага калектыву сваю, — на бліскучыя, як тысячы сонцаў, інструменты.

Але вось узнялася ўверх дырыжёрская палачка, і грывуну гітэрскай марш. Вытананы зводныя аркестранты ўсіх абласцей рэспублікі і яе сталіцы, ён прагучаў асабліва свежа і мядцяраласна.

На гэтым свяце не закончылася. Увечары ў увесь наступны дзень яно працягвалася ў парках і скверах, на вядліцах і плошчах горада-героя Мінска. У перапынках паміж выступленнямі юных музыканты сустракаліся з ветэранамі Вялікай Айчыннай вайны, знатнымі людзьмі сталіцы Беларусі — рабочымі, пісьменнікамі, артыстамі.

— Такое свята ў рэспубліцы, ды, бадай, і ў краіне, праводзіцца ўпершыню, — сказаў нашаму карэспандэнту старшыня арганітэта, народны артыст БССР, галубны дырыжор аркестраў ЧЭВА Б. Плячук. — Тое, што мінчане і госці сталіцы убачылі і пачулі ў гэты дні, чаму з захапленнем

апладзіравалі, з'явіліся вынікам велізарнай работы школ, наёмшольніц арганізацый, устаноў культуры, прафмаму, праўдзёнаў калгасаў, словам, усіх, хто любіць дзіця, клапаціцца аб іх выхаванні і развіцці.

Многа касцюмаў і інструментаў падарылі юным музыкантам іх шчырыя кіраўніцтва саўгаса «Пірэвічы» Гомельскай вобласці, напрыклад, не толькі набылі поўны камплект інструментаў для школьнага духавога аркестра, але і ўтрымлівае за кошт прафсаюза яго кіраўніка.

У ходзе выступленняў на школьных раённых і абласных аглядах жывы адалада лепшых з лепшых. Праз выступань на сьце духавой музыкі ў Мінску заваявалі 36 калектываў.

Журэ павяла вынікі конкурсу. Дыпламаў і ступені і звання лаўрэатаў усталіліся аркестры сярэніх школ № 10 Гомеля, № 13 Мінска, № 1 Ваўкавыска, Хожэўскай сярэдняй школы Мазарэцкага раёна, Віцебскай школы-інтэрната, Магілёўскага, Бабруйскага, Добрушскага і Смалевіцкага дамоў піянераў і школьнікаў. А юныя аркестранты Мастоўскай сярэдняй школы № 3 заваявалі алдзю дзяці дзія дыпломы — алдзю атрымаў увесь аркестр, другі — група лэйчымік выканаўцаў на страчных барабанах і інструментах сіндуцаў.

Лаўрэатамі і Рэспубліканскага агляду-конкурсу дзіцячых духавых аркестраў сталі яшчэ 28 калектываў. Яны ўзнагавораны дыпламамі II і III ступені.

Я. ЧАСЛАУСКАЯ.

ліфікацыі. Гэта дзесяцімесныя курсы па падрыхтоўцы мастацкіх кіраўнікоў, месячныя курсы для загадчыкаў сельскімі ачагамі культуры, семінары і практыкумы на базе перадавых устаноў, клубаў і дамоў культуры выдатнай работы. Але ўсе гэтыя заняткі толькі ў некаторай ступені дапамагаюць практыкам не адстаць ад патрабаванняў, спецыяльнай жа падрыхтоўкі яны не даюць. А ў клубах і многіх дамах культуры ў гэты час застаюцца работнікі з даведкай аб заканчэнні курсаў. (часцей за ўсё з агульнай сярэдняй адукацыяй), але, на жаль, не кваліфікаваны спецыялісты з дыпламам.

Штогод у снежні і жніўні, як толькі пачынаецца размеркаванне спецыялістаў, ва ўпраўленні культуры выстройваецца своеасабліва чарга «за кадрамі», пачынаецца «выпрошванне», прыводзяцца довады, абгрунтаванні, што менавіта таму або іншаму раёну неадкладна патрэбны спецыялісты. Прыходзяць з такімі просьбамі і кіраўнікі прафсаюзных устаноў культуры, маўляў, дайце і нам, мы ў адной дзяржаве. Усе яны спадзяюцца, але часцей за ўсё ўхо-

дзяць мала задаволенымі.

Запрашэнне творчых работнікаў на п'ятаю работу з іншымі месцаў практычных вынікаў не далі. Многія навушчы культуры светучылішчаў і інстытутаў культуры пад рознымі прычынамі імкнуча застацца ў горадзе, зацікавацца на тых месцах, дзе праходзілі гучэбную практыку. Толькі ў 1975 годзе ў нашу вобласць не прыбыло да 50 спецыялістаў, з іх трое пасля заканчэння інстытутаў культуры. Адшукаць іх нам не ўдалося, ды яны, відаць, паспелі набыць такія даведкі, што вярнуць гэтых таварышаў па прызначэнню было б немагчыма.

У «Асноўных напрамках развіцця народнай гаспадаркі СССР на 1976—1980 гады» падкрэслена неабходнасць павысціць узровень работы культурна-асветных устаноў. Важным звяном і найбольш клопатным участкам застаецца самадзейная мастацкая творчасць. Патрабаванне павышэння эфектыўнасці і якасці работы мае непасрэдна адносіны і да работы ўстаноў культуры, і да самадзейнага мастацтва.

Вывад можа быць толькі адзін: пашырыць прыём здольнай моладзі ў навучальныя ўстановы культуры і мастацтва і такім шляхам забеспечыць

спецыялістамі ўстановы культуры горада і вёскі. Асабліва важна павольш рыхтаваць спецыялістаў праз інстытут культуры для раённага, гарадскога звяна і для абласных метадычных арганізацый. Вучыць студэнтаў не выкапаўчому майстэрству, а ўменню кіраваць калектывам. Трэба звярнуць увагу і на пытанні арганізацыі тэматычных комплексных вечараў, тэатралізаваных прадстаўленняў, бо ў цяперашніх умовах спецыялісты без належных ведаў рэжысуры не могуць выкарыстаць найбольш яркія і дзейсныя формы работы.

Для таго каб зацікавіць работніка клуба, у нашай вобласці асобныя гаспадаркі ўжо аплочваюць творчую працу культработнікаў за кошт культурна-асветнага фонду. Такую дападу атрымліваюць 43 чалавекі. Часам праўдзёнаў калгасаў ідуць на гэта неахвотна. Магчыма, Міністэрству сельскай гаспадаркі, рэспубліканскаму савету калгасаў не шкодзіла б выпрацаваць адпаведныя інструкцыі па гэтым пытанню для кіраўніцтва і даслаць іх у гаспадаркі.

На жаль, некаторыя калектывы-ветэраны, якія носіць званне народных, працяглы час стаяць на месцы і няма ў іх ніякіх пераваг перад тымі, каму нядаўна прысвоена такое ж

званне. На наш погляд, настаў час увесці некаторую градацыю народных калектываў. Няхай званне «народны» будзе першай ступенню і знакам творчай сталасці. Другая ступень нам уяўляецца, як «узорны народны» для калектываў, якія працуюць на працягу 15 гадоў. Такое заахвочванне стала б, безумоўна, пэўным стымулам у дзейнасці гэтых калектываў. Адпаведна ўстанавіць і заробковую плату іх мастацкім кіраўнікам.

Істотным дапаўненнем усіх выступленняў самадзейных калектываў з'яўляецца іх сцэнічная форма. Сталічныя мастакі і мадэляры могуць і надзейна працягнуць пошук арыгінальнага вырашэння сцэнічнага касцюма для самадзейных гурткоў з улікам каларыту абласцей і асобных раёнаў і стварыць новыя характэрныя народныя і сучасныя беларускія касцюмы. Але, на маю думку, час і ў абласных дамах народнай творчасці ўвесці пасадку метадыста-мадэляра па касцюмах.

У мастацкай самадзейнасці гарманічна суседнічаюць масавасць і творчасць, пошук новага і прымяненне ўжо створанага, асабістае задавальненне і абслугоўванне насельніцтва. Аналізуючы сёння ход Усеаюзнага фестывалю, дзейнасць народнага самадзейнага мастацтва, ор-

ганы культуры імкнуча замацаваць нікавыя формы, зрабіць разнастайнай усю творчую работу ўстаноў культуры.

Адным з нашых далейшых крокаў у пашырэнні пошуку лепшых калектываў будзе канферэнцыя і сход творчых работнікаў у гарадах і вёсках па выніках фестывалю. Завяршаючым звяном у абмеркаванні праблем народнай самадзейнай творчасці стане абласная навука-практычная канферэнцыя мастацкіх кіраўнікоў і метадыстаў вобласці. Гэтыя іштанны ўжо цяпер выносілі аддзеламі культуры на разгляд у бюро гаркомаў і райкомаў партыі, гарвыканкомаў і райвыканкомаў, практычныя меры па палепшэнню самадзейнай творчай ініцыятывы насельніцтва ў мастацкім плане абмяркоўваюцца ў сельскіх і пасялковых саветах.

Упраўленнем культуры аблвыканкома разглядаецца план практычнай дапамогі сельскім мастацкім калектывам з боку творчых работнікаў абласнога цэнтру, музычных і навучальных устаноў, мастакоў і работнікаў прафесіянальнага тэатра.

М. ШМАТКОУ,
намеснік начальніка
Упраўлення культуры
Віцебскага аблвыканкома.

Нататку «Чаму газеты бываюць нецікавымі?» у свой час У. М. Дубоўка прыслаў у рэдакцыю як тэзісы артыкула, які ён меўся падрыхтаваць для «ЛіМа». На жаль, задуму сваю Уладзіміру Мікалаевічу здзейсніць не ўдалося. Публікуем нататку з невялікімі купюрамі і з новай назвай.

ПРА ГАЗЕТЫ, КРЫТЫКУ І ІНШАЕ

Апошнім часам мне даводзілася чуць гутаркі пра цікавыя і нецікавыя газеты і часопісы. Пры гэтым заўсёды абвінавачваліся супрацоўнікі адпаведных выданняў, выстаўлялася нязват іхняе нібыта «нежаданне» палітыкаў змест і пашыраць разнастайнасць.

Не скажу, каб такія гутаркі мяне абуралі, яны мяне проста здзіўляюць, але здзіўляць не прыемна.

Сапраўды, адкуль да нас з'явіліся такія вяльможныя адносіны да справы? — Высокакаваліфікаваныя чытачы, пісьменнікі, мастакі, музыканты сядзяць, як у нейкім асаблівым рэстаране, і патрабуюць: «А падай мне цікавы і змястоўны матэрыял ды каб з разынкамі!»

Ці не трэба ў першую чаргу запытацца ў саміх сябе:

«Што мы самі зрабілі для паліпшэння газет?»

Я ўспамінаю дваццаць гады. — Янка Купала, Якуб Колас, Ц. Гарны, М. Чарот лічылі сваім абавязкам, сустраўшыся з рэдактарам тагачаснай газеты, запытацца: «Што вам трэба ў чарговы нумар?», «Ці не варта было б закрануць такую альбо вось такую тэму?» і г. д. і г. д. Есць у Мінску багата жывых людзей, якія могуць пацвердзіць сказанае мною.

І газеты былі цікавымі, змястоўнымі, разнастайнымі наводле свайго зместу, хоць дзеляў культуры можна было пералічыць, далікатна кажучы, на пальцах.

А што ж цяпер? — Адных пісьменнікаў батальёна. Усіх дзеляў мастацтва толькі ў Мінску — полк. А перыферыя? Калі кожны з іх даць раз у два-тры месяцы нататку, я не кажу артыкул, дык газета будзе зіхаць ад яскравых колераў, як сапраўдная веснавая вясёлка.

Хоць Лютар Бёрбанк, як той казаў, з другой оперы, але я ўважаю патрэбным у звязку з гэтым згадаць ягоня таякія словы: «Я ніколі не бачыў, каб чаго-небудзь дасягнуў той чалавек, які звык камфартабельна сядзець, адкінуўшыся назад у сваім крэсле з саснолага, арэхавага альбо чырвонага дрэва, і чакаць, што справа пойдзе сама сабою».



П. Панч і Ул. Дубоўка. Масква, 1967 г.

Фота І. ЯЦКАГА.

З ЛІТАРАТУРНАЙ СПАДЧЫНЫ

ПРАЕЗДАМ з Вены ў Берлін, маёр Сяргей Вішнякоў зрабіў прышынак у невялікім нямецкім горадзе. Рэчы ён пакінуў у камеры захоўвання ручнога багажу і без рэчаў накіраваўся ў горад, захапіўшы з рэчаў накіраваўся ў горад, захапіўшы з сабою толькі маленькі дарожны чамаданчык.

Быў перадсвятліны час. Горад снаў пагружаны ў шэры паўзмок ціхай лютаўскай раніцы. У пустым марозным паветры навольна кружыліся калматыя сніжынкі. З боку вакзала даюсіліся хрыпаватыя паравозныя гудкі. Нібыта пераклікаючыся паміж сабою, яны чамусьці прымусалі сэрца Вішнякова ўсхвалявана біцца. Ён прыгадаў якім быў гэты горад у канцы красавіка 1945 года, калі ён, Сяргей Вішнякоў, і яго таварышы па зброі дом за домам вызвалілі тут гарадскія кварталы ад нямецкіх фашыстаў. Прыгадаў і адрас, па якому павінны былі пражываць яго знаёмыя.

Вішнякоў то паскараў, то замаруджаваў крок, пільна ўглядаючыся ў контуры жылых дамоў, магазінаў і службовых будынкаў. Неўзабаве ён пераканаўся, што самому яму хутка не з'арыентавацца, таму што горад за пасляваенныя гады моцна перабудаваўся, змяніліся назвы вуліц, плошчаў і таму ён зайшоў на вясці даведкі ў дзяжурную аптэку, якая трапілася яму на дарозе.

— Даруйце, што без стуку, — пачыла сказаў Вішнякоў, убачыўшы проста перад сабой нажылога немца ў беласнежным халатце, з гладка прычасанай сівеючай галавой.

— Прашу, прашу, — амаль што на чыстай рускай мове загаварыў аптэкар. — Мы есць начыныя вяшчуні. Заўсёды гатовы выдаць наведвальніку патрэбнае лякарства... Што для вас, гер маёр?

— Мне не лякарства, а даведку атрымаць у вас трэба, — растлумачыў мэту свайго прыходу Вішнякоў. — Скажыце, калі ласка, у вашым горадзе пражывае сям'я скрыпача Карла Шлоса?

— Так, пражывае. — Адказаў аптэкар. — Вуліца Лібкнехта, дваццаць пяць.

— А не дваццаць васьмь?

— Не, я даў вам зусім дакладны адрас, — рашуча заявіў аптэкар і без гонару ладаў. — Скрыпачу, які вас цікавіць, сёлета далі новую кватэру.

Падзякаваўшы аптэкара за даведку, Вішнякоў накіраваўся да выхаду, але ля дзвярэй быў спынены.

— А вы момант, гер маёр, — па-сяброўску сказаў аптэкар. — Цяпер я пабуджваю сваю памочніцу, здам ёй дзяжурства і правяду вас. Гэта па дарозе. Я ж сусед Карла Шлоса.

Праз некалькі мінут яны ўжо былі на вуліцы. Аптэкар, як вопытны экскурсавод, расказаў Вішнякову пра выдатнасці свайго горада, пра вялікія перамены, якія адбыліся ў ім за пасляваенныя гады. Не забыўся аптэкар пахваліцца павейшымі лякарствамі, што цяпер у вялікай колькасці паступаюць ва ўсе аптэкі горада, а таксама добрымі матэрыяльнымі ўмовамі аптэчных работнікаў. Загаварыўшы рантам пра літаратуру, ма-

стацтва, музыку, аптэкар, нібы між іншым, спытаў:

— А вам менавіта Карл Шлос патрэбен?

— Мяне цікавіць ён і яго сям'я, — адказаў маёр.

Аптэкар зірнуў на маёрскія пагоны Вішнякова. Шматзначна заўважыў:

— У сям'і скрыпача часта ўспамінаюць рускага лейтэнанта. Добрым, сардэчным словам успамінаюць.

— Чым жа ён гэта заслужыў?

— О, гэта быў вялікай душы чалавек! Сам я яго, па жаль, не бачыў. Але тое, што мне вядома пра яго, варта пара вялікага мастака, — і з захапленнем расказаў такую гісторыю ваеннага часу.

...Глухая поўнач. Па горадзе, учора вызваленаму савецкімі войскамі, адкрыла

туль медыцынская сястра ў свежым бальнічным халатце, з тыпічна-рускім дабрадушным дзівочым тварам, якая даволі падрабінна размаўляла па-нямецку і разумела нямецкую мову. — Ваша прозвішча Шлос? — спыталася яна.

— Так, я скрыпач Карл Шлос, — абываковым тонам адказаў ён.

— Вось і цудоўна! — весела сказала сястра. — Вы нам вельмі патрэбны. Хадземце ўніз. Там чакае вас ваша дачка.

— Мая дачка? — амаль што крыкнуў скрыпач. — Яна жывая?

Сцяврдзальна кінуўшы галавой, сястра праводзіла скрыпача ў добра асветлены склеп, дзе размяшчаўся медсанбат адной з савецкіх часцей. Тут, у надзейным укрыцці, скрыпач знайшоў тое, што лічыў беззваротна згубленым. Яго два-

сустраўшы здавальняючы позірк сястры, замёр на месцы. Некалькі хвілін стаяў ён не зводзячы вачэй з забітаванай галавы, нібыта імкнучыся на ўсё жыццё запомніць кожную рысачку твару гэтага незнаёмага, але бязмерна дарагога яму рускага афіцэра. Потым ён навольна павярнуўся і на дыбачках выйшаў у калідор. Сястра пайшла за ім.

У калідоры яна сказала яму, што Эрпу ён можа забраць дамоў. Спалох у яе прайшоў, а траўмы і анёкі невялікія. Скрыпач горача падзякаваў сястру. Захутаў Эрпу сваім пашпатавым дэмісезонным паліто і на руках вынес яе са склепу. Ён пакідаў санбат з цвёрдым рашэннем заўтра ж наведзець лейтэнанта, як роднага сына, абняць яго.

Дома, расказаўшы жонцы, дзе ён знайшоў Эрпу і як яму пашчасціла ўласнымі вачыма ўбачыць яе выратавальніка — маладога савецкага афіцэра, Карл Шлос адчуваў сябе на сёмым небе.

...Адзінаццатай гадзіне раніцы скрыпач, яго жонка і дачка, па-святочнаму апрачаныя, накіраваліся ў санбат. Эрпі было даручана прыпаднесці лейтэнанту унікальны сувенір — скрыпку, якую калісьці падарыў Карлу Шлосу адзін славуны велькі скрыпач. Скрыпка была ў старэнькім, на выгляд неспрыгожым футляры, але Эрпа несла яе з падкрэсленай урачыстасцю. Ёй і ў галаву не магло прыйсці, што ў санбате іх чакае вялікае расчараванне.

Але здарылася менавіта так.

— Вельмі шкада, але вы спазніліся, — спачувальна сказала ўжо знаёмай скрыпачу і яго дачцы сястра. — Лейтэнант толькі што эвакуіраваны ў шпіталь.

— Як жа так? — з жалем апусціў рукі скрыпач.

— Як жа так? — у адзін голас паўтарылі маці і дачка, гледзячы адзін на аднаго патускнелымі, поўнымі жалю вачыма. Асабліва рэзкім болям адгукнулася слова «спазніліся» ў дзіцячым сэрцы Эрпы. Яна нежк адразу скурчылася, нібы зняпаку яе абдало пранізлівым ветрам і ледзь не выпусціла з рук скрыпку, якая цяпер здавалася ёй вельмі цяжкай і нейкай непатрэбнай.

— Ды вы не засмучайцеся, — душэўна супакойвала сястра. — Ён неўзабаве напавіцца і абавязкова заедзе да вас. Даіце толькі ваші ламашні адрас. Нумар дома, кватэры. Я перашлю лейтэнанту.

— Дык, можа быць, вы і гэта можаце яму пераслаць? — скрыпач узяў у дачкі скрыпку і ўзняў яе на выцягнутых наперад, злёгка дрыжачых руках. Хацелі самі ўвучыць... ды васьмь... спазніліся.

— Перашльце, — сказала сястра, прыняўшы скрыпку, — з першай жа спадарожнай машынай перашлём.

Карл Шлос прыбадзёрыўся, павесялеў. Ён дастаў з кішэні паліто блакнот, аловак. Напісаў буйнымі лацінскімі літарамі: «Мы захоплены нашым мужным высякародным, геройскім учынкам. Прыміце гэты сімвал падарунка ў знак нашай бязмежнай удзячнасці Вам. Хутчэй папраўляйцеся і прыязджайце да нас. Чакаем вас, як самага дарагога гасця. Прагнем ведаць, што прымусіла Вас рызыкаваць жыццём, выратаваўшы нашу дачку.

— Ён? — шэптам спытаў скрыпач, і

— Канстанцін ЦІТОЎ

Сусветная АДБУДВЕЦЦА

АПАВЯДАННЕ

агонь цяжкая фашысцкая артылерыя. Хвілін сорак горад уздрыгваў ад аглушальных разрываў снарадаў. Многія дамы былі разбураны і падпалены. Пад развалінамі загінулі сотні мірных жыхароў — старых, жанчын, дзяцей.

Калі абстрэл спыніўся, на цэнтральнай плошчы, каля паўразбуранай кірхі, нібы з-пад зямлі, вырасла адзінокая чалавечая фігура. Гэта быў бедны скрыпач Карл Шлос, зладзек падобны на здань. Адзенне на ім было ўсё напукмата. Ускудлачаныя доўгія валасы, перакрыўлены адчаем твар яго, адлюстравалі зарава пажару, здаваліся барвовымі, наалаочымі. Зрашчвала, перухомымі вачыма глядзеў ён на палаючыя дым і рыдаючы голасам гаварыў: — Катэ! Што яны зрабілі...

Да скрыпача падышлі савецкія салдаты. Яны пачалі пешта тлумачыць яму. Скрыпач, неразумеючы, закруціў галавой і раптам упаў на калені. Два салдаты асяярожна ўзнялі яго і кудысьці павялі.

Ён ішоў ледзь перастаўляючы ногі. Ішоў, як яму здавалася, вельмі доўга. Нарэшце спыніўся ля ўваходу ў склеп вялікага каменнага дома з гатычнымі шпілямі. Спытаў дзе ён знаходзіцца?

— Вы ў медсанбате, — адказала ад-

Толькі падумаць: дзесячы мастацтваў у працы, бываюць у суседзяў, ствараюць, адкрываюць альбо знаходзяць каштоўныя да таго часу невядомыя рэчы. І няўжо нельга напісаць пра такія творы альбо знаходкі дзесяці-дваццаці рэдкаў у сваю газету?

Няўжо трэба чакань урачыстага, з медзянымі трубама і барабанным боем абвяшчэння якой дыскусіі - абмеркавання жывых, актуальных пытанняў? Няўжо нельга напісаць пра такое пытанне адразу, калі яно паўстала? Не будзе яно сапраўды мець шырокага значэння — застанецца без падтрымкі, але самым фактам свайго з'яўлення на свет даць добры вынік. Так было заўсёды, так павінна быць і цяпер.

Вось да прыкладу, цяпер паўстала адно пытанне, якое абмяркоўваецца «ў кулуарах», у зацікавах: ці можна крытыкаваць таго ці іншага

дзесяча мастацтва ў газеце, ці не пашкоджаць крытычная заўвага ў ягонай працы?

Дарагія таварышы! Маю права і поўным голасам заявіць, што такія размовы — абсалютная бяссэнсца...

Крытыка існавала і будзе існаваць вечна. Калі яна спыніцца, катастрафічна знізіцца якасць мастацкай працы, наша культура прыйдзе да поўнага запядаду. А гэтага дапусціць нельга. Нам не даюць гэтага ні нашы нашчадкі, ні сама гісторыя.

Леў Талстой сказаў аднойчы: «Будучыні няма. Мы яе робім самі».

Дык будзем жа рабіць яе поўнай сілай, ва ўсіх галінах нашага жыцця.

Усе магчымыя для гэтага ў нас ёсць, яны забяспечаны нам велічыннай праграмай пабудовы камунізму.

4.12.1973 г.

3 розных шырот

3 РАНКУ 17 чэрвеня 1922 года перад сафійскім кінатэатрам «Мадэрэн тэатр» тоўпяцца ўсхваляваныя людзі. Іх увагу прыцягнула адна наспех напісаная афіша: «У карысць галадаючых у Расіі сёння будзе дэманстравацца кінематаграфічны фільм з Савецкай Расіі...».

У 10 гадзін ужо зала перапоўненая. Рабочыя, студэнты і вучні з затоеным дыханнем чакаюць пачатку. На экране з'яўляюцца людзі з далёкай і незнаёмай краіны, але блізка балгарскаму народу па крыві і сардэчнасці, імкненнях і марах.

У чэрвені наступнага года ў Сафіі дэманстраваўся і першы савецкі мастацкі фільм «Палікушка» рэжысёра А. Сарвіна, заняты па аднайменнай аповесці Л. Талстога. Пазней, у 30-я га-

ды, з'яўляюцца «Пецюка ў жыццё», «Чапаеў», «Юнацтва Максіма»...

Пачатак пакладзе ўжо Савецкае мастацтва загарыла з экрана, каб завалолаць сэрцамі тысяч балгар, заваяваць шмат новых сяброў «Чырвонай Расіі»... У сафійскім кінатэатры «Мадэрэн тэатр» — спецыялі-

вайны, калі савецкія фільмы былі строга забаронены, дзесяткі партызан прымаюць у атрыдах як свае неафіцыйныя псеўданімы імёны Чапаева, Кліма, Анкі.

«Савецкае кіно — наш брат, настаўнік і таварыш, — пісаў нядаўна генеральны дырэктар Дзяржаўнага аб'яднання «Балгарская кінематаграфія» Павел Пешараў. — Гаворка ідзе перш за ўсё аб велізарным ідэйна-эстэтычным уплыве савецкага кіно на наш па-

гарскім кіно. Кожны год у Балгарыі распаўсюджваецца каля 50 новых савецкіх мастацкіх фільмаў і некалькі соцень кароткаметражных. Кожны трэці-чацвёрты фільм на балгарскіх экранах — савецкі, кожны трэці-чацвёрты глядач у краіне глядзіць савецкі фільм. За апошнія два гады колькасць глядачоў савецкіх фільмаў у Балгарыі павялічылася прыкладна на 5 мільёнаў і дасягнула 30 мільёнаў чалавек. Лепшыя фільмы пера-

«ГЛЕДАЧОЎ ПРОСЯЦЬ НЕ АПЛАДЗІРАВАЦЬ...»

заванага кінатэатра для паказу савецкіх фільмаў у Сафіі — з'яўляецца самай дзіўнай і, магчыма, самай бездапаможнай забарона ў гісторыі культуры наогул: «Папоў гледачоў просяць не апладзіраваць», — заяўляла балгарская паліцыя, напалоханая радаснымі аваяцямі сяброў савецкага народа. Аднак паліцэйскія перапаражэнні бяссільныя перад магічнай сілай савецкага мастацтва. Усхваляваная публіка кожны дзень тоўпяцца перад кіно, нястрымна апладзіруе героям рэвалюцыі. Пазней, у гады

род і, асабліва, на моладзь, на балгарскую інтэлігенцыю і спецыяльна на дзеячаў кінамастацтва...».

Самыя лістычнае кіно ў Балгарыі ўзнікла на аснове двух фактаў — балгарскай нацыянальнай культуры і савецкай кінашколы. Кінацэнтр у Сафіі створаны з савецкай тэхнічнай дапамогай. Асноўная група балгарскіх дзеячаў кінамастацтва — выхаванцы ВГІКа, а Сяргей Васільеў — рэжысёр і настаноўчык сумеснага фільма «Герой Шынкі», і фактычна першы мастацкі кіраўнік у бал-

твараюцца ў сапраўдную падзею ў культурным жыцці краіны. «Яны змагаліся за Радзіму» М. Шолахава і Сяргея Бандарчука, — фільм, які дзевяць тыдняў не сыходзіў з экрану ў Сафіі, «Раманс аб закаханых» А. Канчалюскага, «Каліна чырвоная» В. Шукшына, «Дочкі-маці» С. Герасімава мелі зайздросны экранны лёс у Балгарыі.

Ужо 54 гады балгарскія глядачы апладзіруюць вялікаму савецкаму кінамастацтву.

Лілія СЕРАФІМАВА.

Моцна ціснем Вашу мужнюю руку. Сям'я Карла Шлоса.

Перачытаўшы напісанае, скрыпач вырваў з бланкета лісток, згарнуў яго ў чатыры разы. І ўручыўшы сястры, жэстам рукі паказаў, што яго трэба ўкласці ў футляр скрыпкі.

...Скрыпка з пісьмом трапіла па адрасу. Вельмі хутка Карл Шлос атрымаў са шпітэля пісьмо ў адказ. З гэтага пісьма ён даведаўся пра многія невядомыя яму падрабязнасці выратавання Эрны дваццацігадовым савецкім афіцэрам.

У час артылерыйскага абстрэлу жылых кварталаў горада, яна пудам апынулася на другім паверсе суседняга дома. Разрывамі снарадаў дом быў расколаты на дзве часткі і падпалены. Лейтэнант бачыў гэта з процілеглага боку вуліцы, дзе ён дапамагаў салдатам-связістам адшукваць канцы перабітых тэлефонных правадоў і зрошчыць іх. Гарашчы дом хутка апусцеў. Жыхары яго, якія засталіся ў жывых, разбегліся хто-куды. Праклёны, стогны, крыкі сталі заціхаць. Але раптам скрозь трукат разрываў лейтэнант пачуў адчайны дзіцячы крык «Дзяўчынку забылі!» — мільганула ў яго свядомасці трывожная думка. Сэрца сіснула.

Ён імкліва перабег вуліцу, узабраўся на крутой лесвіцы на другі паверх палаючага дома. Праз вялікі правал у сцяне, праз язькі полымя прабраўся ў пакой, з якога дапоўся дзіцячы крык. Сцены, падлога і столь тут былі ахоплены агнём. Эрна клікала на дапамогу, у жаху прыскіпаючы спіной да кафельнай печы. Убачыўшы лейтэнанта яна адштурхнула рукамі і з жвавацю дзікай кошко павісла ў яго на шыі.

Лейтэнант збіў з рукава шынялю полымя і, моцна прыціснуўшы да грудзей дзяўчынку, імгненна вырваўся з ёю з агню на лесвіцы. Тут ён крэху аддыхаўся, скінуў з сябе палаючую шапку-бушанку і стаў асяржэжна спускацца ўніз. Ледзь ён дакрануўся нагамі зямлі, нешта цяжкае абрушылася на яго. Ён упаў і страціў прытомнасць. Ачнуўся лейтэнант толькі ў сандаце, на насялках, калі яму, атрымаўшы на цяжкую траўму, перавязвалі галаву.

У заключэнне пісьма ў адказ гаварылася: «Не рабіце з мяне героя. Я — самы звычайны савецкі чалавек. За падарунак дзякуй. Жадаю вашай дачы сто гадоў шчаслівага жыцця. Калі здарыцца быць у вашым горадзе — абавязкова зазірну да вас».

Расказаўшы гэтую гісторыю, аптэкар памаўчаў з хвіліну, затым, нібы падводзячы вынік усяму, ім сказаў, заўважыў:

— Абцягаў, але так і не заехаў. Дзе ён цяпер, што з ім — невядома. Карл Шлос абавязкова раскажа вам пра гэтага лейтэнанта. Дарэчы, мы з вамі прышлі ўжо.

Аптэкар узяўся за парадны ганак двухпаварковага цаглянага катэджа, паціснуў кнопку электрычнага звонка. Над дзвярцамі ўспыхнула блакітная лямпачка. Адрозна ж запылілася святло ў адным з пакояў ніжняга паверха. А праз хвіліну на ганку з'явіўся Карл Шлос.

— Ах, гэта вы, дарагі доктар! Што здарылася? — з жартам спытаўся ён.

— Надзвычайнае здарэнне! — таксама жартам адказаў аптэкар. — Госця да вас прывёў!

— Даруйце, хто вы будзеце грамадзянін ваенны? — скрыпач глянуў у вочы маёра, які стаў побач з аптэкарам.

Маёр, старанна падабраўшы патрэбныя нямецкія словы, сказаў, што яму вельмі хацелася б пабачыцца з сям'ёй скрыпача Карла Шлоса і назваў сябе.

— Вы... вы... — раптам зашптаў скрыпач. — Вы... ёсць той лейтэнант? Юнак лейтэнант?!.. Мая дачка?!.. Скрыпка?!..

— Так, — сарамліва адказаў маёр. — Я калісьці абцягаў наведзець вас. І вось заехаў.

— Майн гот? Майн! — разгублена схпіўся за галаву скрыпач. — Ці не сон гэта?

Зразумеўшы ў чым справа, аптэкар шырока развёў рукамі:

— Вось гэта сюрпрыз! Вось гэта адкрыццё!..

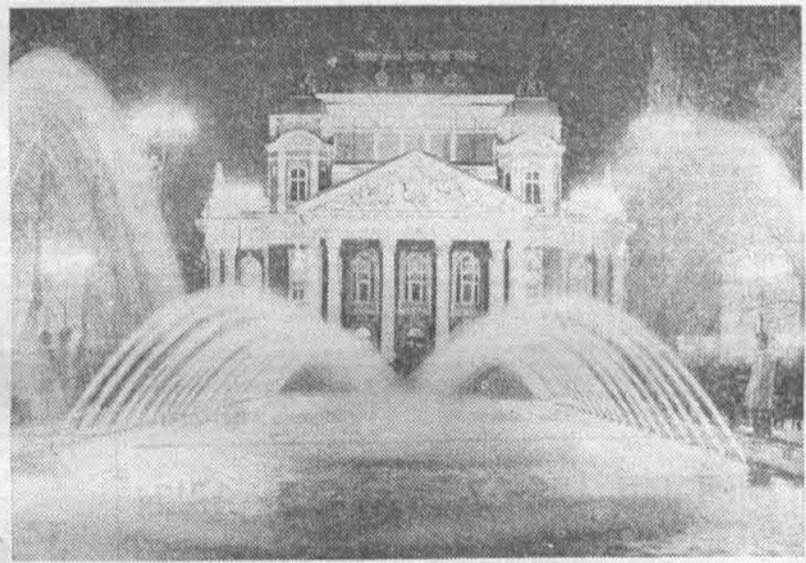
Пазней, седзячы ў вагоне пасажырскага поезда і аднаўляючы ў памяці падрабязнасці гэтай сустрэчы, Сяргей Вішнякоў чамусьці адчуваў незадаволенасць. Вядома, у думках разважаў ён, Карл Шлос і яго жонка вельмі мілыя старыя. Нічога благага пра іх сказаць нельга. Прынялі яго як роднага сына, частавалі ад усяго сэрца, і на вакзал адвезлі на мезездэсе, які быў раздабыты недзе спецыяльна для Сяргея Вішнякова. Але ўсё гэта было не тое. Галоўная мэта заставалася не дасягнутай.

У чым жа яна заключалася? У тым, каб павідацца з ёю, з той немкай, дзеля выратавання якой ён дзесяць гадоў пазад кінуўся ў палаючы дом.

Праўда, Сяргей бачыў яе партрэт, выкапаны нейкай маскоўскай фатаграфіяй. З партрэта на яго глядзела шэрымі выразнымі вачыма дарослая прыгожая бялявая дзяўчына, з прычоскай, якія носяць масквічкі. Чым больш углядаўся ён у знаёмыя і незнаёмыя рысы яе твару, тым больш яна спадабалася яму. А ў гэты час скрыпач са слязамі радасці на вачках раскаваў, што Эрна пяты год ужо вучыцца на медыцынскім факультэце Маскоўскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя М. В. Ламаносава і што неўзабаве яна прыдзе дамоў і будзе працаваць хірургам у адной з клінік Берліна.

Сяргей уважліва слухаў скрыпача, і яму было радасна і сумна. Радасна ад свядомасці таго, што ён нарэшце выкапаў сваё даўняе абяцанне — наведзець сям'ю Карла Шлоса. Сумна таму, што Эрны не было дома.

За акном вагона мільгалі пералескі, далёка-далёка распасіраліся заснежаныя палі Усходняй Германіі. Іх асяляльная блізіна нібы злівалася ля гарызонта з чыстай, злёжку пазалочанай наўднёвым сонцам сінявой высокага безмясечнага неба. Вішнякоў ўспоміўся цяжкім дарогі вайны... Красавічка пач 1945 г. Палаючы дом... Перакручаны жахам тварык нямецкай дзяўчыны... І ён міжволі падумаў: «Як добра, што ўсё гэта — у далёкім мінулым і што цяпер гэтая дзяўчынка — студэнтка лепшага ў свеце ўніверсітэта, і глядзіць на жыццё з вышніх Ленінскіх гор».



Капітальна абноўлены будынак Народнага тэатра імя Івана Вазова гасцінна адкрыў свае дзверы для аматараў сцэнічнага мастацтва. Рэстаўратары захавалі ў першапачатковым выглядзе фасад, якому ў 1906 годзе быў нададзены стыль неабарона. Фрэскі, скульптурныя кампазіцыі, мармуровыя лесвіцы, шаўковыя шпалеры — усё гэта робіць інтэр'ер будынка прыгожым і гасцінным. Фота Л. МІХАЙЛАВА. (Сафія-прэс).

ФЕСТИВАЛЬ МАНГОЛЬСКИХ ФИЛЬМОВ

У сувязі з 55-годдзем з дня перамогі народнай рэвалюцыі ў Манголіі ў краінах сацыялізму абвешчаны шырокі паказ кінафільмаў брацкай краіны. У праграме — шырокаазіранная мастацкая кінааповесць «Свайтанне над Тамирам», прысвечаная гераічнай барацьбе мангольскага народа супраць ішаземных захопнікаў і мясцовых эн-

плуатараў, за свабоду, за права будаваць новае, справядлівае жыццё. У кінатэатрах і клубах дэманструюцца кінафільмы «Гук матара», «Ураган у стэпе», «Барацьба», «Па зніжкі сэрца», «Паводна», «Суровая раница» і іншыя.

Зноў выпушчана каларная мастацкая кінааповесць «Слухайце, на тым бану», створаная су-

месна кінематаграфістамі Савецкага Саюза і Мангольскай Народнай Рэспублікі. У фільме адлюстравана адна з яркіх старонак гісторыі дружбы савецкага і мангольскага народаў — іх сумесная барацьба супраць японскіх захопнікаў у 1939 годзе ў раёне ракі Халхін-гол.

НАДРУКАВАНА ў «НАСТАЎНИЦКАЙ ГАЗЕЦЕ»

У нумары за 10 ліпеня на першай старонцы змяшчаны пісьмо Генеральнага сакратара Цэнтральнага Камітэта Камуністычнай партыі Савецкага Саюза Л. І. Брежнева «Удаельнікам злёту выпускнікоў сярэдніх школ Кастрамскай вобласці, якія выкасталі жаданне працаваць у сельскагаспадарчай вытворчасці», перадачы артыкул «Школьнік бібліятэкар», падборка «Весті з Маргібэшчыны».

Газета публікуе чарговую старонку «Нашы бацькоўскія чытанні», падрыхтаваную кафедрай марксісцка-ленінскай эстэтыкі, этнікі і навуковага атэізму Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта імя У. І. Леніна.

Трэці паказ таксама тэматычнай — «Пятніца прафарынтацыі».

Рэцэнзуюцца мастацка-дакументальны фільм «Забароненая зона», кіна Г. Роганай «Методына вывучэння англійскай мовы».

Разнастайныя матэрыялы і ў газеце за 14 ліпеня. Змяшчаны перадачы артыкул «Дастойнае павучэнне», выступленне загадчыка аддзела народнай асветы Маргібэшскага аблвыканкома А. Асмазюскага «Лета школьнікаў», чарговы матэрыял, дасланы на конкурс «Наш лідж жыццё» — В. Ватурын, «Шукае іх слава».

Пад рубрыкай «Рашэнні XXV з'езда КПСС — у жыццё» надрукаваны артыкул стварыўша рэфармента аддзела па рабоце Саветаў Прадзіума Вярхоўнага Савета БССР П. Васючэні «Светлы і выхаваны маладз».

Спецыяльны карэспандэнт газеты Л. Івановіч раскавае пра работу валантэраў Ваўкавыскай дзіцячай партыўнай школы — «Што можа ініцыятыва».

Да 100-годдзя з дня нараджэння вядомай беларускай паэтэсы Цёткі праданаваны артыкул А. Амельчыка «Пясяня рэвалюцыі» і справаздача з рэспубліканскага свята пэзіі, якое адбылося ў вёсцы Ствы Дворна Шчучыншчыне.

СУСТРЭЧЫ, ПОШУКІ, АДКРЫЦЦІ.

НА РАДЗІМЕ АЎТАРА
«ПІНСКАЙ ШЛЯХТЫ»

ПАЗНАЧАНА У ЛЕТАПІСУ
НАСТАЎНІЦТВА

СЦЕЖКАМІ ПАМЯЦІ

«СПРОБА ПАЛАЖЫЦЬ ПЕРШЫ КАМЕНЬ...»

Да 70-годдзя нелегальнага настаўніцкага з'езда
у Мікалаеўшчыне

З Цэнтральнага дзяржаўнага архіва БССР у літаратурны музей Януба Коласа ў свой час паступіла фотакопія артыкула народнага песняра «Васемнаццаць гадавіна». Я. Колас напісаў яго з нагоды юбілею «першага рэвалюцыйнага выступлення сялянскага настаўніцтва на Беларусі». З'езд гэты адбыўся ў Мікалаеўшчыне. З таго часу мінула 70 гадоў, але падзея не страціла сваёй важнасці. Выступленне настаўнікаў, гаворачы словамі песняра «...у поўнай меры заслугоўвае таго, каб было адмечаным у гісторыі рэвалюцыйнага руху на Беларусі».

З'езд быў назначаны на 9 ліпеня 1906 года (па новаму стылю на 22). У Мікалаеўшчынскае народнае вучылішча, якое было абрана месцам збору, з'явіліся настаўнікі. Іх сустракаў Аляксандр Сянкевіч, адзін з арганізатараў з'езда. Сабралася звыш 20 чалавек. Са Стоўбцаў прыехалі Сямён Самахвал і Аляксандр Райскі, са Сверхня — Міхаіл Пальчэўскі, са Снова — Іосіф Вайцяхоўскі.

У мэтах канспірацыі сходку было вырашана правесці на берэзе Нёмана. У гэты час на веласіпедзе прыехаў Іван Федараў (Янка Маўр).

А. Сянкевіч, які быў абраны старшынём, зрабіў даклад аб палітычным становішчы ў Расіі, аб палажэнні настаўніцтва, «...аб той рэвалюцыйнай ролі

яго, якую яно павінна выконваць. А вывадам з даклада была прыблізна такая думка: каб настаўніцтва з найбольшым поспехам выконвала сваю ролю ў якасці рэвалюцыйнага, яно павінна з'яднацца ў цесны саюз настаўнікаў на Беларусі, далучыцца да Усерасійскага саюза настаўнікаў. Сярод удзельнікаў з'езда не было ніводнага голаша проці такой арганізацыі».

Ноччу, калі ў памяшканні школы Я. Колас і яшчэ некалькі чалавек рэдагавалі працяжок, наляцела паліцыя. Як успамінаў адзін з удзельнікаў з'езда Хведар Калечыц, «жыхары Мікалаеўшчыны праведзілі пра прыезд паліцыі і пачалі званіць у царкоўны зван... у момант акружылі школу, у тым ліку і паліцыю. Мікалаеўцы рыхтаваліся ўступіць у бойку з паліцыяй, аднак настаўнікі папрасілі жыхароў сяла ўстрымацца».

Следства закончылася толькі вясною 1908 года. Разам з іншымі на лаву падсудных папаў і Канстанцін Мішкевіч.

Тры гады зняволення, якія ён атрымаў, не зламалі духу пазта. Ён рыхтаваўся да новых бітваў за заўтрашні дзень свайго народа.

А падрабязней пра тое, як адбылася «спроба палажыць першы камень для арганізацыі маладога актывнага настаўніцтва на Беларусі», можна даведацца і з трылогіі «На ростанях», Мікола ЖЫГОЦКІ.

АГУЛЬНАСЦЬ ІМКНЕННЯЎ, ГЕРОІ—АДНЫ

На стэжку трох братніх рэспублік, дзе стаіць абеліск на ім'я напісана «РСФСР—УССР—БССР», сустраціліся ільдаўна камсамольца-маладзёжныя дэлегацыі Расійскай Федэрацыі, Украіны і Беларусі. У клубе вёскі Сенькаўка, што ўваходзіць у склад «Дружба» Гарадзянскага раёна братняй Украіны, адбылася чытацкая канферэнцыя «Дружба літаратур — дружба народаў-братоў». Арганізатары гэтага мерапрыемства рэдакцыя газет «Вярніскі комсомолец», «Мо-

лодь Украіны», «Чырвоная змена». На канферэнцыі маладыя сельскія працаўнікі абмяркоўвалі раманы бранскага пісьменніка А. Савіна «Чарадзей», зборнікі вершаў украінскіх паэтаў Л. Гарлача і С. Рагіжа, п'есы В. Мысліўца «Рабочыя людзі» і дакументальную аповесць М. Панасюка «Арыенцір — сузор'е Арыен».

Ад імя гасцей з Беларусі выступілі Валянцін Мыслівец і Мікола Панасюк.

МІР—ПЛАНЕЦЕ

Аб'яднанне «Летапіс» кінастудыі «Беларусьфільм» выпусціла на экраны новую дакументальную стужку «Прапа на мір». Яна расказвае аб правядзенні ў 1975 годзе ў Мінску міжнароднай сустрэчы прыхільнікаў міру, прысвечанай 30-годдзю перамогі над фашызмам у другой сусветнай вайне. У фільме ў яркай публіцыстычнай форме

паказана барацьба за мір людзей нашай планеты. Гледзячы «пабываюць» ў В'етнаме, Кітаі, Кіонга, Чылі і на Блізкім Усходзе. Яны ўбачаць сакрэтныя лабараторыі, дзе ствараюцца найвышэйшыя віды зброі масавага знішчэння, даведаюцца, як змагаецца супраць гэтага зла прагрэсіўнае чалавецтва. БЕЛТА.

...Люцынка... Вылая сядзіба В. Дуіна-Марцінкевіча...

Амаль пятнаццаць гадоў з 1861 па 1876 год прапашу тут пісьменнік пад нідэрландскім імем паліцыі. З 1875 года яму забаранялася хоць куды адлучацца за межы свайго фальварка. Але былі і лепшыя часы. Калісь тут ставіліся спектаклі на беларускай мове. Быў свой хор, працавала школа. У Люцынцы В. Дуіна-Марцінкевіч напісаў пераважнаю большасць сваіх твораў. Сярод іх — «Пінская шляхта», «Залёты», вершаванае апавяданне «Люцынка, альбо шведы на Літве», у аснову якога легла народная легенда, пачутая пісьменнікам у наваколлі Люцынкі.

Сёння на Марцінкевічавай сядзібе жывуць новыя людзі. Але памяць пра былога гаспадара перадаецца з пакалення ў пакаленне. Самай старэйшай ныхарцы Люцынкі, дэццы Зосі, семдзесят гадоў. Дарэчы, хата яе стаіць побач з руінамі Марцінкевічавай. Прозвішча жанчыны таксама Марцінкевіч. «Ці не далёкая якая сваячка пісьменніку?» — пытаюся. «Не, — смяецца яна. — Марцінкевічам быў мой дзед — дзедам цётка называе свайго мужа. Але яго ўжо няма... Памёр гады два як. А ён мог вам тое-сёе расказаць... Ён і нарадзіўся за мяне на дванаццаць гадоў раней і быў у Марцінкевічавых унучак за аканома».

Працягваем аглядаць падворак сядзібы. Межы яе акрэсленыя выразна. Яна мела выхад у тры напрамкі: з поўначы — на Ляснік і Мяшаны, з паўднёвага ўсходу — Гуды і Падневічы і далей на Мінск. Захаваўся свірны, аборы, гумны, скляпы, нават студня, пра якую цётка Зося гаворыць, што яна, хоць і ў бетонных кольцах, але вельмі старога, даўно выкапаная ці не з Марцінкевічавых часоў.

«Тут жыла ў нас адна сям'я якая кудысьці з'ехала... Дык у іхняй хаце шмат чаго было з Марцінкевічавых дама. Нічога з гэтага яны з сабой не бралі. Там цяпер Радына жыла. Можа б, вы паглядзелі?» — сказала жанчына — звякла, спакойна. Нас жа нібы токам абдало: няўжо апалелі рэчы з Марцінкевічавай хаты?

Радынава сядзіба побач, праз адзін двор. Яе гаспадар даўно новую калію пад сена. Хата яго старэйшая, гадоў ёй пад сто ці болей. Хоць яна падпраўлена, абшалавана і нават пафарбавана, але ўзрост будыніны выдае страх, старая, абамшэлая. Дзверы ў сенцы і хату ніякія. Тамал ж ніякай столі... Квадратныя бэлькі на выступ... Але ўсё гэта разглядалася пасля. А напачатку нінула ў вочы маёлі.

Так, хоць яна была і не вельмі экзатычная, не залоча-

ДАРАГОЕ, ЗАПАВЕТНАЕ

Люцынка

ная, на французская ці якая завожная галандская, усё ж адчувалася, што яна з іншага, больш замойнага жылля... Фарбаваная, з рэзэфным уаорам на спіны канапа... Масуны, грувасты, з тоўстымі точанымі на тазарным станку ножкамі чорны стол, прызначаны для прасторнага інтэр'еру. Такого ж стылю драўляны лоджак.

— Але, гэта праца рук тэўшых майстроў, народных умельцаў, — зазначае Я. Сахута, супрацоўнік Інстытута мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору АН БССР, з ім мы выправіліся ў вандрожку па марцінкевічавых мясцінах.

Усхваляваныя, выносім мэблю на вуліцу, фатаграфуем, а пасля зноў блукаем па руінах Марцінкевічавай сядзібы, стараемся ўявіць тое жыццё, якое калісь вірвала тут. Аднак гэта не проста.

Па абрысах падмурка відаць, што гэта была звычайная хата, праўда, большая за сярэднюю — шаснаццаць крокаў уздоўж і дзесяць ушыркі. Пасярэдзіне грукот зямлі з рэшткамі бітай цэглы — следы ад печы. Ганак, цэментаваная падлога прыдворных сенечкаў, яны мы цяпер тамбурам называем, захаваліся амаль цалкам. Ступаем па прыступках —

побы ўваходзім у хату... Крок, дзвун! — і вось ужо цётка Зося вядзе свой рай. Яна неаднойчы была ў хаце Марцінкевічаў:

— Вось тут быў калідор. Прама з калідора можна было трапіць у сталовую, направа вялі дзверы ў салон, злева мясціліся спальні...

Пры маёй памяці ў гэтай хаце жылі ўнучкі Марцінкевіча: Маня, Галя, Валерка. Былі ў Марцінкевіча і ўнукі. Усім было песня, дык яны зрабілі прыбудову, — паказала яна на старую пахітую хаціну, пацярпелую ад часу.

— Дык і гэтая старая хаціна таксама належала Марцінкевічам? — дзівімся мы.

— Так, жылі тут Міраслаў і Казімір, а пасля дзвунчаты... Гэтая хаціна мела ход у асноўную, старую. Іны сыходзіліся на вутлах. Некалі мой стары вельмі хацеў, каб у Марцінкевічавай хаце была школа. Але нешта не выйшла. Памятаю, адзін год у ёй галасавалі...

Хутка — 170-я гадавіна з дня нараджэння Марцінкевіча. Грамадскае рэспублікі адзначаць яе. І Малая Люцынка прыцягне гасцей — прыхільнікаў творчасці пісьменніка.

Уладзімір СОДАЛЬ.



Такой уявіў сабе хату мастацтвазнаўца Я. Сахута паводле расказаў цёткі Зосі.

КНИГИ 1977-го

У выдавецтве ДТСААФ

«Расказ пра брата» — так называюцца успаміны сястры Героя Савецкага Саюза капітана Мікалая Гастэлы — Ніны Францаўны Гастэлы. Яна расказвае аб жыццёвым шляху легендарнага савецкага лётчыка.

Чытач даведаецца аб дзяцінстве героя, станаўленні яго характару. Шмат гаворыцца аб пачобе М. Гастэлы ў аэраклубе, службе ў Ваенна-Паветраных Сілах СССР. Найбольш яркі старонкі кнігі прысвечаны яго ўдзелу ў баях.

Слаўны шлях прайшоў 326 ордэна Леніна і Чырвонага

Сцяга Віцебскі авіяцыйны штурманскі полк. Аб баявых справах лётчыкаў В. Гуляеў напісаў кнігу «На палых аэрадромах».

Адной з лепшых у нашай рэспубліцы прызнана пярвічная арганізацыя ДТСААФ калгаса «Камінтэрн», што на Магілёўшчыне. С. Аслёзаў у нарысе «Сельская ява» разглядае яе вопыт ваенна-патрыятычнай і спартыўнай прапаганды, расказвае аб тым, як актывісты таварыства знаходзяць арыгінальныя і яркія формы работы з моладдзю.

Алена і «Малгоўска»

Нядаўна ў польскім горадзе Зялёна Гура праходзіў XII фестываль савецкай песні. У нацыянальна-дружбы гэтага традыцыйнага свята ўдзельнічала

студэнтка Віцебскага дзяржаўнага педагагічнага інстытута імя С. М. Кірава, салістка вальна-інструментальнага ансамбля «Спадчына» гарадскога Дома культуры Алена Бабарына. Яна выконвала польскую песню «Малгоўска».

ЛІТАРАТУРНЫЯ КЛУБЫ У ШКОЛАХ

У сярэдняй школе вёскі Пінска Любавіцкага раёна Вальскай вобласці пачаў працаваць літаратурны клуб імя Яні Купалы. На яго адкрыццё школьнікі запрасілі сваіх спароў — вучняў Тамашоўскай сярэдняй школы Брэсцкага раёна. У планах работы клубу — вывучэнне і прапаганда твораў беларускіх пісьменнікаў.

У мінулым годзе ўкраінскія школьнікі былі гасцямі беларускіх дзяцей. Пры іх удзеле і дапамозе ў Тамашоўскай школе быў тады створаны літаратурны клуб імя ўкраінскага паэта-рэвалюцыйнага Аляксандра Гаўрылюка.

БЕЛТА.

«Літаратура і искусство» — орган Министерства культуры и правления Союза писателей БССР, Минск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах на шаснаццаці старонках.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня
выдавецтва ЦК КП Беларусі

Індэкс 63856

АТ 01295

Адрес редакцыі: 220600, ГСП, Мінск, вул. Захарава, 19.

Тэлефоны: прыёмнай редакцыі — 33-24-61, на месніна галоўнага рэдактара — 33-25-25, адзнака сакратара — 33-44-04, аддзела грамадска-палітычнага жыцця і інфармацыі — 33-22-04, аддзела прозы і паэзіі — 33-24-62, аддзела крытыкі і бібліяграфіі — 33-24-62, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 33-21-53, аддзела вышляўчэння мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-24-62, аддзела культуры — 33-24-62, аддзела пісем і масавай работы — 33-24-04, выдавецтва — 23-52-85, бухгалтэрыі — 23-77-65.

Рукапісаў редакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Хведар ЖЫЧКА.

Рэдакцыйная калегія:

Заір АЗГУР, Барыс БУР'ЯН.

Анатоль ГРАЧАНІКАУ, Юрый ГРЫГОР'ЕУ,

Канстанцін ГУБАРЭВІЧ, Ігар ДАБРАЛЮБАУ,

Васіль ІВАШЫН, Віктар КАВАЛЕНКА,

Аляксандр КАПУСЦІН [намеснік галоўнага рэдактара],

Уладзімір НЯФЕД, Віктар ПРАТАСЕНЯ,

Іраіда САНКОВА, Мікола ТКАЧОУ,

Юлія ЧУРКО, Віктар ШЫМУК [адказны сакратар],

Рыгор ШЫРМА